

საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში

ქალთა და ბავშვთა უფლებები კონფლიქტებით დაზარალებულ რეგიონებში

2014-2016 წლების მიმოხილვა

თბილისი
2017

პოლონეთის დახმარება

სპეციალური ანგარიში გამოქვეყნებულია პოლონეთის დახმარების ფინანსური მხარდაჭერით.

წინამდებარე ანგარიშში გამოთქმული მოსაზრებები არ გამოხატავს პოლონეთის დახმარების ოფიციალურ პოზიციას.

I. შესავალი	4
II. ქალთა უფლებები	5
ა. ქალთა მიმართ გენდერული ნიშნით ძალადობა	5
ოჯახში ძალადობა	5
ადრეულ ასაკში ქორწინება	7
„ღირსების მკვლელობები“	8
ბ. ქალთა რეპროდუქციული ჯანმრთელობა და აბორტის აკრძალვა აფხა- ზეთში	9
გ. ქალთა პოლიტიკური მონაწილეობა	11
დ. ქალები, მშვიდობა და უსაფრთხოება	12
III. ბავშვთა უფლებები	15
ა. ბავშვთა სიცოცხლის და ჯანმრთელობის უფლება	16
ბ. ბავშვთა სიღარიბე	19
გ. დოკუმენტაცია და მასთან დაკავშირებული უფლებების დარღვევები	21
დ. ბავშვთა უსაფრთხოების, თავისუფლების უკანონო აღკვეთისა და არასა- თანადო და ღირსების შემლახავი მოპყრობის საკითხები	22
ე. მშობლიურ ენაზე განათლების უფლება და ხარისხიანი განათლების პრობ- ლემა	25
ვ. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა უფლებები	27
ზ. ბავშვთა განვითარების შესაძლებლობები	29
IV. რეკომენდაციები	30

I. შესავალი

ადამიანის უფლებების კუთხით საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე, აფხაზეთსა და ე.წ სამხრეთ ოსეთში დღეს არსებული მდგომარეობა დიდ წილად განაპირობა 1990-იან წლების კონფლიქტებმა და შემდგომ განვითარებულმა მოვლენებმა. კონფლიქტები განსაკუთრებით მძიმე გავლენას ქალთა და ბავშვთა მდგომარეობაზე ახდენს. იცვლება ქალის სოციალურ-ეკონომიკური როლი, რის გამოც ისინი მომეტებული საფრთხის რისკის ქვეშ არიან, კონფლიქტის ტრავმა და მძიმე სოციალური პირობები პირდაპირ აისახება ოჯახში ძალადობაზე, რომლის მსხვერპლიც ყველაზე ხშირად ქალები და ბავშვები არიან; პოსტ-კონფლიქტურ გარემოში კი არ არსებობს ძალადობისგან დაცვის მექანიზმები, კრიზისული ცენტრები, ფსიქოლოგიური რეაბილიტაციის სერვისები. ეს პრობლემები დამახასიათებელია ყველა კონფლიქტური კონტექსტისთვის, მათ შორის საქართველოსთვის და განსაკუთრებით იმ რეგიონებისთვის, სადაც უშუალოდ მიმდინარეობდა საომარი მოქმედებები. მიუხედავად იმისა, რომ შეიარაღებული დაპირისპირება აფხაზეთში 25 წლის წინ, სამხრეთ ოსეთში კი 8 წლის წინ დასრულდა, ადამიანის უფლებათა დაცვის კუთხით უამრავი სერიოზული გამოწვევა რჩება საზოგადოებების წინაშე.

სიტუაციას ართულებს ისიც, რომ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე შესვლის დაბრკოლებები ექმნებათ ადამიანის უფლებათა მონიტორინგის საერთაშორისო ორგანიზაციებს, როგორიცაა გაეროს ადამიანის უფლებების უმაღლესი კომისარიატი, ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა კომისარიატი, ეუთოს უმცირესობათა საკითხების უმაღლესი კომისარიატი და ა.შ. აღსანიშნავია, რომ ეს ორგანიზაციები 2010 წლამდე დაუბრკოლებლად შედიოდნენ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში. ადამიანის უფლებათა დაცვის ოფისები ფუნქციონირებდა სოხუმსა და გალში გაეროს ეგიდით, მანამ, სანამ რუსეთის ფედერაციის ვეტოს საფუძველზე არ მოხდა მისიის მანდატის შეწყვეტა.

რაც შეეხება ადგილობრივ სამოქალაქო საზოგადოებას, მინიმალური რესურსებით მუშაობენ არასამთავრობო ორგანიზაციები, ძირითადად ცნობიერების ამაღლების, სამართლებრივი კონსულტაციისა და ჯანდაცვის კუთხით. ქალთა და ბავშვთა უფლებებზე შედარებით უფრო აქტიურად მუშაობენ აფხაზეთში და გარკვეულ პოზიტიურ ცვლილებებსაც მიაღწიეს. მაგალითად, ჯერ კიდევ 2008 წელს, სამოქალაქო საზოგადოების ძალისხმევით, აფხაზეთში მიიღეს კანონი ქალებისა და კაცებისათვის თანაბარი უფლებებისა და შესაძლებლობების უზრუნველყოფის შესახებ.¹ კანონი აწესრიგებს ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა დისკრიმინაციის აკრძალვა, დასაქმების ადგილზე თანაბარი უფლებები, თანაბარი ანაზღაურება თანაბარი სამუშაოსათვის, კანონმდებლობის გენდერული ანალიზი და ა.შ. სამწუხაროდ, კანონის რეალურად მუშაობისთვის საკმარისი მექანიზმები არ არის შექმნილი, თუმცა მისი არსებობა უკვე მეტყველებს პრობლემის აღიარებაზე. რამდენიმე ადგილობრივი ორგანიზაცია მუშაობს ბავშვთა უფლებების დაცვისა და არაფორმალური განათლების მიმართულებით.

თუმცა, კონფლიქტურ რეგიონებში ქალთა და ბავშვთა უფლებების სისტემატური მონიტორინგი და კვლევა არ ხდება. არ არსებობს რაოდენობრივი კვლევები, სტატისტიკური ან სხვა სახის მონაცემები, რომლებიც გარკვეულ სურათს შექმნიდა ტენდენციებსა თუ საჭიროებებზე. შესაბამისად, წინამდებარე ანგარიშის მომზადების დროს

¹ „აფხაზეთის რესპუბლიკის კანონი კაცებისა და ქალებისთვის თანაბარი უფლებებისა და შესაძლებლობების უზრუნველყოფის შესახებ“, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <https://goo.gl/aDzYbl> [ბოლოს ნანახია 30.11.2016].

დროს სახალხო დამცველის აპარატი გამოწვევის წინაშე იდგა, რადგან აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში ომბუდსმენს წარმომადგენლობა არ აქვს და ამ რეგიონების პირდაპირი დაფარვა ვერ ხერხდება. ამიტომაც, ანგარიში ამომწურავად ვერ ასახავს ყველა პრობლემას რომელსაც შესაძლოა აწყდებოდნენ ბავშვები და ქალები. ანგარიშში წარმოდგენილი ინფორმაცია ეყრდნობა აპარატში შემოსულ განცხადებებს, საკონტაქტო პირებისა თუ ადგილობრივი პარტნიორებისაგან მოწოდებულ ინფორმაციას და ღია წყაროებს. მაქსიმალური სიზუსტისათვის, ანგარიშში მხოლოდ სახალხო დამცველის აპარატის მიერ გადამოწმებული ფაქტებია მოყვანილი.

II. ქალთა უფლებები

ა. ქალთა მიმართ გენდერული ნიშნით ძალადობა

ოჯახში ძალადობა

სახალხო დამცველისა და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციებისა თუ ამ თემაზე მომუშავე ცალკეული პირების შეფასებით, აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის საზოგადოებებში ოჯახში ძალადობა ერთ-ერთ რთულ და ამასთან, დაფარულ პრობლემას წარმოადგენს. როგორც აფხაზეთის, ისე სამხრეთ ოსეთის საზოგადოებებში არ არის მიღებული ოჯახში ძალადობის შემთხვევებისას სამართალდამცავი ორგანოებისადმი მიმართვა. ხშირ შემთხვევაში მსხვერპლი აგრძელებს მოძალადე მეუღლესთან თანაცხოვრებას. ოჯახში ძალადობის მსხვერპლს მილიციაში სერიოზულად არ აღიქვამენ და თავს არიდებენ ასეთ შემთხვევებში ჩარევას.² ეს კიდევ უფრო ართულებს ძალადობის მსხვერპლისათვის სამართალდამცავი ორგანოებისადმი ნდობას. არ არსებობს თავშესაფრები ან კრიზისული ცენტრები მსხვერპლთათვის, სადაც მათ დროებით უსაფრთხო ადგილას თავის შეფარება შეეძლებოდათ. გალის რაიონში ფუნქციონირებდა თავშესაფარი ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის ბაზაზე, სადაც ოჯახში ძალადობის მსხვერპლს 3-დან 15 დღემდე შეეძლო ცხოვრება, თუმცა ეს თავშესაფარი დაფინანსების სიმცირის გამო დაიხურა.³

მიუხედავად ამ თემაზე მომუშავე ორგანიზაციების სიმწირისა, გალში დღემდე მოქმედებს მობილური ჯგუფი, რომელიც რეგულარულად ჩადის სოფლებში, უწევს ქალებს ფსიქოლოგიურ, სამედიცინო და იურიდიულ დახმარებას და ამაღლებს მოსახლეობის ცნობიერებას ქალთა უფლებების საკითხებზე.⁴

სამწუხაროდ, აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში არ არსებობს ოჯახში ძალადობის დანაშაულის ზუსტი სტატისტიკა. არაოფიციალური ინფორმაციით, რომელიც სახალხო დამცველისათვის გახდა ხელმისაწვდომი, გალის რაიონში 2015 წლის განმავლობაში ოჯახში ძალადობის შემთხვევებიდან 5 მკვლელობით დასრულდა, ხოლო ერთი მსხვერპლი გაუჩინარდა.⁵ გალის რეგიონში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაცია „ავანგარდის“ ინფორმაციით, 2016 წლის იანვრიდან სექტემბრამდე, ოჩამჩირის,

² საქართველოს სახალხო დამცველისათვის საკონტაქტო პირის მიერ მიწოდებული ინფორმაცია, 2016.

³ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის საკონტაქტო პირის მიერ მიწოდებული ინფორმაცია, 2016.

⁴ „მობილური ჯგუფი ქალებისთვის გინეკოლოგის ნახვის ერთადერთი შანსია“, Kvinna till Kvinna, 30.09.2014, <http://kvinna.tillkvinna.se/en/2014/09/30/the-mobile-team-is-womens-only-chance-to-see-a-gynecologist/> [10.11.2016], ასევე, საკონტაქტო პირის მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის მიწოდებული ინფორმაცია.

⁵ საქართველოს სახალხო დამცველი, კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, 2015, გვ.28.

ტყვარჩელისა და გალის რაიონებში ოჯახში ძალადობის 75 შემთხვევა დაფიქსირდა, ხოლო 2015 წელს ეს რიცხვი 44-ს შეადგენდა.⁶

ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები ოჯახში ძალადობის ფაქტების სიმრავლეს რეგიონის უახლეს ისტორიას, კერძოდ კი 90-იანი წლების შეიარაღებულ კონფლიქტს და შემდეგ ეკონომიკურ სირთულეებს უკავშირებენ.⁷

ოჯახში ძალადობის პრობლემა აფხაზეთში 2012 წელსაც აქტუალური იყო, როდესაც არასამთავრობო ორგანიზაცია „აფხაზეთის ქალთა ასოციაციამ“ შეიმუშავა კანონპროექტი ოჯახში ძალადობის პრობლემასთან საბრძოლველად.⁸ კანონი საბოლოო ჯამში არ იქნა მიღებული, თუმცა ამ ინიციატივამ ხელი შეუწყო საზოგადოებაში დისკუსიას ოჯახში ძალადობასთან ბრძოლის საკითხებზე. კანონპროექტის შემუშავებას წინ უძღვოდა კვლევა, რომლის ფარგლებშიც აფხაზეთის ქალთა ასოციაციამ აფხაზეთის მთელ ტერიტორიაზე გამოკითხა სხვადასხვა პროფესიის, ასაკის და ეთნიკური წარმომადგენლობის 60 ქალი. შედეგებმა აჩვენა, რომ გამოკითხულთა უმეტესობა ადასტურებს ოჯახში ძალადობის არსებობას აფხაზეთში, თუმცა ამბობენ, რომ ეს დაფარული პრობლემაა. ამასთან, ისინი თვლიან, რომ სახელმწიფომ უნდა დასაჯოს ძალადობის ნებისმიერი ფაქტი. მიუხედავად ამისა, მათი უმეტესობა თვლის, რომ ამჟამად მილიციას არ შეუძლია დაიცვას ქალი მოძალადისაგან.⁹

„აფხაზეთის ქალთა ასოციაციის“ თქმით, მათთან ხშირად მიდიან ქალები, რომლებიც არიან ფიზიკური, ფსიქოლოგიური თუ ეკონომიკური ძალადობის მსხვერპლები, თუმცა არ არსებობს დაცვის ეფექტური მექანიზმები.¹⁰ ქალები, რომლებმაც სცადეს მიემართათ პოლიციისათვის ამბობენ, რომ პოლიციელები ზოგჯერ არც იღებენ საჩივარს ძალადობის მსხვერპლი ქალისაგან და მას დამშვიდებას ურჩევენ.¹¹

ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, ძალადობის მსხვერპლ ქალთა მცირე ნაწილი ახერხებს საქართველოს მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადმოსვლას და აქ არსებული სერვისებით სარგებლობას. ძალადობის მსხვერპლი ქალებისათვის ხელმისაწვდომია როგორც სახელმწიფო, ისე არასამთავრობო ორგანიზაციების ბაზაზე არსებული თავშესაფრები, სამედიცინო, ფსიქოლოგიური თუ იურიდიული დახმარება. თუმცა პრობლემას ქმნის ზუგდიდში ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა თავშესაფრის არარსებობა, რომელიც გეოგრაფიულად ყველაზე ახლომდებარე თავშესაფარი იქნებოდა აფხაზეთიდან გადმოსული ძალადობის მსხვერპლთათვის.

სამხრეთ ოსეთში აფხაზეთთან შედარებით კიდევ უფრო რთული მდგომარეობაა. იქ ძალიან მცირეა ოჯახში ძალადობის საკითხებზე მომუშავე აქტივისტთა რიცხვი. ამასთან, არ არსებობს ოჯახში ძალადობისაგან დაცვის და მისი პრევენციის მექანიზ-

⁶ „ვინ და როგორ ეხმარება ოჯახში ძალადობის მსხვერპლ ქალებს აფხაზეთში“, მარიანა კოტოვა, 19.11.16, ნეტგაზეთი, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: http://netgazeti.ge/south_caucasus/155426/ [30.11.2016].

⁷ „ოჯახში ძალადობასთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრის შესაძლებლობებს განიხილავდნენ ზ. აჩბას სახელობის ცენტრში“, 2012 წლის 28 ნოემბერი, აფსნიპრესი, <http://www.apsnypress.info/news/vozmozhnosti-razresheniya-problem-svyazannykh-s-domashnim-nasilie-obsuzhdalis-v-tsentre-im-z-achba/> [9.11.2016].

⁸ „საზოგადოებრივი ზეწოლა აფხაზეთში ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ კანონის მისაღებად“, ანაიდ გოგორიანი, 2012 წლის 8 დეკემბერი, ომისა და მშვიდობის გაშუქების ინსტიტუტი, <https://goo.gl/nvcWDI> [09.11.2016].

⁹ „ოჯახში ძალადობასთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრის შესაძლებლობებს განიხილავდნენ ზ. აჩბას სახელობის ცენტრში“, 2012 წლის 28 ნოემბერი, აფსნიპრესი.

¹⁰ „ოჯახში ძალადობასთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრის შესაძლებლობებს განიხილავდნენ ზ. აჩბას სახელობის ცენტრში“, 2012 წლის 28 ნოემბერი, აფსნიპრესი.

¹¹ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის საკონტაქტო პირის მიერ მიწოდებული ინფორმაცია, 2015.

მები. როგორც ერთ-ერთმა ახალგორის მკვიდრმა სახალხო დამცველის აპარატს განუცხადა, ადგილობრივ მილიციაში ოჯახში ძალადობის ფაქტის თაობაზე ვერც კიგანაცხადებს, რადგან, მისივე თქმით, მილიციაში დასცინებენ და მერე, შესაძლოა, მთელი ახალგორის დასაცინი გახდეს.¹²

შემამფოთებელი შემთხვევა დააფიქსირა სახალხო დამცველის აპარატმა 2015 წელს, რომლის თაობაზეც საპარლამენტო ანგარიშშიც იყო აღნიშნული. სახალხო დამცველს მიმართა მოქალაქემ, რომლის განცხადებითაც, მისი შვილი ჯ.თ. ოკუპირებულ სამხრეთ ოსეთში ცხოვრობს და მეუღლისაგან მუდმივად განიცდის ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ ძალადობას, რამაც მისი ჯანმრთელობა გააუარესა. სახალხო დამცველისათვის ასევე ცნობილი გახდა, რომ ჯ.თ.-ს მეუღლე არის დე ფაქტო ძალოვანი სტრუქტურის თანამშრომელი, იგი არ აძლევს მეუღლეს უფლებას გადმოკვეთოს გამყოფი ხაზი და დაბრუნდეს მშობლებთან, რომლებიც შიდა ქართლში ცხოვრობენ. შექმნილი ვითარების გამო, მძიმე ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაში იმყოფებიან მათი არასრულწლოვანი შვილებიც (7 და 9 წლის).

სახალხო დამცველის აპარატმა წერილობით მიმართა ე.წ. სამხრეთ ოსეთში მომუშავე საერთაშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რომელთაც დაადასტურეს, რომ ჯ.თ.-ს ესაჭიროებოდა სამედიცინო და ფსიქოლოგიური დახმარება. თუმცა, მათმა დაინტერესებამ კიდევ უფრო გაართულა და დაძაბა მდგომარეობა. მიუხედავად იმისა, რომ საქმის შესახებ ინფორმირებულია ადგილობრივი დე ფაქტო პოლიცია, დე ფაქტო პროკურატურა და ასევე ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმის შეხვედრებში მონაწილე ოსური დელეგაციის წევრები, მათ არანაირი ზომა არ მიუღიათ მოძალადისაგან მსხვერპლის იზოლირებისა და შესაბამისი დახმარების აღმოსაჩენად.

ოჯახში ძალადობის საკითხებზე სერვისის მიმწოდებელი საქართველოს ცენტრალური უწყებები ვერ ახორციელებენ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრებ პირთათვის სათანადო მომსახურების მიწოდებას, სანამ ისინი საქართველოს მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე არ მოხვდებიან.¹³

ადრეულ ასაკში ქორწინება

ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, ასევე პრობლემურია გოგონების ადრეულ ასაკში ქორწინება. ასეთ ფაქტებზე სამართალდამცავები რეაგირებას არ ახდენენ და, ფაქტობრივად, მართლმსაჯულების აღსრულება ოჯახების ხელთაა. ძირითად შემთხვევებში კი, ოჯახები ეწინააღმდეგებიან გოგონების უკან დაბრუნებას, რადგან მიიჩნევა, რომ ამით ოჯახის ღირსება შეილახება. სახალხო დამცველის ხელთ არსებული ინფორმაციით, გალის სკოლების მოსწავლეებს შორის (სულ 4363 მოსწავლე 2016 წელს), ბოლო 3 წლის განმავლობაში გოგონათა ადრეული ქორწინების 11 შემთხვევა დაფიქსირდა, ერთ შემთხვევაში კი არასრულწლოვნები დაქორწინდნენ ერთმანეთზე.¹⁴ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ადრეულ ასაკში ქორწინების შემთხვევები ასევე ხდება აფხაზეთის დანარჩენ ტერიტორიაზე და სამხრეთ ოსეთში, ისევე,

¹² საქართველოს სახალხო დამცველისათვის საკონტაქტო პირის მიერ მიწოდებული ინფორმაცია, 2015.

¹³ საქართველოს სახალხო დამცველი, კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, 2015, გვ.30-31.

¹⁴ გალის რესურს ცენტრის მიერ მოწოდებული ინფორმაცია, 13.12.2016.

როგორც მთლიანად საქართველოში.¹⁵ თუმცა, სამწუხაროდ, სრულყოფილი ინფორმაცია სახალხო დამცველისთვის უცნობია.

„ღირსების მკვლევლობები“

ქალის მიმართ ძალადობის ერთ-ერთ ფორმად მიჩნეულია ე.წ. „ღირსების“ დანაშაული/მკვლევლობები, როდესაც ქალს სჯიან იმის გამო, რომ მან ოჯახის ან საგვარეულოს ე.წ. „ღირსება“ შელახა დადგენილი მორალური ნორმებისაგან გადახვევით. ასეთი დანაშაული გავრცელებულია პატრიარქალურ საზოგადოებებში და ხშირად საზოგადოება სათანადოდ არ კიცხავს ასეთ ქმედებებს.

აფხაზეთში ბოლო დროს ქალთა ორგანიზაციების შემოფოთება გამოიწვია ახალგაზრდა ქალის გარდაცვალებამ, რომელმაც, ოფიციალური ვერსიით, თვითმკვლევლობით დაასრულა სიცოცხლე. 2016 წლის 21 სექტემბერს ქალთა ორგანიზაციებმა გაავრცელეს განცხადება, სადაც საუბარია, რომ ბოლო პერიოდში ოჯახის წევრების მიერ მორალური ნორმების დარღვევისთვის ანგარიშსწორების რამდენიმე შემთხვევა დაფიქსირდა, რაც არასოდეს იყო დამახასიათებელი აფხაზეთის საზოგადოებისათვის. განცხადების ავტორები მიმართავენ სამართალდამცავ სტრუქტურებს, მიიღონ შესაბამისი ზომები და ეფექტურად გამოიძიონ ეს საქმე, რათა მომავალში მსგავსი ანგარიშსწორებები თავიდან იქნას აცილებული.¹⁶

გავრცელებული ინფორმაციით გუდაუთაში ახალგაზრდა ქალმა თავი ჩამოიხრჩო. ბევრი კი თვლის, რომ ის ან მოკლეს ან თვითმკვლევლობამდე მიიყვანეს თავისივე ოჯახის წევრებმა, რადგან სუიციდს წინ უძღოდა ახალგაზრდა ქალის მიმართ ქმრის ღალატის ბრალდებები და მუქარები.¹⁷

საგულისხმოა ისიც, რომ გარდაცვლილის ერთ-ერთი მეგობრის განცხადებით, მიცვალებულს არ ჩატარებია ექსპერტიზა, რადგან ეს საზოგადოებაში მიღებული არ არის, რაზეც დე ფაქტო შინაგან საქმეთა სამინისტროს გუდაუთის რაიონული განყოფილების უფროსმა განაცხადა, რომ პოლიციისთვის არავის მოუმართავს რაიმე განცხადებით ან საჩივრით და შესაბამისად არც საქმე აღძრულა. მან ასევე უარყო „ღირსების“ მკვლევლობის შესაძლებლობა და თვითმკვლევლობის სავარაუდო მიზეზად სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა დაასახელა. მისგან განსხვავებით, აფხაზეთის დე ფაქტო გენერალურ პროკურატურაში აღნიშნეს, რომ გამოიძიებენ ამ საქმეს და ასევე მზად არიან მონაწილეობა მიიღონ დისკუსიაში ამ თემასთან დაკავშირებით.¹⁸

საერთაშორისო სამართალი ქალის მიმართ ძალადობას განიხილავს, როგორც ქალის მიმართ დისკრიმინაციის ერთ-ერთ ფორმას და ადამიანის უფლებათა დარღვევას.¹⁹ ქალის მიმართ ძალადობის ერთ-ერთ ფორმად მიჩნეულია ე.წ. „ღირსების“ მკვლევო-

¹⁵ იხ. საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში „ადრეულ ასაკში ქორწინება: გამოწვევები და გადაჭრის გზები“ 2016, <https://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3486.pdf>.

¹⁶ კლუბ „ქალთა ინიციატივის“ განცხადება, 21.09.2016, ასარკია, განცხადების ტექსტი ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://asarkia.info/society-mix/1888/> [17.11.2016].

¹⁷ „აფსუარა ასეთ მეთოდებს არ ითვალისწინებს“, ელენა ზავოდსკაია, 22 სექტემბერი 2016, რადიო „ეხო კავკაზა“, ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.ekhokavkaz.com/a/28007260.html> [17.11.2016].

¹⁸ „ქალებმა მოითხოვეს შეჩერდეს „ღირსების მკვლევობები“ აფხაზეთში“, ანა გრიცევიჩი, 26 სექტემბერი, 2016, „კავკაზსკი უზელ“, ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/289993/> [17.11.2016].

¹⁹ ქალის მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კომიტეტის N19 რეკომენდაცია, 1992, პარ. 1.

ბები, რაც ხშირად საზოგადოებაში დამკვიდრებული ისეთი სტერეოტიპული შეხედულებების და დამოკიდებულებების შედეგია, რომლებიც ქალს კაცისადმი დაქვემდებარებულად წარმოაჩენს და ქალის მიმართ ძალადობას ქალის კონტროლის ან მისი დაცვის მოტივით ამართლებს.²⁰ გაეროს ასამბლეის რეზოლუციის მიხედვით, მნიშვნელოვანია სწრაფად იქნას გამოძიებული და დოკუმენტირებული „ღირსების“ დანაშაულები და დამნაშავეები დაისაჯონ. ამასთან მნიშვნელოვანია საზოგადოების ცნობიერების გაზრდა და გენდერული სტერეოტიპების აღმოფხვრის ხელშეწყობა.²¹

ბ. ქალთა რეპროდუქციული ჯანმრთელობა და აბორტის აკრძალვა აფხაზეთში

2016 წლის 9 თებერვალს აფხაზეთში ძალაში შევიდა კანონი, რომელიც სრულად კრძალავს ფეხმძიმობის ხელოვნურ შეწყვეტას, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ორსულობა საფრთხეს უქმნის დედის ჯანმრთელობას. ერთადერთი გამონაკლისია ანტენატალური სიკვდილის შემთხვევა, ანუ ნაყოფის გარდაცვალება მუცლადყოფნის პერიოდში. არსებული მონაცემებით, აფხაზეთში 2015 წლის განმავლობაში 700-მდე აბორტი გაკეთდა, მათგან 15 იყო სამედიცინო მიზეზით, ხოლო დანარჩენი, უმეტესად, სოციალური მიზეზებით.²²

კანონის მიღების მოტივაცია ძირითადად დემოგრაფიულ პრობლემებთან ბრძოლა იყო. რეგულაციის მიხედვით ადამიანის სიცოცხლე ჩასახვის მომენტიდან უნდა იყოს დაცული. კანონი ასევე ითვალისწინებს სხვა დებულებებს დედობისა და დედის ჯანმრთელობის დასაცავად. მაგალითად, დასაქმების სფეროში ახალი კანონის თანახმად იკრძალება ქალების მუშაობა მინისქვეშა სამუშაოებზე, ასევე მძიმე და ჯანმრთელობისათვის საშიშ საწარმოებში. ასევე, კანონი ითვალისწინებს ქალებისათვის შვებულებას ფეხმძიმობასთან და მშობიარობასთან დაკავშირებით.²³ კანონს მხოლოდ ორმა პარლამენტარმა არ დაუჭირა მხარი, მათ შორის ერთი იყო ერთადერთი ქალი დეპუტატი.²⁴

კანონის მიღებას კრიტიკა მოჰყვა როგორც სამოქალაქო საზოგადოების, ისე უწყებების მხრიდან. მაგალითისათვის, დე ფაქტო ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს წარმომადგენლებმა მიმართეს დე ფაქტო პარლამენტს თხოვნით, გადახედონ კანონს, რადგან ის ასეთი ფორმით ვერ შეუწყობს ხელს შობადობის ზრდას და პირიქით, შექმნის ჯანმრთელობის პრობლემებს.²⁵ ამ პოზიციას იზიარებენ აფხაზეთში ექიმებიც. ისინი ყურადღებას ამახვილებენ პრობლემის მატერიალურ მხარეზე და თვლიან, რომ შობადობის ზრდა დაკავშირებულია ოჯახების კეთილდღეობასთან.²⁶ დღეისათვის, აფხაზეთში გაიცემა ყოველთვიური დახმარება მათზე, ვისაც სამი და მეტი შვილი

²⁰ იქვე, პარ. 11.

²¹ გაეროს ასამბლეის 2004 წლის 20 დეკემბრის რეზოლუცია 59/165, პარ. 3.

²² „ძალაში შევიდა კანონი აფხაზეთში აბორტის აკრძალვის შესახებ“, ინტერნეტ-გამოცემა „კავკასი უზელ“ 10.02.2016, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/277361/> [10.02.2016].

²³ აფხაზეთის დე ფაქტო კანონი ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ, მუხლი 40. ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <https://goo.gl/jpwZwe> [16.11.2016].

²⁴ „აბორტები აკრძალეს, შეთანხმებას ხელი მოაწერეს“, ელენა ზავოდსკაია, რადიო „ეხო კავკაზა“ 18.12.2015, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.ekhoavkaza.com/content/article/27436256.html> [11.01.2016].

²⁵ „აფხაზეთში აბორტის „ნაჩქარევ“ აკრძალვას აკრიტიკებენ“, ანაიდ გოგორიანი, 17 მარტი 2016, ომისა და მშვიდობის გაშუქების ინსტიტუტი, ხელმისაწვდომი ვებგვერდზე: <https://goo.gl/h2eob1> [16.11.2016].

²⁶ „ფატიმა ხარზალია: „დეპუტატები გაეცნონ საერთაშორისო პრაქტიკას“, ელენა ზავოდსკაია, „ეხო კავკაზა“, 21.12.2015, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.ekhoavkaza.com/content/article/27441072.html> [11.01.2016].

ჰყავს, თუმცა სამოქალაქო საზოგადოების განმარტებით, ეს დახმარება ძალიან მცირეა და რეალურად არ აუმჯობესებს ოჯახების მდგომარეობას. ამასთან, იმის გათვალისწინებით, რომ ჩასახვის სანინალმდეგო საშუალებები არ არის ფართოდ გავრცელებული აფხაზეთის ტერიტორიაზე, აბორტის აკრძალვა გამოიწვევს თვითნებური აბორტების რიცხვის ზრდას, რაც სახიფათოა ქალის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის.²⁷

ქალთა ორგანიზაციებისა და აქტივისტების ძალისხმევით შეიქმნა კლუბი „ქალთა ინიციატივა“, რომელმაც რამდენიმე შეხვედრა გამართა, მათ შორის აბორტის აკრძალვის თაობაზე და სადაც გაუღერდა ინფორმაცია კანონში შესაძლო ცვლილებების შესახებ, რათა დაშვებული იყოს აბორტი სამედიცინო ჩვენების შემთხვევაში.²⁸ გარდა ამისა, კლუბის აქტივისტებმა ჩაატარეს სოციოლოგიური გამოკითხვა აბორტის აკრძალვის შესახებ მოსახლეობის დამოკიდებულებების გამოსარკვევად.²⁹ აღმოჩნდა, რომ გამოკითხულთა უმრავლესობა (85%) არ ეთანხმება დე ფაქტო პარლამენტის გადამწყვეტილებას აბორტის აკრძალვის შესახებ.³⁰

სამხრეთ ოსეთში ასევე დგას დემოგრაფიული პრობლემა, თუმცა აქ აბორტის აკრძალვის საკითხი არ დამდგარა. აბორტი სამხრეთ ოსეთის საზოგადოებაში ტაბუირებული თემაა და ქალები ამაზე ხმამაღლა არ საუბრობენ.

საერთაშორისო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ აბორტის აკრძალვა პრობლემას კი არ ხსნის, არამედ იწვევს არალეგალური აბორტების რაოდენობისა და შესაბამისად, ქალთა სიკვდილიანობის ზრდას.³¹ დემოგრაფიული პრობლემის მოსაგვარებლად კი უფრო ეფექტურია სხვა ისეთი ზომების გამოყენება, როგორიცაა, მაგალითად, ოჯახების სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესება, მარტოხელა დედების მხარდაჭერა და ა.შ. სტატისტიკის მიხედვით, იქ, სადაც აბორტი აკრძალულია ნებისმიერ შემთხვევაში, ქალთა სიკვდილიანობის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი სწორედ არასაიმედო აბორტია.³² როგორც გაეროს ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტის 2014 წლის განცხადებაშია აღნიშნული, უსაფრთხო აბორტი სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის უფლების ნაწილია. ამავე განცხადებაში აღნიშნულია, რომ არასაიმედო აბორტი დედათა სიკვდილიანობის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზია და ამიტომ აბორტი

²⁷ იქვე.

²⁸ „კანონმა აბორტის აკრძალვის შესახებ გაააქტიურა ქალთა ორგანიზაციების მუშაობა აფხაზეთში“, ანაიდ გოგორიანი, 29 ივლისი, 2016, <https://goo.gl/in9pxs> [11.01.2016].

²⁹ სოციალური გამოკითხვა ჩატარდა კლუბ „ქალთა ინიციატივის“ და სამოქალაქო აქტივისტების ძალეებით. რაოდენობრივი გამოკითხვის დროს გამოიკითხა 809 პირი, ხოლო ხარისხობრივი კვლევისას ჩატარდა 10 ჩაღრმავებული ინტერვიუ 3 ფოკუს ჯგუფის შეხვედრა.

³⁰ სულ გამოიკითხა 809 ადამიანი, მათგან, უმეტესობა ქალი. საინტერესოა ისიც, რომ მათი რიცხვი, ვინც ეთანხმებოდა აბორტის აკრძალვას უფრო მაღალი იყო გალისა და გუდაუთის რაიონში. აბორტის აკრძალვის შესახებ საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის მიმოხილვა, აფხაზეთის ქალთა ასოციაცია, 15 ივლისი, 2016, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.awa-abkhazia.com/events/20/?month=7&year=2016&bxajaxid> [16.11.2016]. „გამოკითხვა: აფხაზური საზოგადოების მოსაზრება აბორტის აკრძალვის შესახებ“, ანაიდ გოგორიანი, 19 აგვისტო, 2016, „ქალები ერთიანდებიან მშვიდობისათვის“, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <https://goo.gl/Zi7OSV> [16.11.2016].

³¹ „ფაქტები და შედეგები: აბორტის კანონიერება, სიხშირე და უსაფრთხოება მსოფლიოში“, სუზან ა. კონი, „გუთმახერ პოლისი რევიუ“, შემოდგომა 2009, ტომი 12, ნომერი 4, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე, ვებგვერდზე: <https://www.guttmacher.org/pubs/gpr/12/4/gpr120402.html> [11.01.2016].

³² „ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კონვენციის გამოყენება რეპროდუქციული უფლებების ადვოკატირებისათვის“, „გლობალ ჯასთის სენტერ“, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე ვებგვერდზე:

www.globaljusticecenter.net/publications/advocacy-resources/272-using-cedaw-to-advocate-for-reproductive-rights[11.01.2016].

დაშვებული უნდა იყოს, როგორც მინიმუმ, სექსუალური ძალადობის, ინცესტის, ქალის ჯანმრთელობისა თუ სიცოცხლისათვის საფრთხის და ემბრიონის ძლიერი დაზიანების შემთხვევებში.³³ ამგვარ სიტუაციებში აბორტის დაუშვებლობა წარმოადგენს ქალის ჯანმრთელობის და პირადი ცხოვრების უფლების, ზოგ შემთხვევაში კი სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის აკრძალვის დარღვევას.³⁴

გ. ქალთა პოლიტიკური მონაწილეობა

ქალთა პოლიტიკური მონაწილეობა აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის რეგიონებში, ისევე, როგორც დანარჩენ საქართველოში, ძალიან დაბალია. როგორც სახალხო დამცველის 2015 წლის საპარლამენტო ანგარიშშია აღნიშნული, 2012 წლის დე ფაქტო არჩევნების შედეგად, აფხაზეთის 35-ადგილიან პარლამენტში შევიდა მხოლოდ 1 ქალი (2.8%) (წინა წლებში, ქალთა რაოდენობა პარლამენტში 2-დან 4-მდე მერყეობდა).³⁵ აფხაზეთის დე ფაქტო მთავრობაში, 2016 წლის დეკემბრისთვის, 12 მინისტრიდან მხოლოდ 2 ქალია, რაც 16,6%-ს შეადგენს. ქალებს უჭირავთ კულტურისა და ისტორიული მემკვიდრეობის დაცვის და იუსტიციის მინისტრის პოსტები.³⁶ 2016 წლის 3 აპრილს ჩატარებულ დე ფაქტო ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებში არჩეულ 170 კანდიდატს შორის დაახლოებით 7,5%-ს ქალები შეადგენდნენ.³⁷

ამ მხრივ უკეთესი მაჩვენებელია ე.წ. სამხრეთ ოსეთში, სადაც ბოლო ორი მოწვევის დე ფაქტო პარლამენტში 34-დან 6 დეპუტატი ქალი იყო (17.6%).³⁸ რაც შეეხება მთავრობას, 2016 წლის დეკემბრისთვის, 12 მინისტრიდან 4 ქალია (33.3%).³⁹ ეს მაჩვენებლები უსწრებს როგორც აფხაზეთის, ისე დანარჩენი საქართველოს მონაცემებს.⁴⁰ ე.წ. სამხრეთ ოსეთის 2011 წლის დე ფაქტო საპრეზიდენტო არჩევნებში იბრძოდა ქალი კანდიდატი ალა ჯიოევა, რომელმაც სამხრეთ ოსეთის დე ფაქტო საარჩევნო კომისიის მონაცემებით, მოიგო კიდევ არჩევნები,⁴¹ თუმცა, განვითარებული პოლიტი-

³³ ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტის განცხადება სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის უფლებებზე, კომიტეტის 57-ე სესია, 10-28 თებერვალი 2014. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CEDAW/Statements/SRHR26Feb2014.pdf> [11.01.2016].

³⁴ გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისარიატის საინფორმაციო სერვიბი სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა და უფლებები, აბორტი, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ინგლისურ ენაზე, ვებგვერდზე: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/SexualHealth/INFO_Abortion_WEB.pdf [02.2016].

³⁵ დანერგვითი ანალიზისთვის იხ. კაროლინა ო ჰიჟენ სტეფანუკი და ეილინ კონოლი (2015) „გენდერი და პოლიტიკური წარმომადგენლობა კავკასიის დე ფაქტო სახელმწიფოებში: ქალები და საპარლამენტო არჩევნები აფხაზეთში“, „კავკაზუს სურვეი“ 3:3, 258-268.

³⁶ „აფხაზეთის რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის სტრუქტურა“, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.km-ra.org/index.php/ru/struktura> [20.01.2017].

³⁷ „4 ოლქში ჩატარდება ადგილობრივი თვითმმართველობის განმეორებითი არჩევნები“, 4 აპრილი, 2016, „აბხაზია-ინფორმ“, ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://abkhazinform.com/item/3475-v-chetyrekh-okrugakh-sostoyatsya-povtornye-vybory-v-organy-mestnogo-samoupravleniya> [18.11.2016].

³⁸ „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის პარლამენტის VI მოწვევის დეპუტატთა კორპუსი“, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.parliamentso.org/node/42> [11.01.2016].

³⁹ „სამინისტროები, სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის მთავრობა“, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://rso-government.org/struktura-pravitelstva-respubliki-yuzhnaya-osetiya/ministerstva-i-vedomstva/ministerstva-ryuo/> [11.01.2016].

⁴⁰ საქართველოს მთავრობაში 2016 წლის დეკემბრის მონაცემებით 18-დან 2 ქალი მინისტრია (11.1%) და პარლამენტში 150-დან 24 ქალი დეპუტატი (16%).

⁴¹ „სამხრეთ ოსეთის ცენტრალური საარჩევნო კომისია: საპრეზიდენტო არჩევნებში ჯიოევა აგროვებს ხმების 57%-ს, დთვლილია ბიულეტენების 87%“, ინტერნეტ-გამოცემა „კავკაზსკი უზელ“, 28.11.2011, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/196577/> [9.03.2016].

კური მოვლენების გამო ალა ჯიოევა ვერ გახდა დე ფაქტო პრეზიდენტი და ახლა დე ფაქტო პრემიერ მინისტრის მოადგილის თანამდებობას იკავებს.⁴²

როგორც დანარჩენ საქართველოში, ისე აფხაზეთში და ე.წ. სამხრეთ ოსეთშიც, ქალები უფრო აქტიურები არიან სამოქალაქო სექტორში, განათლებისა და ჯანდაცვის სფეროებში.⁴³

ქალთა პოლიტიკური მონაწილეობის საკითხი უკვე წლებია აქტუალურია აფხაზეთში. 2013 წელს ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ მიუხედავად ფორმალური თანასწორობისა, აფხაზეთის საზოგადოებაში სერიოზული პრობლემები რჩება. საზოგადოება იმედგაცრუებულია პოლიტიკური საქმიანობის მიმართ, რაც ქალებს პოლიტიკაში ჩართვის მოტივაციას უკარგავს. ამასთან, ადგილობრივი თვითმმართველობა სუსტია, რაც ადგილობრივი თემის როლს აკნინებს. კვლევის შედეგებმა ასევე აჩვენა, რომ არ არსებობენ ლიდერი ქალი პოლიტიკოსები, რომლებიც როგორც მისაბაძი მაგალითი, ქალთა პოლიტიკურ მონაწილეობას წახალისებდნენ.⁴⁴

შექმნილი სიტუაციიდან გამოსავალს კვლევის ავტორები მაჟორიტარული სისტემის ცვლილებაში ხედავენ. საერთაშორისო პრაქტიკიდან ცნობილია, რომ პროპორციული სისტემა ქალებს პარლამენტში მოხვედრის მეტ საშუალებას აძლევს. ამასთან, თვლიან, რომ საჭიროა ქალებისათვის კვოტების დანერგვა და ადგილობრივი თემების მეტად ჩართვა პარტიულ საქმიანობაში. ავტორები ასევე უთითებენ, რომ მნიშვნელოვანია გენდერული თანასწორობის იდეის გავრცელება საზოგადოებაში და შეხედულებებისა და სტერეოტიპების ცვლილება.⁴⁵

არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენელთა შეფასებით ქალების მონაწილეობას ხელს უშლის როგორც საზოგადოებაში დამკვიდრებული ტრადიციული შეხედულებები იმის შესახებ, რომ პოლიტიკა ქალის საქმე არ არის, ასევე, ქალების დაბალი თვითშეფასება, რადგან ქალები არჩევნებში მონაწილეობის გადანაცვლებას მხოლოდ იმ შემთხვევაში იღებენ, თუ ვინმე მათ ამას შესთავაზებს და დაარწმუნებს მათ შესაძლებლობებში. აფხაზეთში ახლად შექმნილი კლუბი „ქალთა ინიციატივა“, რომელიც რამდენიმე საზოგადოებრივ ორგანიზაციასა და სხვადასხვა პროფესიისა და გამოცდილების ქალს აერთიანებს, სწორედ ამ ტენდენციის ცვლილებას და ქალი კანდიდატების მხარდაჭერას ისახავს ერთ-ერთ მიზნად.⁴⁶

დ. ქალები, მშვიდობა და უსაფრთხოება

გაეროს უშიშროების საბჭოს 2000 წლის N1325 რეზოლუციით „ქალები, მშვიდობა და უსაფრთხოება“ საერთაშორისო საზოგადოებამ აღიარა ქალის როლი კონფლიქტების

⁴² „სამხრეთ ოსეთის უზენაესი სასამართლო: არჩევნების შედეგები ბათილია“, რადიო „ეხო კავკაზა“ 29.11.2011, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.ekhokavkaza.com/content/article/24406138.html> [9.03.2016].

⁴³ საქართველოს სახალხო დამცველი, კონფლიქტი დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, 2015, გვ.30.

⁴⁴ „ქალთა როლი აფხაზეთის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში: როგორ გავაძლიეროთ?“, 4 თებერვალი 2013, აფხაზეთის, ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.apsnypress.info/news/rol-zhenshchin-v-obshchestvennoy-zhizni-abkhazii-kak-ee-usilit/> [18.11.2016].

⁴⁵ იქვე.

⁴⁶ „აკაბა: ქალთა რაოდენობა ხელისუფლებაში სტაბილურად მცირდება“, 31.03.2016, „სპუტნიკ აბხაზია“, ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://sputnik-abkhazia.ru/analytics/20160331/1017743614.html> [18.11.2016].

მოგვარების პროცესში და დაავალდებულა სახელმწიფოები, გაეზარდათ ქალთა მონაწილეობა ყველა ტიპის წარმომადგენლობით ორგანოსა თუ მექანიზმში, რომლებიც კონფლიქტის მოგვარების საკითხებზე მუშაობს. ასევე, რეზოლუცია ხაზს უსვამს ქალთა სპეციალური საჭიროებების გათვალისწინებას კონფლიქტის მხარეებს შორის მოლაპარაკებების პროცესში.

საქართველოს პარლამენტმა 2011 წელს მიიღო სამოქმედო გეგმა „ქალები, მშვიდობა და უსაფრთხოების“ გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციის შესასრულებლად, თუმცა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე ჯერ კიდევ გამოწვევად რჩება ქალების თანაბარი მონაწილეობა კონფლიქტის მოგვარების მექანიზმებში და ქალთა საჭიროებების სრული გათვალისწინება მოლაპარაკებების პროცესში.

ოფიციალური მოლაპარაკებების ორ ფორმატში - ჟენევის საერთაშორისო დისკუსიებსა და ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმის შეხვედრებში (IPRM) - ქალთა მონაწილეობა საკმაოდ დაბალია. IPRM-ის შეხვედრებში საქართველოს დელეგაციის 6 მონაწილიდან 1 ან 2 ქალია, ხოლო აფხაზ და ოს მონაწილეებს შორის, როგორც წესი, არც ერთი ქალი არ არის. მედია საშუალებებით გავრცელებული ვიდეო და ფოტო მასალიდან კარგად ჩანს, რომ იმ შემთხვევაშიც, როდესაც IPRM-ში მონაწილეობას იღებენ ქალები, ისინი არა მოლაპარაკების მაგიდასთან, არამედ ძირითადად უკანა რიგებში სხედან, ჟენევის საერთაშორისო დისკუსიებში ქალთა მონაწილეობა შედარებით უკეთესია: ქართულ დელეგაციაში 10 მონაწილიდან 3 ან 4 ქალია, ხოლო აფხაზი და ოსი 5-5 წარმომადგენლიდან მხოლოდ ერთია ქალი.

ქალთა უსაფრთხოების თვალსაზრისით შემაშფოთებელი იყო 2015 წელს განვითარებული მოვლენები სამხრეთ ოსეთში, როდესაც ორმა არასამთავრობო ორგანიზაციამ, რომლებსაც ქალები ხელმძღვანელობდნენ და ქალებისა და ახალგაზრდების უფლებებზე მუშაობდნენ, თვითლიკვიდაცია გამოაცხადა. ამის ერთ-ერთი მიზეზი ის წნეხი იყო, რომელსაც ეს ორგანიზაციები სამშვიდობო დიალოგში მონაწილეობის გამო განიცდიდნენ. საქართველოს სახალხო დამცველი თავის 2015 წლის საპარლამენტო ანგარიშში წერდა, რომ „შექმნილი წნეხის გამო 2015 წლის ოქტომბრის დასაწყისში, ორი ყველაზე ავტორიტეტული და გამოცდილი არასამთავრობო ორგანიზაციის ხელმძღვანელებმა (სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განვითარების სააგენტო და სამხრეთ ოსეთის ქალთა ასოციაცია დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების-თვის) თავიანთი ორგანიზაციების ლიკვიდაცია გადაწყვიტეს. მათივე შეფასებით, ეს იყო მათი რეაქცია და პროტესტის გამოხატვის ერთგვარი ფორმა არასამთავრობო ორგანიზაციებისათვის შექმნილ მდგომარეობაზე.“⁴⁷

საბჭოთა კავშირის დაშლისა და შეიარაღებული კონფლიქტების შემდეგ, ქალებმა საკუთარ თავზე აიღეს ოჯახის შენახვის პასუხისმგებლობა. ხშირად ეს ოჯახებისათვის ერთადერთი გამოსავალიც იყო, თუმცა, ამით გაიზარდა უსაფრთხოების რისკებიც. მაგალითად, აფხაზეთში ომის დასრულების შემდეგ, აფხაზი მამაკაცებისათვის ჩაკეტილი იყო რუსეთის ფედერაციის საზღვარი, შესაბამისად ქალებს და ხანდახან ბავშვებსაც უწევდათ საზღვრის გადაკვეთა სავაჭროდ, რაც ერთადერთი გზა იყო ოჯახების გამოსაყვებად. დღესაც, გაღელი ქალები უფრო თამამად კვეთენ გამყოფ ხაზს, მათ შორის შემოვლითი გზებით და ამით მამაკაცებს აცილებენ დაკავების და

⁴⁷ საქართველოს სახალხო დამცველი, კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, 2015, გვ.22-23; „თვითლიკვიდაცია, როგორც პროტესტის ფორმა“ 05.10.2015, რადიო „ეხო კავკაზა“, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე ვებგვერდზე: <http://www.ekhokavkaza.com/content/article/27289604.html> [03.02.2015].

შესაძლო ძალადობის რისკს. როგორც გალის მკვიდრი ქალები ამბობენ, რაიონშიც და გადაადგილების დროსაც ქალები უფრო აქტიურობენ იმის გამო, რომ „შეურაცხყოფას და დამცირებას მამაკაცი ვერ აიტანს და შესაძლოა დაპირისპირებაში ჩაერთოს, მაშინ როდესაც ქალი უფრო გაჩუმდება და მოითმენს.“⁴⁸

ის, რომ ქალებს კონფლიქტურ სიტუაციებში სპეციფიკური საჭიროებები აქვთ ასევე ჩანს დაკავებების დროსაც. მართალია, გამყოფ ხაზზე რუსეთის ფედერაციის მესაზღვრეები აკავებენ როგორც კაცებს, ისევე ქალებს და ბავშვებს, ხშირად დაკავებები უფრო მძიმედ აისახება ქალებზე და ბავშვებზე, რადგან, გალის რაიონში დაკავებულთა გათავისუფლება ჯარიმის გადახდის შემდეგ ხდება ლამის საათებში, როდესაც მათ საცხოვრებლამდე მისასვლელი ტრანსპორტი უკვე აღარ დადის. ეს კი ქალების და ბავშვების უსაფრთხოებისთვის სერიოზულ პრობლემას ქმნის.

დაკავებების ოფიციალური სტატისტიკა კი ასე გამოიყურება:

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
დაკავებულთა საერთო რაოდენობა	224	300	532	517	504	327
მათ შორის, არასრულწლოვნები	7	8	16	14	22	21
მათ შორის ქალები	15	62	111	98	57	32

წყარო: საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური.

აღსანიშნავია, რომ ეს არის არასრული სტატისტიკა, იქიდან გამომდინარე, რომ ცენტრალური ხელისუფლება ვერ ახერხებს ყოველი დაკავების დოკუმენტირებას, რომელიც ოკუპირებულ ტერიტორიაზე ხდება. აფხაზეთის გამყოფი ხაზის მიმართულებით, სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის ხელთ არსებული ინფორმაცია დაკავებების მთლიანი რაოდენობის დაახლოებით 5-10%-ს შეადგენს.

გაეროს რეზოლუციის მთავარი მიზანიც სწორედ იმის ხაზგასმა იყო, რომ კონფლიქტების დროს ქალები მომეტებული საფრთხის ქვეშ არიან და სპეციალური, განსხვავებული საჭიროებები აქვთ, ვიდრე მამაკაცებს, რაც უნდა აისახებოდეს ადგილობრივ, ეროვნულ და საერთაშორისო პოლიტიკაში. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ცხოვრებაში გატარდეს ის პრინციპები, რომლებზეც დაფუძნებულია გაეროს რეზოლუცია N1325 და სათანადოდ გათვალისწინებული იქნას ქალთა საჭიროებები კონფლიქტურ რეგიონებში.

⁴⁸ სახალხო დამცველის ინტერვიუ გალის მკვიდრთან, ნოემბერი, 2016.

III. ბავშვთა უფლებები

ქართულ, აფხაზურ და ოსურ საზოგადოებებში ბავშვი აღიქმება, როგორც არათანასწორი სუბიექტი, ვის მიმართაც ძალადობა და მისი აზრის უგულებელყოფა საზოგადოების მხრიდან გამართლებულია. ტრადიციები გარკვეულ შეზღუდვებს უწესებს ბავშვებს საკუთარი აზრის საჯაროდ გამოხატვაში, იქნება ეს ოჯახში, სკოლაში თუ საზოგადოებაში. შესაბამისად, არ ხდება ბავშვის უფლებათა დარღვევების იდენტიფიცირება და აღიარებაც კი. მათი უფლებები საზოგადოებებისთვის აქტუალური არ არის, მიუხედავად იმისა, რომ უფლებების დარღვევის მძიმე მაგალითები არსებობს.

კონფლიქტურ რეგიონებში ბავშვთა უფლებების დაცვა ძირითადად ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციების იმედადაა დარჩენილი, ისიც მცირე მოცულობის ინიციატივების დონეზე. სამოქალაქო საზოგადოების მცდელობები საქველმოქმედო, კულტურული და სპორტული ღონისძიებებით შემოიფარგლება. საერთაშორისო ორგანიზაციები კი, როგორიცაა გაეროს ბავშვთა ფონდი (UNICEF) და World Vision, ძირითადად ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობის, ცნობიერების ამაღლებისა და კვალიფიკაციის გაძლიერების პროექტებს ახორციელებენ. 2015 წლის ბოლოს, აფხაზეთის დე ფაქტო პრეზიდენტმა ბავშვთა უფლებების საკითხებში სპეციალური წარმომადგენლის პოზიცია შექმნა,⁴⁹ თუმცა, ამ თანამდებობაზე ჯერ არავინ დანიშნულა. სამხრეთ ოსეთში, მართალია, დაინიშნა კიდევ ახალი სპეციალური წარმომადგენელი ბავშვთა უფლებების მიმართულებით, თუმცა, მის მიერ განხორციელებული საქმიანობის შესახებ საზოგადოებისათვის ცოტა რამაა ცნობილი.⁵⁰

ადგილობრივი და საერთაშორისო პარტნიორების ზოგადი შეფასებით, ბავშვთა უფლებების მხრივ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში მდგომარეობა ისეთივეა, როგორც დანარჩენ საქართველოში. ზოგადი პრობლემები მოიცავს ბავშვთა სიღარიბეს, ბავშვთა მიმართ ძალადობას, სკოლამდელი განათლების და შშმ ბავშვთა სპეციალური მოვლის დაწესებულებების არასაკმარის რაოდენობას, ფინანსური სახსრების არ არსებობას და ა.შ. თუმცა, კონფლიქტურ რეგიონებში სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს ბავშვთა უფლებების დაცვისა და განვითარებისკენ მიმართული საჯარო პოლიტიკის არათანმიმდევრულობა, ან, სულაც, მისი არარსებობა.

უნდა აღინიშნოს, რომ გარკვეულ შემთხვევებში აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში უკეთესი მდგომარეობა ფიქსირდება, ვიდრე დანარჩენ საქართველოში. მაგალითად, ამ რეგიონებში თითქმის არ არიან ქუჩაში მცხოვრები ან მომუშავე ბავშვები. აფხაზეთში არ არის დიდი ზომის ბავშვთა ზრუნვის ინსტიტუტები და დაობლებულ ბავშვებზე ზრუნვას, როგორც წესი, ახლო ნათესავები კისრულობენ.

კონფლიქტური რეგიონებიდან, ბავშვთა უფლებების დარღვევის კუთხით სპეციფიკური და ყველაზე უფრო მძიმე პრობლემებია გალის რაიონში, რომელიც ზოგადად არსებული რთული მდგომარეობის პირდაპირი ანარეკლია. სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემებთან ერთად ბავშვთა უფლებრივ მდგომარეობას კიდევ უფრო ამძიმებს მხარეებს შორის შეუთანხმებლობა და საკითხების პოლიტიზირება.

⁴⁹ „იურისტი: ბავშვთა უფლებების ომბუდსმენის ინსტიტუტი ვერ გადაჭრის პრობლემას“, 27.01.2016, „სპუტნიკ აბხაზია“, ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20160127/1017005533.html> [06.01.2017].

⁵⁰ „გულნარა კოზაევა დაინიშნა სამხრეთ ოსეთში ბავშვთა უფლებებზე უფლებამოსილად“, 22.04.2016, „კავკასიკი უზელ“, ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/281368/> [06.01.2017]; „სამხრეთ ოსეთში „მრგვალი მაგიდის“ მონაწილეებმა განიხილეს მოზარდთა შესახებ კანონის შექმნის იდეა“, 20.10.2016, „კავკასიკი უზელ“, ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/175744/> [06.01.2017].

ა. ბავშვთა სიცოცხლის და ჯანმრთელობის უფლება

ოკუპირებულ ტერიტორიებზე გაუმართავი სამედიცინო სერვისები და ინფრასტრუქტურა, ასევე მედპერსონალის კვალიფიკაციის არასახარბიელო დონე და მომსახურების მაღალი ფასები ნეგატიურ გავლენას ახდენს მოსახლეობის, მათ შორის ბავშვთა ჯანმრთელობაზე.

ბოლო წლებში, სამხრეთ ოსეთში რამდენიმე საავადმყოფო გარემონტდა, თუმცა, ადგილობრივები მათ მხოლოდ პირველადი დახმარებისათვის აკითხავენ. მოსახლეობის უმეტესობა ვლადიკავკაზში ან თბილისში მიემგზავრება სამკურნალოდ. სამხრეთ ოსეთიდან „რეფერალური დახმარების სახელმწიფო პროგრამის“ ფარგლებში დაფინანსებულ არასრულწლოვანთა რაოდენობა 2014-2016 წლებში საშუალოდ პაციენტთა 10%-ს შეადგენდა, ხოლო 2011-2013 წლებში საშუალოდ 20,5%-ს.⁵¹ არაოფიციალური მონაცემებით, ქალთა 99% ვლადიკავკაზში მიდის სამშობიაროდ.⁵² უკეთესი პირობებისა და აღჭურვილობის გარდა, რუსეთის ფედერაცია ყოველ ახალშობილზე ფულად დახმარებასაც გასცემს.

ოდნავ უკეთეს სიტუაციაშია ჯანდაცვის სისტემა აფხაზეთში, რაც გარკვეულწილად, განპირობებულია სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების ჩართულობით დედათა და ბავშვთა ჯანდაცვის სფეროში. გაეროს განვითარების პროგრამის, გაეროს ბავშვთა ფონდისა და „ვორლდ ვიჟენის“ დახმარებით აფხაზეთში რეგულარულად ხორციელდება ბავშვთა ვაქცინაცია და ტარდება ბავშვებთან მომუშავე პროფესიონალების კვალიფიკაციის ასამაღლებელი სწავლებები (ექიმების, ექთნების, ფსიქოლოგების, მასწავლებლების და პოლიციელების). გაეროს ბავშვთა ფონდმა რაიონულ საავადმყოფოებს, სამშობიაროებსა და სოფლის პირველადი ჯანდაცვის ცენტრებს გადასცა მცირე ზომის სამედიცინო დანადგარები და მასალები, დაეხმარა მათ დედათა და ბავშვთა ჯანდაცვის სფეროში მტკიცებულებებზე დაფუძნებული სამედიცინო პროტოკოლების დანერგვაში და დახმარება აღმოუჩინა ბავშვთა იმუნიზაციის პროგრამას, ვაქცინაციის ელექტრონულ მონაცემთა შემოღების ჩათვლით.⁵³

გარკვეულ ყურადღებას ასევე იჩენს საქართველოს ხელისუფლება აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში ჯანდაცვის სისტემის გასაუმჯობესებლად და ჯანდაცვის მომსახურების ხელმისაწვდომობის გასაზრდელად. ბოლო წლებში აფხაზურ მხარეს გადაეცა სასწრაფო დახმარების მანქანები, სხვადასხვა აღჭურვილობა და სამედიცინო დანიშნულების ნივთები, ტუბერკულოზისა და დიაბეტის სამკურნალო მედიკამენტები.⁵⁴ აფხაზეთში მცხოვრები პირები, ვისაც აქვს საქართველოს მოქალაქეობის დამადასტურებელი დოკუმენტები, ჩართულები არიან საყოველთაო ჯანმრთელობის დაცვის პროგრამაში, ხოლო ასეთი დოკუმენტის არმქონე პირები კი რეფერალური მომსახურების სახელმწიფო პროგრამაში.

⁵¹ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2016 წლის 14 დეკემბრის N01/90714 წერილი სახალხო დამცველის აპარატისადმი.

⁵² სახალხო დამცველისათვის მიწოდებული ინფორმაცია, ნოემბერი 2016.

⁵³ გაეროს ბავშვთა ფონდის საინფორმაციო ბიულეტენები 2015 და 2016 წლები.

⁵⁴ რეინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი, 2013 წლის ანგარიში, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <http://smr.gov.ge/Uploads/ecd28e.pdf> [06.01.2017]; შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი, 2014-2015 წლებში განხორციელებული საქმიანობის ანგარიში, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე:

მიუხედავად ამისა, პრობლემები კვლავ რჩება და მოსახლეობის შემფოთებას ინვესტაციების სიკვდილიანობის მაჩვენებელი. 2016 წლის ოქტომბერში, აფხაზური მედიით გავრცელდა ინფორმაცია სოხუმის სამშობიარო სახლში დაბადებული ახალშობილების გარდაცვალების ფაქტების გახშირების შესახებ. გარდაცვალების ზუსტი მიზეზი ხშირ შემთხვევაში ვერ დგინდება, რადგან ოჯახი ცხედარის გაკვეთაზე უარს ამბობს, სამედიცინო პერსონალი კი ამ ფაქტებზე არ საუბრობს.⁵⁵

დე ფაქტო ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს მონაცემებით, 2016 წლის განმავლობაში ნეონატალური გარდაცვალების 5 შემთხვევა დაფიქსირდა, კიდეც 5 ახალშობილი გარდაიცვალა ბავშვთა საავადმყოფოში.⁵⁶ ამასთან, დამატებით ორი ახალშობილი, სავარაუდოდ, ლურჯ-მწვანე ჩირქის ჩხირით დაინფიცირდა. საუბრობენ ასევე სამედიცინო აპარატურის არასრულყოფილებაზე, რაც ახალშობილის ჯანმრთელობის გართულების შემთხვევაში პრობლემებს ქმნის.⁵⁷

ამ პრობლემის გამოაშკარავებამ ბიძგი მისცა საზოგადოებრივ დისკუსიას. აფხაზი ექიმების შეფასებით „ბავშვთა სტაციონარული დახმარება დაბალ პროფესიულ დონეზე იმყოფება“, ხოლო „რეანიმაციული პაციენტი ბავშვებისთვის სამედიცინო პროტოკოლები დაცული არ არის, სინდრომების მიხედვით მკურნალობა არ ტარდება, დასკვნებში ზუსტად არ არის მითითებული ძირითადი და თანმდევი დიაგნოზები და ზოგადად ბავშვთა გამოკვლევების რაოდენობაც კითხვის ნიშნებს აჩენს.“⁵⁸

სერიოზული პრობლემებია გალის რაიონშიც, რომლის საავადმყოფოებშიც საერთოდ არ ფუნქციონირებს რეანიმაციული განყოფილება. შესაბამისად, სერიოზული დაავადებების შემთხვევაში, აფხაზეთის მკვიდრი მკურნალობას რუსეთის ფედერაციაში ან საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე ამჯობინებენ. აფხაზეთიდან „რეფერალური დახმარების სახელმწიფო პროგრამის“ ფარგლებში დაფინანსებულ არასრულწლოვანთა რაოდენობა ბოლო 3 წლის განმავლობაში საშუალოდ აფხაზ პაციენტთა 13-14%-ს შეადგენდა.⁵⁹ კიდეც უფრო მძიმე მდგომარეობა არასრულწლოვნებთან დაკავშირებით, რადგან ბავშვთა რეანიმაციული განყოფილება არაა გაღებული, არამედ ზუგდიდშიც არ არის. ზუგდიდის მუნიციპალიტეტში ასევე არ არის არასრულწლოვანთათვის შესაბამისი აღჭურვის მქონე სასწრაფო დახმარების მანქანა. აფხაზეთისა და სამეგრელო-ზემო სვანეთის მკვიდრი არასრულწლოვანი პაციენტები, ძირითადად ქუთაისში ან თბილისში გადაჰყავთ სპეციალურად გამოძახებული რეანიმაციული.

სახალხო დამცველისთვის განსაკუთრებით შემაშფოთებელია, რომ პოლიტიკური სტატუსისა თუ ფორმალობების გამო, რომელიც არის დაგვიანებული მკურნალობის მთავარი მიზეზი, არც თუ ისე იშვიათად, ადგილი აქვს ბავშვთა სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის უფლებების დარღვევას.

⁵⁵ „რა ხდება სოხუმის სამშობიარო სახლში?“ ვიტალი შარია, 26 ოქტომბერი, 2016, რადიო „ეხო კავკაზა“, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.ekhovkavkaza.com/a/28076804.html> [ბოლოს ნანახია 16.11.2016].

⁵⁶ „არის თუ არა ინფექცია სოხუმის სამშობიაროში, ჯერ-ჯერობით უცნობია“, ელენა ზავოდსკაია, 2 ნოემბერი, 2016, რადიო „ეხო კავკაზა“, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.ekhovkavkaza.com/a/28091372.html> [16.11.2016]. „სოხუმის სამშობიარო: ინფექციის მატარებლები დროებით ჩამოშორებული არიან სამსახურიდან“ ელენა ზავოდსკაია, 14.11.2016, „ეხო კავკაზა“ ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე, ვებგვერდზე: <http://www.ekhovkavkaza.com/a/28116706.html> [06.01.2017]

⁵⁷ იქვე.

⁵⁸ „რას მალავს ჯანდაცვის სამინისტრო?“ 21 დეკემბერი, 2016, „აიაშარა“, <https://goo.gl/FBc53B> [20.01.2017].

⁵⁹ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2016 წლის 14 დეკემბრის N01/90714 წერილი სახალხო დამცველის აპარატისადმი.

პირველ ყოვლისა, უაღრესად პრობლემატურია, რომ 2011 წლიდან, აფხაზეთის დე ფაქტო ადმინისტრაციის გადაწყვეტილებით, სასწრაფო დახმარების მანქანას ენგურის ხიდზე აღარ ატარებენ. პაციენტებს გამშვებ პუნქტებზე უნევთ სასწრაფო დახმარების მანქანების შეცვლა. ხოლო ღამის საათებში, როდესაც გამშვები პუნქტები დაკეტილია (20:00 საათიდან 07:00 საათამდე), პაციენტი გადაყვანა საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე ხდება გალის უსაფრთხოების სამსახურის ხელმძღვანელთან პირადი შეთანხმებით, ან სულაც მალულად, შემოვლითი გზებით.⁶⁰ სახალხო დამცველისთვის არასრულწლოვანთა გარდაცვალების არაერთი შემთხვევის შესახებ გახდა ცნობილი, რომლის გამომწვევი მიზეზი არასათანადო ან დაგვიანებული მკურნალობა იყო.

2014 წელს სახალხო დამცველისათვის ცნობილი გახდა შემთხვევის შესახებ, როდესაც გალის რაიონის საავადმყოფოში, კომატოზურ მდგომარეობაში მყოფი 13 წლის გოგონას საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე ტრანსპორტირების უზრუნველსაყოფად ოჯახის წევრებს საათზე მეტი დასჭირდათ, რათა მოეძებნათ „გასვლის საშვის“ მქონე მძღოლი და ავტომობილი.⁶¹ საბოლოო ჯამში, გოგონას ტრანსპორტირება მოხდა ჩვეულებრივი მსუბუქი ავტომობილით, რომელიც, თავისთავად არ არის შესაფერისი მძიმე პაციენტების ტრანსპორტირებისათვის. ადგილობრივი მოსახლეობა წლებია ითხოვს, გალის რაიონის სასწრაფო დახმარების მანქანებს მიეცეთ უფლება დაუბრკოლებლად გადავიდნენ საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე.

ამის გარდა, პრობლემას ქმნის გადაადგილებისათვის საჭირო დოკუმენტების არქონა. გამყოფი ხაზის გადასაკვეთად გალის რაიონის მკვიდრთა აფხაზური პასპორტი ან ფორმა N9 ესაჭიროებათ, ხოლო აფხაზეთის დანარჩენ მკვიდრთა დე ფაქტო უშიშროების სამსახურის მიერ გაცემული საშვები, რომელთა მიღებაც საგანგებო სიტუაციებში შეუძლებელია. მაგალითისთვის, 2015 წლის 4 მაისს აფხაზეთის გამყოფ ხაზზე გარდაიცვალა გალის რაიონის მკვიდრი 12 წლის მოზარდი. სახალხო დამცველის აპარატისთვის მიწოდებული ინფორმაციის თანახმად, გალის რაიონში ჯანდაცვის სისტემის გაუმართაობის მიზეზით, ოჯახმა ბავშვის სამკურნალოდ ზუგდიდში გადაყვანა გადაწყვიტა. თუმცა, საბუთების არ ქონის გამო, ისინი ვერ შეძლეს დატოვებდნენ გამყოფ ხაზზე არსებული გამშვები პუნქტებით სარგებლობას და ამიტომ, შემოვლითი გზით სცადეს საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადასვლა, რაც დროში გაიწელა და ბავშვი სამედიცინო მომსახურების მიღებამდე გარდაიცვალა. აღნიშნულთან დაკავშირებით, სახალხო დამცველმა განცხადება გაავრცელა, სადაც ნათქვამი იყო, რომ უნდა შეწყდეს ადამიანის უფლებების პოლიტიკური მიზნებისთვის გამოყენება და ამ საკითხების პოლიტიკურ სტატუსთან დაკავშირება. საქართველოს სახალხო დამცველმა ასევე მოუწოდა ჩართულ მხარეებს თანამშრომლობისაკენ, რათა დროულად აღმოიფხვრას ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებული პრობლემები.⁶²

2016 წელს სახალხო დამცველს 3 შემთხვევის შესახებ აცნობეს, როდესაც შესაბამისი დოკუმენტების არქონის გამო არასრულწლოვანი პაციენტები იძულებულნი გახდნენ შემოვლითი გზებით გადაეყვითათ გამყოფი ხაზი და ამისთვის 2-3 დღე გამყოფი ხაზის სოფლებში მოუწიათ დაყოვნება, რათა შესაფერისი დრო მოეძებნათ გამყოფ ხაზზე

⁶⁰ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის მიწოდებული ინფორმაცია, 2016.

⁶¹ იხ. „კონფლიქტებით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში“ საქართველოს სახალხო დამცველი, 2014 წელი, გვ. 18.

⁶² აღნიშნულ შემთხვევასთან დაკავშირებით იხილეთ სახალხო დამცველის განცხადება <http://www.ombudsman.ge/ge/news/saxalxo-damcvelis-gancxadeba-afxazetis-gamyof-xazze-mozardis-gardacvalebastian-dakavshirebit.page>.

გადასასვლელად (როდესაც რუსი მესაზღვრეები ადგილზე არ იმყოფებოდნენ). გალის მკვიდრთა განცხადებით, ასეთი ასეულობით შემთხვევაა და ხშირად ჯანმრთელობის მდგომარეობის სერიოზული გართულებით მთავრდება.⁶³

ასეთი ფაქტები ჯანმრთელობის დაცვის უფლების ხელყოფად უნდა შეფასდეს. ჯანმრთელობის დაცვის უფლება არაერთი საერთაშორისო დოკუმენტით არის აღიარებული და მოიცავს ჯანდაცვის სერვისების დროულ ხელმისაწვდომობას, დაავადებათა პრევენციას და ცნობიერების ამაღლებას ბავშვთა ჯანმრთელობის საკითხებში. გაეროს ბავშვის უფლებების კონვენციის 24-ე მუხლის თანახმად, ბავშვს ხელი უნდა მიუწვდებოდეს ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის ყველაზე სრულყოფილ მომსახურებაზე, ავადმყოფობათა მკურნალობისა და ჯანმრთელობის აღდგენის საშუალებებზე.

გაეროს ბავშვთა უფლებების კომიტეტის განმარტებით, ბავშვს აქვს უფლება ჯანდაცვის ხარისხიან სერვისებზე. პირველადი ჯანდაცვის სერვისები უნდა იყოს შესაბამისი ხარისხის და რაოდენობის, ფუნქციური, ფიზიკურად და ფინანსურად ხელმისაწვდომი და მისაღები ყველა ბავშვისათვის დისკრიმინაციის გარეშე.⁶⁴ უფლება ჯანმრთელობის უმაღლეს შესაძლო სტანდარტზე ითვალისწინებს არა მხოლოდ მკურნალობაზე უფლებას, არამედ დაავადებების და დაზიანებების თავიდან აცილებას, მათ შორის, შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდებით დაავადებებზე, გზების და საცხოვრებელი ადგილების უსაფრთხოების უზრუნველყოფით და ა.შ.⁶⁵

ბ. ბავშვთა სიღარიბე

უდავოა, რომ შეიარაღებულმა დაპირისპირებებმა და მოუგვარებელმა კონფლიქტებმა მძიმე დარტყმა მიაყენა საქართველოს სოციალურ და ეკონომიკურ ყოფას, თუმცა, სიტუაცია განსაკუთრებით მძიმე იყო იქ, სადაც უშუალოდ მიმდინარეობდა საბრძოლო მოქმედებები. შედეგად, უმუშევრობა, ცხოვრების დაბალი დონე და სიღარიბე გავრცელებული პრობლემაა აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში, რაც პირდაპირ აისახება ბავშვთა მდგომარეობაზეც.

არ არსებობს ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრებ ბავშვთა სიღარიბის კონკრეტული მაჩვენებლები, რაც გამოავლენდა გარკვეულ ტენდენციებსა და რისკებს. თუმცა, სახალხო დამცველის აპარატს მიმართავენ ოჯახები შესაბამის ორგანოებთან სოციალური დახმარების დანიშვნისა თუ საცხოვრებლის რეაბილიტაციის შუამდგომლობის თხოვნით.

სახალხო დამცველის მიერ შესწავლილი საქმეებიდან (გალის რაიონის მკვიდრი ოჯახები) დგინდება, რომ უღარიბესი ბავშვები არიან მრავალშვილიანი ოჯახებიდან, ცხოვრობენ არასათანადო პირობებში, ოჯახის წევრებს არ აქვთ მონესრიგებული დოკუმენტაცია და მოკლებული არიან ჯანდაცვისა და განათლების მიღების უფლებას, რაც გავლენას ახდენს მათ კეთილდღეობასა და მომავლის პერსპექტივებზე.

⁶³ საქართველოს სახალხო დამცველის წარმომადგენელთა მიერ ჩატარებული ინტერვიუები, 2016.

⁶⁴ ზოგადი კომენტარი N15 (2013) ბავშვის უფლება ისარგებლოს ჯანდაცვის ყველაზე მაღალი შესაძლო სტანდარტით (მუხლი 24), ბავშვის უფლებათა კომიტეტი CRC/C/GC/15, პარ. 25.

⁶⁵ იქვე, პარ. 26.

გალის რაიონში მომუშავე ექიმების განცხადებით,⁶⁶ არც თუ იშვიათია რაქიტისა და კანის დაავადებების შემთხვევები ბავშვებში, რაც, უპირველეს ყოვლისა, დაკავშირებულია არარაციონალურ კვებასთან, მედიკამენტების ნაკლებობასა და არასათანადო საცხოვრებელ პირობებთან. სახალხო დამცველის ხელთ არსებული ინფორმაციით, სოციალურ-ეკონომიკური კუთხით ყველაზე რთული მდგომარეობა ტყვარჩელისა და ოჩამჩირის რაიონებშია და სიღარიბის და მიტოვებულობის სუბიექტური აღქმაც ამ რაიონებში უფრო მეტადაა გავრცელებული, თუმცა, სახალხო დამცველისთვის უცნობია კონკრეტული მაჩვენებლებისა თუ შემთხვევების შესახებ.

საქართველოს დანარჩენი მოქალაქეებისაგან განსხვავებით, ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრები ოჯახები არ არიან ჩართული საქართველოს მოქალაქეებისთვის განკუთვნილ სოციალურ პროგრამებში, იმ მიზეზით, რომ საქართველოს სოციალური მომსახურების სააგენტო ვერ ახერხებს ადგილზე ოჯახების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასებას. იმ შემთხვევაში, თუ ოჯახებს მოწესრიგებული არ აქვთ დოკუმენტაცია და საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე ვერ გადმოდიან, მათ ასევე არ აქვთ იძულებით გადაადგილებული პირის სტატუსი და შესაბამისი ფულადი დახმარება.

ნ.მ-ს ოჯახის საქმე

სახალხო დამცველს მიაწოდეს ინფორმაცია 35 წლის ნ.მ.-ს ოჯახის შესახებ, რომელიც გალში მეზობლის ავარიულ ბინაში ცხოვრობს მეუღლესა და 3 შვილთან ერთად, რადგან მისი სახლი თითქმის სრულიად დანგრეულია. ოჯახის შემოსავალს მისი მეუღლის დევნილის შემწეობა და ნ.მ.-ს მინიმალური ანაზღაურება წარმოადგენს. არც მას და არც მის შვილებს დევნილის სტატუსი არ აქვთ. ბავშვებს ასევე არ აქვთ დაბადების მოწმობები. პრობლემას ართულებს ის ფაქტი, რომ მშობლებს არ გააჩნიათ აფხაზური საბუთები და ვერ ახერხებენ საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადმოსვლას.

ნ.მ-ს საცხოვრებელი პირობები

⁶⁶ საქართველოს სახალხო დამცველის წარმომადგენელთა მიერ ჩატარებული ინტერვიუები, 2016.

ე.გ.-ს ოჯახის საქმე

სახალხო დამცველის აპარატისთვის ცნობილი გახდა 54 წლის ე.გ.-ს ოჯახის შესახებ, რომელიც ზრდის ორ მცირეწლოვან შვილიშვილს გალის რაიონში. ოჯახი სიღარიბეში ცხოვრობს. ბავშვების მამას აქვს დევნილის სტატუსი, თუმცა, არ აქვს ფორმა N9 და აფხაზური პასპორტი, რომლითაც შეძლება საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადასვლას და დევნილის შემწეობის მიღებას. ბავშვებს არ აქვთ დაბადების მოწმობები და, შესაბამისად, არც დევნილის სტატუსი.

გაეროს ბავშვთა კონვენციის 27-ე მუხლი აღიარებს ყოველი ბავშვის უფლებას მისი ფიზიკური, გონებრივი, სულიერი, მორალური და სოციალური განვითარებისათვის ადეკვატური ცხოვრების სტანდარტზე. მიუხედავად იმისა, რომ უპირველეს ყოვლისა მშობლებს ეკისრებათ პასუხისმგებლობა ბავშვის განვითარებისათვის შესაბამისი პირობების შექმნაზე, სახელმწიფო ვალდებულია დაეხმაროს ბავშვზე პასუხისმგებელ პირებს ამ უფლების განხორციელებაში. განსაკუთრებით კი, სახელმწიფოს დახმარება მიმართული უნდა იყოს ბავშვების კვებით, ტანსაცმლით და საცხოვრებლით უზრუნველყოფისაკენ.⁶⁷

გ. დოკუმენტაცია და მასთან დაკავშირებული უფლებების დარღვევები

2014 წელს, დე ფაქტო ხელისუფლებამ გალის რაიონში გაცემული ე.წ. აფხაზური პასპორტების ანულირება მოახდინა, იმ მოტივით, რომ ისინი დარღვევებით იყო გაცემული.⁶⁸ ამ პერიოდისათვის, დე ფაქტო ხელისუფლებამ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ ის მოსახლეობა, რომელიც განაცხადებს, რომ ფლობს საქართველოს მოქალაქეობას, მიიღებს ბინადრობის ნებართვას. ხოლო, ვისაც აფხაზეთის მოქალაქეობის მიღება სურს, უნდა წარადგინოს საქართველოს მოქალაქეობიდან გასვლის დამადასტურებელი დოკუმენტი.⁶⁹ თუმცა, ამ დრომდე, ბინადრობის მოწმობების გაცემა არ დანეშულა,⁷⁰ ხოლო 2016 წელს, მოსახლეობის გარკვეული ნაწილს კვლავ ფორმა N9 დაურიგდა გამყოფი ხაზის გადასაკვეთად.

ზემოთ აღწერილი პროცესი გალის რაიონის მოსახლეობის დიდი ნაწილისათვის, ასევე ოჩამჩირის და ტყვარჩელის მოსახლეობის გარკვეული ნაწილისათვის ნიშნავს იმას, რომ მათ არ გააჩნიათ საჭირო საბუთები თავიანთი უფლებების რეალიზებისთვის, როგორცაა გადაადგილების თავისუფლება, საკუთრების უფლება, განათლების და ჯანმრთელობის უფლება და სხვა.

პრობლემას კიდევ უფრო ამძიმებს ის ფაქტი, რომ ბავშვზე, რომლის თუნდაც ერთ მშობელსაც არ აქვს აფხაზური პასპორტი, არ გაიცემა დაბადების მოწმობა და შესაბამისად, არც პირადობის დამადასტურებელი რაიმე დოკუმენტი. დოკუმენტების არქონის გამო კი ადგილობრივები ვერ ახერხებენ გამყოფ ხაზზე გადმოსვლას და

⁶⁷ გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენციის მუხლი 27(2)(3).

⁶⁸ იხ. „კონფლიქტებით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში“ საქართველოს სახალხო დამცველი, 2014 წელი, გვ. 27-28.

⁶⁹ იხ. „კონფლიქტებით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა“ საქართველოს სახალხო დამცველი, 2015 წელი, გვ. 25-26.

⁷⁰ „ბიუჯეტი მიიღეს, გალეულს მისცემენ დოკუმენტებს“, „ეხო კავკაზა“ 29.12.2016, ხელმისაწვდომია რუსულ ენაზე: <http://www.ekhokavkaza.com/a/28204249.html> [06.01.2017].

საქართველოს მოქალაქეობის დამადასტურებელი დოკუმენტების მიღებას. ამ მიზეზით, გალის, ოჩამჩირისა და ტყვარჩელის რაიონებში ცხოვრობენ ადამიანები, მათ შორის არასრულწლოვანები, რომელთაც არც აფხაზური და არც ქართული საბუთები არ აქვთ. შედეგად, გარკვეულ შემთხვევებში, ბავშვები ვერ რეგისტრირდებიან სკოლამდელ თუ სასკოლო დაწესებულებებში, რაც განათლების უფლების დარღვევად უნდა შეფასდეს. ასევე, ვერ იღებენ საქართველოს ხელისუფლების მიერ დადგენილ იმ მცირე სოციალურ დახმარებებს თუ ჯანდაცვის სერვისებს, რომლებიც განკუთვნილია საქართველოს მოქალაქეებისთვის ან იძულებით გადაადგილებული პირებისთვის. განსაკუთრებით პრობლემურია დოკუმენტაციის საკითხი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის, რომელთაც უჭირთ გამყოფი ხაზის გადაკვეთა საბუთების მოსაწესრიგებლად.

დ. ბავშვთა უსაფრთხოების, თავისუფლების უკანონო აღკვეთისა და არასათანადო და ღირსების შემლახავი მოპყრობის საკითხები

2011 წლიდან მოყოლებული, მას შემდეგ, რაც რუსეთის ფედერაციის სასაზღვრო ძალებმა აიღეს სრული კონტროლი აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის გამყოფ ხაზებზე, რეგულარული ხასიათი მიიღო ადგილობრივი მოსახლეობის დაკავებებმა, მათ შორის, ბავშვების და არასრულწლოვანი პაციენტების თავისუფლების აღკვეთის ფაქტებმაც.

აფხაზეთის შემთხვევაში, დაკავებების მთავარი მოტივი არის შესაბამისი დოკუმენტების არქონა (აფხაზური პასპორტი, ფორმა N9). აღსანიშნავია, რომ 14 წლამდე ბავშვებზე ფორმა N9 და პასპორტი არ გაიცემა და მათი მინერა ხდება მშობლის აფხაზურ პასპორტში, ასეთის არსებობის შემთხვევაში. თუ გავითვალისწინებთ, რომ გალის მოსახლეობის მხოლოდ მცირე ნაწილს აქვს აფხაზური პასპორტი, იმ ბავშვთა რაოდენობა, რომელთაც არ აქვთ დე ფაქტო ხელისუფლების მიერ გაცემული ვალიდური სამგზავრო დოკუმენტი, საკმაოდ მაღალია. შესაბამისად, საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე მოხვედრა შემოვლითი გზებით უხდებათ, რაც ხდება კიდევ მათი დაკავების მიზეზი.

რაც შეეხება სამხრეთ ოსეთის გამყოფ ხაზზე დაკავებულ არასრულწლოვნებს, როგორც წესი, ისინი საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე მაცხოვრებლები არიან და მათ თავიანთი სოფლების განაპირას, ბალებში თუ საძოვრებზე აკავებენ რუსი მესაზღვრეები.

სახალხო დამცველისათვის უფრო და უფრო მეტი შემთხვევის შესახებ ხდება ცნობილი, როდესაც რუსულ სამხედრო ბაზებზე ბავშვების დაკავების დროს არასათანადო და ღირსების შემლახავი მოპყრობის, მათ შორის, სიტყვიერი შეურაცხყოფის, საკვებისა და სასმელი წყლის შეზღუდვის და ა.შ. ფაქტებს აქვს ადგილი. ეს პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ დგას გალის რაიონის მკვიდრთა დაკავებების დროს.

სახალხო დამცველის აპარატის მიერ მოპოვებული დაკავებულ მოქალაქეთა ახსნა-განმარტებებით ირკვევა, რომ გალის რაიონში განლაგებული რუსეთის ფედერაციის სამხედრო ბაზის სარდაფებში არ არის სათანადო პირობები; დაკავებულებს არ მიეწოდებათ წყალი და საჭმელი; ათეულობით ადამიანს ერთ ოთახში ათავსებენ, განურჩევლად სქესისა და ასაკისა.

გამყოფ ხაზზე გადაადგილების შეზღუდვით ასევე ირღვევა ბავშვების სიცოცხლის, ჯანმრთელობის და განათლების ხელმისაწვდომობის უფლება, რადგან სწორედ ამ

მიზნებისთვის კვეთენ გამყოფ ხაზს არასრულწლოვნები. ამასთან, გაეროს ბავშვთა უფლებების შესახებ კონვენციის 37-ე მუხლის თანახმად, არც ერთმა ბავშვმა არ უნდა განიცადოს წამება ან სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობა ან დასჯა. ამავე მუხლით, არასრულწლოვანთა თავისუფლების აღკვეთა დაშვებულია როგორც უკიდურესი ზომა, თუმცა, გალის მკვიდრ ბავშვთა შემთხვევებში აშკარაა, რომ რუსი მესაზღვრეების მიერ მათი დაკავება ჯარიმის გადახდის უზრუნველყოფის საშუალებად გამოიყენება.

კონვენციის 37-ე მუხლი ასევე მიუთითებს, რომ თავისუფლება აღკვეთილი ბავშვი უნდა სარგებლობდეს ჰუმანური მოპყრობით და მისი პიროვნების განუყოფელი ღირსების პატივისცემით. ყოველი თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვი განცალკევებული უნდა იყოს უფროსებისგან, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მიჩნეულია, რომ ამის გაკეთება არ ღირს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებისათვის.

მოქალაქე ე.კ.-ს ახსნა-განმარტება

სახალხო დამცველისათვის თვითმხილველის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2015 წლის სექტემბერში, საქართველოს რამდენიმე მოქალაქე შემოვლითი გზით გადავიდა აფხაზეთის ტერიტორიაზე. სოფელ ნაბაკევთან ისინი დააკავეს რუსმა სამხედროებმა ე.წ. საზღვრის უკანონოდ გადაკვეთის ბრალდებით. დაკავებულები გადაიყვანეს რუსეთის სამხედრო ბაზის სარდაფში, სადაც მისულებს დახვდათ ოციოდე დაკავებული ადამიანი. შემდეგ კიდევ მიიყვანეს რამდენიმე ადამიანი და საღამოს დაკავებულთა რიცხვმა ორმოცს მიაღწია. თვითმხილველის განცხადებით, ისინი გალის მილიციის შენობაში უნდა გადაეყვანათ, მაგრამ, მათთვის გაურკვეველი მიზეზების გამო, გადაყვანა დილამდე გადაიდო. დაკავებულებს შორის იყვნენ ბავშვებიც, მათ შორის ყველაზე პატარა - ოთხი თვის ჩვილი. მიუხედავად ამისა, ყველა დაკავებული ერთ ოთახში იყო მოთავსებული. დაკავების ადგილას არ იყო ელემენტარული პირობები: ოთახში არ იყო საკმარისი რაოდენობის სკამები, დაკავებულებს არ აწვდიდნენ საკვებს და წყალს. თვითმხილველის თქმით, მათ მოითხოვეს ბავშვებისათვის საკვები და წყალი, რის გამოც რუს სამხედროებთან მოუვიდათ სიტყვიერი შელაპარაკება. ღამით ბავშვებს მაგიდებზე ეძინათ, ზრდასრულებს კი იატაკზე და სკამებზე. მეორე დილით დაკავებულები გადაიყვანეს გალში და ჯარიმის გადახდის შემდეგ, ყველა გაათავისუფლეს.

მოქალაქე შ.ქ.-ს ახსნა-განმარტება

2016 წლის სექტემბერში, 47 წლის მოქალაქე შ.ქ. რუსმა მესაზღვრეებმა მაშინ დააკავეს, როდესაც საქართველოს კონტროლირებადი ტერიტორიიდან ცდილობდა გალის რაიონში შესვლას. მისი განმარტებით, სამხედრო ბაზაზე მასთან ერთად 10-12 ადამიანი იყო დაკავებული, მათ შორის ერთი ჩვილი ბავშვი და ერთი ფეხმძიმე ქალი. ისინი 18:00-დან 22:00 საათამდე ჰყავდათ დაკავებული და ამ ოთხი საათის განმავლობაში არ მიაწოდეს არც საკვები და არც წყალი. ასევე, არ მისცეს ბუნებრივი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საშუალება. მოქალაქის განმარტებით, მხოლოდ ჩვილ ბავშვს დაუტოვეს თავისი საჭმელი ბოთლით.

მოქალაქე ჯ.გ.-ს ახსნა-განმარტება

გალის მკვიდრი ჯ.გ. 2016 წლის ოქტომბერში დააკავეს გამყოფი ხაზის გადაკვეთის მცდელობისას. თვითმხილველის მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, როდესაც ის მიიყვანეს რუსეთის სამხედრო ბაზაზე, იქ უკვე იმყოფებოდნენ სხვა დაკავებულები, მათ შორის ქალი სამი თვის ჩვილით. ბავშვი შიმშილის გამო ტიროდა. დაკავებულების ძახილისა და კაკუნის მიუხედავად, რუსი სამხედროები მხოლოდ ნახევარი საათის შემდეგ შევიდნენ დაკავების ოთახში და დაკავებულთა თხოვნით ბავშვის საკვების მოსამზადებლად მოიტანეს ცხელი წყალი. ამის გარდა, დაკავებული და მის გარდა იქ მყოფი 6 ახალგაზრდა ცალ-ცალკე გაიყვანეს და ლურსმნებისთვის თავის დაჭრა მოსთხოვეს. ამაზე უარის მიღების შემდეგ რუსმა სამხედრომ ჯ.გ.-ს მიაყენა ფიზიკური შეურაცყოფა (წელის არეში რეზინის ხელჯოხი ჩაარტყა). რამდენიმე საათიანი დაკავების შემდეგ მოქალაქეები გადაიყვანეს გალში და ჯარიმის გადახდის შემდეგ გაათავისუფლეს.

მოქალაქე ლ.ბ.-ს ახსნა-განმარტება

სახალხო დამცველის წარმომადგენელი ასევე ესაუბრა მოქალაქე ლ.ბ.-ს, რომელიც მის 12 წლის ავადმყოფ გოგონასთან ერთად 2014 წლის დეკემბერში, მაშინ დააკავეს რუსმა მესაზღვრეებმა, როდესაც გალის რაიონიდან საოპერაციოდ მიდიოდა თბილისში. მას რუსეთის ბაზის გაყინულ სარდაფში 5 საათის გატარება მოუწია, რის შედეგადაც ბავშვს აენია ტემპერატურა და ასთმური შეტევა დაეწყო. შექმნილი ვითარების გამო მოზარდისათვის ოპერაციის გაკეთება რამდენიმე თვით გადაიდო.⁷¹ მოზარდი, სხვა დაკავებულებთან ერთად გალში გადაიყვანეს და ჯარიმის გადახდის შემდეგ გაათავისუფლეს. მიუხედავად ამისა, ოჯახმა ბავშვი რამდენიმე დღის შემდეგ მაინც გადმოიყვანა საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე, კვლავ შემოვლითი გზით.

ქარელის მუნიციპალიტეტის სოფელ დვანის მკვიდრის ახსნა-განმარტება

სახალხო დამცველის წარმომადგენლები ესაუბრნენ ქარელის მუნიციპალიტეტის სოფელ დვანის მკვიდრ, 15 წლის სკოლის მოსწავლეს, რომელიც 2014 წლის ნოემბერში, მაშინ დააკავეს რუსმა სამხედროებმა, როდესაც სოფლის ტერიტორიაზე საქონელს ეძებდა. მისი განმარტებით, მან ორი დღე 3 დაკავებულთან ერთად ცივ, ნესტიან სარდაფში გაატარა, რის გამოც შეექმნა ჯანმრთელობის პრობლემები. მესამე დღეს, ცხინვალელი ნათესავების ჩარევის შედეგად, იგი შედარებით უკეთეს პირობებში გადაიყვანეს და ჯარიმის გადახდის შემდეგ გაათავისუფლეს.

ინციდენტები ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ ხურჩასა და განმუხურში

სახალხო დამცველისთვის ცნობილი გახდა, რომ 2015 წლის მაისში, რუსმა მესაზღვრეებმა რამდენიმე საათით დააკავეს მე-10 და მე-11 კლასელი მოსწავლე გოგონები და დააშინეს ისინი, რის შემდეგაც მათ გარკვეული დროით მოუწიათ სწავ-

⁷¹ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის საკონტაქტო პირის მიერ მიწოდებული ინფორმაცია, 2016.

ლის მიტოვება. 2016 წლის ოქტომბერში, სკოლი მოსწავლე თ.ს., რომელიც ოკუპირებული ტერიტორიიდან განმუხურის სკოლაში დადის, დააკავეს შემოვლით გზაზე გადაადგილების დროს და გადაიყვანეს ოკუპირებულ ოტობაიაში განლაგებულ რუსეთის სამხრედო ბაზაზე, სადაც 10:00-დან 20:00-მდე იყო დაკავებული. გათავისუფლებამდე, 8 საათის განმავლობაში მას არ მიუღია წყალი და საკვები.

ე. მშობლიურ ენაზე განათლების უფლება და ხარისხიანი განათლების პრობლემა

მშობლიურ ენაზე განათლების უფლებისა და მისი ხელმისაწვდომობის პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ დგას გალის რაიონში, სადაც 2015-2016 სასწავლო წელს კიდევ უფრო დამძიმდა მდგომარეობა ქართულ ენაზე სასკოლო განათლების მიღების კუთხით. 1995 წლიდან აფხაზეთის დე ფაქტო ხელისუფლებამ შეიმუშავა განათლების გეგმა, რომელიც ითვალისწინებდა გალის, ოჩამჩირისა და ტყვარჩელის რაიონების ქართულენოვანი სკოლების რუსულ ენაზე გადასვლას.⁷² ეს პროცესი ეტაპობრივად განხორციელდა: ტყვარჩელს და ოჩამჩირეს მიკუთვნებულ სკოლებში⁷³ თერთმეტივე კლასი ერთდროულად გადავიდა რუსულ ენაზე; გალის „ზედა ზონებში“ შემოიღეს რუსული სწავლება „პირველი კლასის პრინციპით“, რაც ნიშნავდა, რომ ყოველი პირველი კლასი რუსულ ენაზე დაიწყებდა სასწავლო პროცესს. შესაბამისად, 2005 წლიდან დღემდე გალის „ზედა ზონის“ ყველა კლასში სწავლა რუსულ ენაზე მიმდინარეობს. რაც შეეხება გალის რაიონის „ქვედა ზონის“ სოფლებს, თუ აქამდე ისინი ინარჩუნებდნენ ქართულ ენაზე სწავლებას, 2015-2016 სასწავლო წლიდან შემოიღეს რუსულ ენაზე სწავლება პირველიდან მეოთხე კლასის ჩათვლით და ყოველი მომდევნო პირველი კლასი, ასევე, რუსულ ენაზე დაიწყებს სწავლას. საბოლოოდ, 6 წელიწადში გალის რაიონის სკოლებში ქართულ ენაზე, რომელიც წარმოადგენს ბავშვების მშობლიურ ენას, საშუალო განათლების მიღება შეწყდება.⁷⁴

განათლების უფლება ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლით გარანტირებული უფლებაა. ის განმტკიცებულია როგორც გაეროს, ასევე ევროსაბჭოს შესასრულებლად სავალდებულო ხელშეკრულებებში. საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, განათლება უნდა იყოს ფიზიკურად და ეკონომიკურად ხელმისაწვდომი ყველასათვის, ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე და, ამასთან ერთად - მისაღები, რაც გულისხმობს იმას, რომ განათლების ფორმა და არსი, მათ შორის სასწავლო გეგმა და სწავლების მეთოდები უნდა იყოს ხარისხიანი, შესაბამისი და კულტურულად რელევანტური მოსწავლეებისთვის და მშობლებისთვის.⁷⁵ ამასთან, ბავშვის უფლებათა კონვენციის მიხედვით, განათლება მიმართული უნდა იყოს ბავშვისა და მისი მშობლების კულტურის, ენისა და ღირებულებებისადმი პატივისცემის განვითარებისკენ.⁷⁶

⁷² „გაურკვევლობაში ცხოვრება“ [Living in Limbo], Human Rights Watch, 2011, გვ.48.

⁷³ იგულისხმება გალის რაიონის ძველი საზღვრები, დე ფაქტო ხელისუფლების მიერ ტყვარჩელის რაიონს მიკუთვნებული 10 სკოლისა და ოჩამჩირეს რაიონს მიკუთვნებული 1 სკოლის ჩათვლით. ასევე, გალის რაიონი გაყოფილია „ზედა“ და „ქვედა“ ზონებად.

⁷⁴ იხ. „განათლების უფლება გალის რაიონში: 2015-2016 სასწავლო წლის სიახლეები და თანმდევი პრობლემები“, საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში, 2015.

⁷⁵ გაეროს ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N13, პარ.6.

⁷⁶ გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენცია, მუხ. 28 და მუხ. 29(1)(გ).

სახალხო დამცველის ინფორმაციით, სწავლების რუსულ ენაზე გადასვლის გამო არაერთი ოჯახი იძულებული გახდა დაეტოვებინა საცხოვრებელი ადგილი და ბავშვები საქართველოს მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადმოეყვანა, რათა მათ შესაძლებლობა ჰქონოდათ მშობლიურ ენაზე გაეგრძელებინათ სწავლა. 2015 წლის სექტემბერ-დეკემბერში, აფხაზეთის არ განათლებისა და კულტურის სამინისტროს განათლების აღიარების კომისიამ, მშობელთა განცხადების საფუძველზე, იმ 54 მოსწავლის ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მიღებული განათლება აღიარა, რომელთაც სწავლის გაგრძელება ენგურს გამოლმა სურდათ.⁷⁷ სახალხო დამცველისათვის მიწოდებულ დოკუმენტაციაში, რამდენიმე მშობელი განცხადებაში ღიად აფიქსირებდა, რომ სკოლის შეცვლის მიზეზი სწორედ რუსულენოვან სწავლებაზე გადასვლა იყო. სამუშაოს დატოვება მოუწიათ იმ მასწავლებლებსაც რომელთაც უარი თქვეს ან ვერ შეძლეს რუსულ ენაზე სწავლება. ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლები კი გაათავისუფლეს იმის გამო, რომ ეს საგანი სკოლებში აღარ ისწავლებოდა.

აღსანიშნავია, რომ აფხაზეთში სხვა ეთნიკურ ჯგუფებს აქვთ საშუალება მიიღონ განათლება მშობლიურ ენაზე, მაშინ, როდესაც, ეთნიკურად ქართველებს იგივე უფლება არ გააჩნიათ, ან წლიდან წლამდე უფრო და უფრო ეზღუდებათ, რაც ცალსახად ეთნიკური ნიშნით დისკრიმინაციად უნდა შეფასდეს.

სწავლების რუსულ ენაზე გადასვლამ სერიოზულად გააუარესა განათლების ხარისხი, როგორც გალის რაიონის სკოლებში, ისე ოჩამჩირისა და ტყვარჩელის რაიონებს მიკუთვნებულ, ყოფილი გალის რაიონის სკოლებში. მოსწავლეებს რუსულ ენაზე სწავლა, ხოლო მასწავლებლებს საგნების რუსულ ენაზე სწავლება უჭირთ, რადგან მათი აბსოლუტური უმრავლესობა ეთნიკურად ქართველია, მასწავლებლებს კი განათლება ქართულ ენაზე აქვთ მიღებული. ამის გარდა, ხშირია არასპეციალისტების დასაქმება, მხოლოდ იმის გამო, რომ გარკვეულ დონეზე, თუმცა არა სრულყოფილად, ფლობენ რუსულ ენას.⁷⁸ შედეგად, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და მშობლების განცხადებით, იკვეთება ტენდენცია, რომ თუ ოჯახებს არ აქვთ შესაძლებლობა ბავშვები დამატებით მოამზადონ მასწავლებლებთან, ბავშვებმა არ იციან არც რუსული და არც ქართული ენა.

განათლების ხარისხის არასათანადო დონეზე მიუთითებს სტატისტიკაც: 2015 წელს, ერთიანი ეროვნული გამოცდებისთვის გალის რაიონიდან 190 აბიტურიენტი დარეგისტრირდა, რომელთაგანაც სახელმწიფო სასწავლო გრანტი, გამოცდებზე მაღალი შედეგის გამო, მოიპოვა მხოლოდ 11-მა სტუდენტმა - რაც დარეგისტრირებულ აბიტურიენტთა 6%-ს შეადგენს.⁷⁹ ეს მაჩვენებელი ზუგდიდის მუნიციპალიტეტში 13%-ია, ხოლო ქვეყნის მასშტაბით - 16%.⁸⁰

გამყოფ ხაზზე შექმნილი გადაადგილების შეზღუდვები განათლების ხელმისაწვდომობის პრობლემას უქმნის იმ მოსწავლეებს, რომლებიც გეოგრაფიულად ახლომდებარე სკოლებში დადიან და ყოველდღიურად გადაკვეთენ გამყოფ ხაზს. დაწესებული შეზ-

⁷⁷ აფხაზეთის არ განათლებისა და კულტურის სამინისტრო, გალის რესურსცენტრი.

⁷⁸ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის მიწოდებული ინფორმაცია, 2016.

⁷⁹ აფხაზეთის არ განათლებისა და კულტურის სამინისტრო, გალის რესურსცენტრი.

⁸⁰ ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის საგანმანათლებლო რესურსცენტრში რეგისტრირებული 1024 აბიტურიენტიდან, 135-მა მოიპოვა სახელმწიფო სასწავლო გრანტი, რაც რეგისტრირებულ აბიტურიენტთა მთლიანი რაოდენობის 13%-ია, ხოლო ქვეყნის მასშტაბით დარეგისტრირებულ 40076 აბიტურიენტიდან სასწავლო გრანტი მოიპოვა 6742-მა, რაც დარეგისტრირებულ აბიტურიენტთა 16%-ს შეადგენს, შეფასებისა და გამოცდების ეროვნული ცენტრის 2016 წლის 4 თებერვლის წერილი MES 3 16 00097362.

ლუდგების გამო, ასეთი მოსწავლეების რაოდენობა ყოველწლიურად მცირდება. ამასთან, გამყოფი ხაზის გადაკვეთას ახერხებენ მხოლოდ ის მოსწავლეები, რომლებიც რუსეთის ფედერაციის მესაზღვრეების სპეციალურ სიაში არიან, თუმცა, პირველ-კლასელი მოსწავლეები ამ სიაში ვერ ხვდებიან.⁸¹ მიუხედავად სპეციალური სიებისა, მოსწავლეებს მაინც ექმნებათ გადაადგილების პრობლემები. შემოვლითი გზებით კვლავ გადაადგილდება რამდენიმე მოსწავლე. 2016 წლის დეკემბერში სახალხო დამცველს მიმართა ოკუპირებული გალის რაიონის ერთ-ერთი სოფლის მკვიდრმა, რომლის შვილებიც ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ განმუხურის სკოლაში დადიოდნენ. განცხადებიდან ირკვევა, რომ ნოემბრის თვეში რუსეთის ფედერაციის მესაზღვრეებმა სკოლის მოსწავლეების გადაადგილება შეუზღუდეს და გამყოფი ხაზის გადაკვეთა გამშვები პუნქტების საშუალებით მოსთხოვეს. მათი მუდმივი საცხოვრებელიდან უახლოესი ორსანტიის გამშვები პუნქტია, რომელიც სოფელ განმუხურიდან 18 კმ-ში მდებარეობს. ამის გამო მოსწავლეების ნაწილი საცხოვრებლად საქართველოს მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადმოვიდა, ნაწილმა კი გალის რაიონის სოფელ ფიჩორის სკოლაში დაიწყო სიარული, სადაც სწავლა რუსულ ენაზე მიმდინარეობს.

აფხაზეთთან შედარებით, განათლების მხრივ უკეთესი მდგომარეობაა სამხრეთ ოსეთში. ახალგორის რაიონში წინა წლის მგავსად 11 სკოლიდან 6 ქართულია, 5 რუსული და მოსწავლეებს მშობლიურ ენაზე განათლების მიღების პრობლემა არა აქვთ, რადგან 2008 წლის ოკუპაციის შემდეგ, სიტუაცია კარდინალურად არ შეცვლილა.⁸²

ვ. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა უფლებები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები და მათ შორის, ბავშვები როგორც ქართული, ისე აფხაზური და ოსური საზოგადოებების ყველაზე უფრო მოწყვლად კატეგორიას განეკუთვნებიან. პრობლემების ჩამონათვალი გრძელდება: ფიზიკური გარემოს შეუსაბამობა, ინფრასტრუქტურის, ტრანსპორტის თუ ინფორმაციის დაბალი ხელმისაწვდომობა, შესაბამისი საგანმანათლებლო, სოციალური თუ ჯანდაცვის სერვისების ნაკლებობა, მარგინალიზაცია და სტიგმატიზაცია. არც თუ ისე იშვიათად, მშობლები საზოგადოებისგან გამოაცალკევენ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე შვილებს. სახალხო დამცველის მიერ ჩატარებული ფოკუს ჯგუფების შედეგად გამოვლინდა, რომ ხშირად მშობლები ამჯობინებენ ბავშვებმა სპეციალიზებულ დღის ცენტრებში იარონ, ვიდრე საბავშვო ბაღში ან სკოლაში. ასევე, იშვიათობას არ წარმოადგენს შშმ ბავშვებზე ძალადობის ფაქტებიც.⁸³ აფხაზეთის დე ფაქტო ხელისუფლება მათ მცირე სოციალურ დახმარებას სთავაზობს.⁸⁴

⁸¹ იხ. „კონფლიქტებით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა“ საქართველოს სახალხო დამცველი, 2015 წელი, გვ. 19-20.

⁸² ოფიციალური ინფორმაციით, სამხრეთ ოსეთში 20 სკოლამდელი საგანმანათლებლო დაწესებულებაა. მათგან 14 ქალაქებშია, დანარჩენი - სოფლებში. ბაგა-ბაღში დადის 2 747 აღსაზრდელი. ბაგა-ბაღების უკმარისობის გამო მის გარეშე დარჩენილი 1 070 ბავშვი. რაც შეეხება სასკოლო განათლებას, აქ სულ 4 797 მოსწავლეა, მათგან 547 კერძო სკოლაში სწავლობს. სკოლების რაოდენობა კი 52ია. იხ. „განათლება“ სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკა, ოფიციალური პორტალი, <http://south-ossetia.info/obshchestvo/obrazovanie> [20.01.2017].

⁸³ სახალხო დამცველის აპარატის ინტერვიუები. ნოემბერი-დეკემბერი 2016.

⁸⁴ „აფხაზეთის რესპუბლიკის კანონი აფხაზეთის სამამულო ომის ინვალიდებისა და დაღუპულთა ოჯახების სოციალური დაცვის ზომების შესახებ“, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <https://goo.gl/waHqL5> [02.12.2016].

2014 წლის მონაცემებით,⁸⁵ აფხაზეთში 515 შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვი იყო. მათ ბავშვის განვითარების სამი ცენტრი ემსახურება (ორამჩირეში, ტყვარჩელსა და გალში). ეს ცენტრები UNICEF-ისა და World Vision-ის მიერ არის შექმნილი და დაფინანსებული და ბავშვებს სთავაზობს ფიზიოთერაპიას, ფსიქოლოგიურ მხარდაჭერას, ლოგოპედიის მომსახურებას და ა.შ. მათ მიერ გადამზადდა ამ ცენტრების 25 წარმომადგენელი, ხოლო შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე 272 ბავშვსა და მათ მშობლებს გაენიათ საბაზისო მომსახურებები (სასიცოცხლო უნარჩვევების განვითარება, მეტყველების თერაპია, ფსიქოთერაპია, ფსიქოლოგიის კონსულტაცია).⁸⁶ გალის სარეაბილიტაციო ცენტრს აქვს სატრანსპორტო მომსახურების სერვისი სოფლებში მცხოვრები ბავშვებისათვის. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ეს ცენტრები დონორთა ფინანსური დახმარებით მუშაობენ და ამ წყაროს ამოწურვის შემთხვევაში შესაძლოა მათ ფუნქციონირებას საფრთხე დაემუქროს. გალის დე ფაქტო ადმინისტრაციამ 2017 წლიდან თავის თავზე აიღო გალის დღის ცენტრის წლიური ბიუჯეტის 20%-ის დაფინანსება.

თითქმის 300 ბავშვს მოემსახურა ერთი წლის განმავლობაში სოხუმის სარეაბილიტაციო ცენტრი, რომელიც 2015 წელს გაიხსნა რუსეთის ფედერაციის ფინანსური დახმარებით.⁸⁷

რაც შეეხება სამხრეთ ოსეთს, არანაირი სტატისტიკა არ არსებობს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვების რაოდენობასა თუ საჭიროებებზე. აფხაზეთისგან განსხვავებით, ასევე არ არსებობს ორგანიზაციები, რომლებიც მათი ფიზიკური რეაბილიტაციის, განათლებისა თუ განვითარების საკითხებზე იმუშავებდა. ასევე არ არსებობს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისათვის ჯანდაცვის ან საგანმანათლებლო სპეციალური პროგრამები.

სახალხო დამცველისათვის ცნობილი გახდა შშმ ბავშვების უფლებების დარღვევის კონკრეტული შემთხვევების შესახებ, თუმცა, გამომდინარე იქიდან, რომ სახალხო დამცველი არ ახორციელებს მანდატით დაკისრებულ მოვალეობებს ამ ტერიტორიებზე, იგი მოკლებულია ეფექტური რეაგირების შესაძლებლობას.

შშმ ბავშვის მიმართ ძალადობა ოჯახში

სახალხო დამცველის ინფორმაციით, აფხაზეთში, ერთ-ერთ სასწავლო დაწესებულებაში პედაგოგებმა შშმ ბავშვის სახეზე დალურჯებები შეამჩნიეს. მათი ინფორმაციით, ბავშვი ნასვამ მდგომარეობაში მყოფმა მამამ ფიზიკურად დასაჯა. მიუხედავად იმისა, რომ პედაგოგები ოჯახს გაესაუბრნენ, სიტუაცია არ გამოსწორებულა. პედაგოგების განმარტებით, აზრს მოკლებულია სამართალდამცავი სტრუქტურებისათვის მიმართვა, რადგან „ოჯახის საქმეში“ ისინი არ ჩაერევიან.

⁸⁵ „ყველა ინვალიდი ბავშვობიდან თავის დროზე მიიღებს პენსიას“, 5.08.2015, „აფსნიპრესი“, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: [http://www.apsnypress.info/news/vse-invalidy-s-detstva-svoevremennno-poluchayut-pensii-/](http://www.apsnypress.info/news/vse-invalidy-s-detstva-svoevremennno-poluchayut-pensii/) [02.12.2016].

⁸⁶ გაეროს ბავშვთა ფონდის საინფორმაციო ბიულეტენი 2015-2016 წწ.

⁸⁷ „სოხუმის რეაბილიტაციის ცენტრს ერთი წელი შეუსრულდა“, 26.04.2016, „სპუტნიკი აბხაზია“, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20160426/1018067825.html> [2.12.2016]; „აგრბა: აფხაზეთის ხელისუფლება იცავს ინვალიდთა უფლებებს“ 05.05.2016, „სპუტნიკი აბხაზია“, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20160505/1018156320.html> [2.12.2016].

შშმ ბავშვის განათლების უფლების შემზღუდა

სახალხო დამცველისთვის ცნობილი გახდა, რომ აფხაზეთში, მე-9 კლასელი შშმ ბავშვი სკოლიდან გარიცხეს. ბავშვის ოჯახს სურვილი აქვს, რომ ბავშვმა გააგრძელოს სწავლა. სახალხო დამცველი აპარატმა მშობელს სამართლებრივი კონსულტაცია გაუწია. გალის რესურს-ცენტრისა და დე ფაქტო ხელისუფლების დახმარებით მომდევნო სასწავლო წლიდან პრობლემები აღმოიფხვრება.

ახალგორის რაიონის ბავშვთა სახლის აღსაზრდელის საქმე

სახალხო დამცველისათვის ცნობილი გახდა, რომ ახალგორის რაიონში მდებარე ბავშვთა სახლში ერთი შშმ ბავშვია, რომელიც ხშირად არის როგორც მასწავლებლების, ისე აღსაზრდელების მხრიდან დაცინვის, დამცირებისა და ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლი. გარდა ამისა, ბავშვი ორ წელზე მეტია არ დადის სკოლაში და ხშირად რაიონში მეთვალყურეობის გარეშე გადაადგილდება.

გაეროს კონვენცია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებებზე აღიარებს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების განათლების უფლებას, რომელიც უნდა განხორციელდეს დისკრიმინაციის აკრძალვის და თანასწორი შესაძლებლობების უზრუნველყოფის პრინციპების გათვალისწინებით (მუხლი 24(1)). მნიშვნელოვანია, რომ არ მოხდეს შშმ ბავშვების გარიყვა ზოგადი განათლების სისტემიდან შეზღუდული შესაძლებლობის გამო და შშმ ბავშვებს ხელი მიუწვდებოდეთ ინკლუზიურ, უფასო და ხარისხიან დანყებით და საბაზისო განათლებაზე მათი საზოგადოების სხვა წევრების მსგავსად (მუხლი 24(2)).

ბ. ბავშვთა განვითარების შესაძლებლობები

ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში აფხაზური საბავშვო ფოლკლორული ანსამბლებისა თუ სპორტული გუნდების საერთაშორისო ფესტივალებსა და ტურნირებში მონაწილეობა სერიოზული დაპირისპირების საგნად იქცა. აფხაზური მხარე - როგორც დე ფაქტო ხელისუფლება, ისე სამოქალაქო საზოგადოება, საქართველოს მთავრობას მუდმივად აკრიტიკებს, რომ აფხაზურ ჯგუფებს არ ეძლევათ საერთაშორისო ღონისძიებებში მონაწილეობის მიღების საშუალება. მაგალითისათვის, 2013 წელს აფხაზურმა საბავშვო ანსამბლმა მონაწილეობა ვერ მიიღო თურქეთში გამართულ ბავშვთა საერთაშორისო ფესტივალში, რადგან, აფხაზური მხარის განცხადებით, ორგანიზატორებმა, საქართველოს ხელისუფლების მოთხოვნით, უარი უთხრეს მათ მონაწილეობა მიეღოთ, როგორც დამოუკიდებელ სახელმწიფოს. აფხაზური მხარის შეფასებით, ეს არის აფხაზი ბავშვების უფლებების დარღვევა და მათი დისკრიმინაცია საქართველოს ხელისუფლების მიერ.⁸⁸

საქართველოს ხელისუფლებაში აცხადებენ, რომ ისინი მხოლოდ მაშინ ეწინააღმდეგებიან აფხაზების საერთაშორისო ღონისძიებებში მონაწილეობას, როდესაც ისინი ამ ღონისძიებებზე აფხაზეთს, როგორც დამოუკიდებელ ქვეყანას წარმოადგენენ.

⁸⁸ „აფხაზეთის ბავშვთა ფონდი“ აღწერს აფხაზეთში აფხაზური საბავშვო ფოლკლორული ანსამბლებისა და სპორტული გუნდების საერთაშორისო ფესტივალებსა და ტურნირებში მონაწილეობის საგნად იქცევა. აფხაზური მხარე - როგორც დე ფაქტო ხელისუფლება, ისე სამოქალაქო საზოგადოება, საქართველოს მთავრობას მუდმივად აკრიტიკებს, რომ აფხაზურ ჯგუფებს არ ეძლევათ საერთაშორისო ღონისძიებებში მონაწილეობის მიღების საშუალება. მაგალითისათვის, 2013 წელს აფხაზურმა საბავშვო ანსამბლმა მონაწილეობა ვერ მიიღო თურქეთში გამართულ ბავშვთა საერთაშორისო ფესტივალში, რადგან, აფხაზური მხარის განცხადებით, ორგანიზატორებმა, საქართველოს ხელისუფლების მოთხოვნით, უარი უთხრეს მათ მონაწილეობა მიეღოთ, როგორც დამოუკიდებელ სახელმწიფოს. აფხაზური მხარის შეფასებით, ეს არის აფხაზი ბავშვების უფლებების დარღვევა და მათი დისკრიმინაცია საქართველოს ხელისუფლების მიერ.⁸⁸

აშკარაა, რომ ადამიანის უფლებები, მათ შორის ბავშვის უფლებები პოლიტიზირების საგანი ხდება. ბავშვის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია, რომ მან მონაწილეობა მიიღოს სხვადასხვა კულტურულ, შემოქმედებით თუ სპორტულ ღონისძიებებში. ეს უფლება გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენციის 31-ე მუხლით არის გამყარებული და სახელმწიფოს აკისრებს ვალდებულებას ხელი შეუწყოს ბავშვის ამ უფლების რეალიზებას. შესაბამისად, საქართველოს ხელისუფლებამ და დე ფაქტო ხელისუფლებებმა, პრობლემის მოგვარების მიზნით და ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, უნდა გამონახონ გზები რათა ბავშვებს, განურჩევლად მათი გეოგრაფიული მდებარეობისა, მიეცეთ საშუალება მონაწილეობა მიიღონ საერთაშორისო კულტურულ თუ სპორტულ ღონისძიებებში.

IV. რეკომენდაციები

1. შეწყდეს ადამიანის უფლებების, განსაკუთრებით ბავშვების უფლებების პოლიტიკური მიზნებისთვის გამოყენება და ამ საკითხების პოლიტიკურ სტატუსთან დაკავშირება;
2. რუსეთის ფედერაციამ და დე ფაქტო ხელისუფლებებმა უზრუნველყონ აფხაზეთში და სამხრეთ ოსეთში, ადამიანის უფლებებზე მომუშავე საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და მისიების შეუფერხებელი მუშაობა;
3. აღდგეს სასწრაფო დახმარების მანქანების შეუფერხებელი გადაადგილება გამყოფ ხაზებზე;
4. დაუყოვნებლივ უნდა შეწყდეს არასრულწლოვანთა დაკავებები გამყოფ ხაზებზე და პაციენტები გატარებული უნდა იყვნენ შეუფერხებლად დღის ნებისმიერ მონაკვეთში. დაკავებისას მოპყრობის საკითხი და ღამის საათებში დაკავებულთა გათავისუფლების თემა განხილული უნდა იყოს მოლაპარაკებების დროს;
5. საქართველოს მთავრობამ გამოიჩინოს მაქსიმალური მოქნილობა მოლაპარაკებების პროცესში, რათა შესაძლებელი გახდეს კონფლიქტურ რეგიონებში ადამიანის უფლებების დაცვის უზრუნველყოფა;
6. საქართველოს მთავრობამ უნდა იზრუნოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრებ პირთა სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე, მათ შორის, სოციალური დახმარების, ჯანმრთელობისა და საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესების კუთხით. ამისათვის, შესაძლებელია სპეციალური პროგრამების შემუშავება, მაგალითად, სოციალური მუშაკის მოვალეობები განესაზღვროს კონფლიქტურ რეგიონებში მომუშავე ექიმებს და პედაგოგებს. ასევე, ფინანსური დახმარება გაენიოთ იმ არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რომლებიც ოკუპირებულ ტერიტორიებზე სერვისებს სთავაზობენ ქალებს, ბავშვებს, შშმ პირებს, ძალადობის მსხვერპლებს და ა.შ. გარდა ამისა, საერთაშორისო ორგანიზაციების ჩართულობით და დახმარებით, საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს კონფლიქტით დაზიანებული სახლების რეაბილიტაცია და კონფლიქტურ რეგიონებში მცხოვრები მოსახლეობის საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება.
7. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ უნდა გააუმჯობესოს გალის რაიონის სკოლების და იქ მომუშავე პერსონალის ფინანსური და მატერიალური

მხარდაჭერა; გააუმჯობესოს და გააფართოვოს საგანმანათლებლო პროგრამები გალის რაიონის სკოლების მოსწავლეებისა და მასწავლებლებისათვის, მათი საჭიროებების მიხედვით;

8. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ დამატებითი რესურსები უნდა გამოყოს ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მომუშავე სამედიცინო პერსონალის ფინანსური და მატერიალური დახმარებისა და მათი პროფესიული გადამზადების მიზნით. სამინისტრომ უნდა უზრუნველყოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მოქმედი სამედიცინო დაწესებულებების შესაბამისი აღჭურვა;

9. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ უნდა უზრუნველყოს ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ რუხში მშენებარე საავადმყოფოში ბავშვთა რეანიმაციული განყოფილების მოწყობა და რეგიონს გადაეცეს ბავშვთა საჭიროებისთვის შესაფერისი სასწრაფო დახმარების მანქანა, რომელიც აფხაზეთიდან გადმოსულ პირებსაც მოემსახურება;

10. საქართველოს მთავრობამ უნდა შეიმუშაოს გარკვეული მექანიზმი, ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრებ პირთათვის პირადობის დამადასტურებელი თუ სხვა იურიდიული ძალის მქონე დოკუმენტების ხელმისაწვდომობის გასაზრდელად;

11. საქართველოს ხელისუფლებამ და დე ფაქტო ხელისუფლებებმა, პრობლემის მოგვარების მიზნით და ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, უნდა გამონახონ გზები რათა ბავშვებს, განურჩევლად მათი გეოგრაფიული მდებარეობისა, საშუალება მიეცეთ მონაწილეობა მიიღონ საერთაშორისო კულტურულ თუ სპორტულ ღონისძიებებში;

12. საქართველოს მთავრობამ უზრუნველყოს საქართველოს მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე არსებული ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა თავშესაფრების და სერვისების მიმწოდებელი სხვა ორგანიზაციების ინფორმირება ოკუპირებულ ტერიტორიებზე ამ მხრივ არსებული მდგომარეობის და შესაძლო ბენეფიციარების შესახებ. შეიქმნას ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა თავშესაფარი ზუგდიდში, რომელიც აფხაზეთში მცხოვრებ პირებსაც მოემსახურება;

13. საქართველოს მთავრობამ უზრუნველყოს როგორც ყენევის მოლაპარაკებების პროცესში, ისე ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმის შეხვედრებში ქალთა მონაწილეობის გაზრდა და ქალთა და ბავშვთა სპეციფიკური საჭიროებების, მათ შორის ოჯახში ძალადობის საკითხების, დღის წესრიგში შეტანა;

14. საერთაშორისო ორგანიზაციებმა მეტი ძალისხმევა მიმართონ და გაააქტიურონ მუშაობა აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში ბავშვთა უფლებების, გენდერული თანასწორობისა და ოჯახში ძალადობის საკითხებზე.

SPECIAL REPORT OF THE PUBLIC DEFENDER OF GEORGIA

ON THE RIGHTS OF WOMEN AND CHILDREN IN CONFLICT-AFFECTED REGIONS

REVIEW OF 2014-2016

TBILISI
2017

Special report is published with the financial support of Polish Aid.

The contents of this publication are the sole responsibility of the author and does not reflect the views of the Polish Aid

Table of Contents

I. INTRODUCTION	36
II. WOMEN'S RIGHTS	37
1. Gender-based violence against women	37
Domestic Violence	37
Early Marriage	39
Honor Killings	39
2. Women's Reproductive Health and the Ban on Abortion in Abkhazia	40
3. Women's Political Participation	42
4. Women, Peace and Security	43
III. THE RIGHTS OF CHILDREN	45
1. The Rights of Children to Life and Health	46
2. Child Poverty	49
3. Documentation and Related Violation of Rights	51
4. Issues Related to Children's Safety, Illegal Detentions, and Inappropriate and Degrading Treatment	52
5. The Right to Education in one's Native Language and Issues Related to Quality of Education	54
6. Rights of Children with Disabilities	56
7. Child Development Opportunities	58
IV. RECOMMENDATIONS	58

I. INTRODUCTION

The current human rights situation in the occupied territories of Abkhazia and Tskhinvali region has largely been shaped by the conflicts of the 1990s and ensuing developments. The conflicts have particularly affected women and children, resulting in a shifting socio-economic role for women which, in turn, exposed them to increased risk of violence. Trauma inflicted by the conflict and persistently poor social conditions are directly correlated with domestic violence, with women and children most often the victims. This problem is exacerbated by a lack of proper protection mechanisms, crisis centers, and psychological rehabilitation services. These problems pertain to all conflict-ridden contexts, including Georgia, and in particular the regions heavily-affected by conflict and military activity. In spite of the fact that armed conflict ended 25 years ago in Abkhazia and eight years ago in Tskhinvali region/South Ossetia, human rights issues continue to pose serious challenges for local communities.

The situation is further exacerbated by limited access to the occupied territories on the part of international human rights organizations such as the Office of the UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, and the Organization for Security and Cooperation in Europe High Commissioner for National Minorities (SCE HCNM), among others. Importantly, until 2010 these organizations could pay visits to Abkhazia and Tskhinvali region without any restrictions, with UN-supported human rights offices operating in Sukhumi and Gali before the mission's mandate was terminated as the result of a veto imposed by the Russian Federation.

Local civil society organizations work to raise awareness, provide legal counseling, and advocate for improved healthcare provisions with whatever meager resources at their disposal. Abkhazian organizations tend to be more active in advocating for children's and women's rights and have been able to affect some positive outcomes. For instance, as early as 2008, Abkhaz civil society championed the adoption of a law granting equal rights and opportunities to both women and men.¹ The law regulates such issues as prohibiting discrimination, equal rights at workplaces, equal remuneration for labor, and gender analysis of the legislation, among others. Unfortunately, there are not enough mechanisms in place to ensure effective implementation of the law, however, its very existence is indication that gender-based problems are being recognized. On the other hand, there are few local organizations advocating for the rights of children or focusing on issues related to informal education.

There is no consistent oversight on the rights of women and children in the conflict-affected regions. Nor are there quantitative surveys, statistics, or other data available to paint a realistic picture of local trends and needs. The lack of reliable data was a challenge for the Office of the Public Defender of Georgia in the course of preparation of the present report, as the Public Defender has no direct representation in Abkhazia and Tskhinvali region and, hence, no direct access to the regions. Consequently, the report does not fully cover the range of problems and challenges that affect women and children in the regions. The content provided in this report is solicited from claims submitted to the Office of the Public Defender, information provided by focal points or local partners, and open sources.

¹ 'Law of the Republic of Abkhazia on Equal Rights and Opportunities for Men and Women', available at: <https://goo.gl/aDzYbl> [Last accessed 30.11.2016].

To ensure reliability of the report, it only highlights those facts which the Office of the Public Defender has managed to verify.

II. WOMEN'S RIGHTS

1. Gender-based violence against women

Domestic Violence

Based on the assessment of the Public Defender as well as local NGOs and individuals working on gender-related issues, domestic violence represents one of the most complex and latent problems in Abkhazia and Tskhinvali region. Appealing to law enforcement agencies with respect to domestic violence cases is not an encouraged practice in either region. In most cases, victims continue to live with abusive spouses while local law enforcement agencies do not take domestic violence cases seriously and are reluctant to interfere in what is often viewed as a private matter.² This situation further undermines victims' trust in law enforcement. There are no shelters or crisis centers to provide protection and safety to victims. In the past, there was a shelter operated by a local NGO where victims could stay for periods of three to 15 days, however, that shelter was shut down due to lack of funding.³

In spite of the scarcity of organizations working on domestic violence, a mobile team continues to function in Gali. The team regularly visits local villages to provide psychological, medical, and legal counseling to women and raise awareness about women's issues in local communities.⁴

Regretfully, there are no statistics on domestic violence either in Abkhazia or Tskhinvali region. Unverified information suggests that throughout 2015, instances of domestic violence in Gali resulted in five deaths and one ongoing missing persons case.⁵ According to Avangard, a Gali-based NGO, in 2016, 75 cases of domestic violence were reported in the Ochamchire, Tkvarcheli, and Gali districts combined, compared to 44 cases in 2015.⁶

Representatives of local NGOs believe that an increase in domestic violence crimes is directly linked to the region's recent history, specifically the armed conflict of the 1990s and deteriorating economic conditions.⁷

² Information provided by a focal point to the Public Defender of Georgia, 2016.

³ Information provided by a focal point to the Public Defender of Georgia, 2016.

⁴ "The mobile group is the only chance for women to consult with a gynecologist", Kvinna till Kvinna, 30.09.2014, available at: <http://kvinnatillkvinna.se/en/2014/09/30/the-mobile-team-is-womens-only-chance-to-see-a-gynecologist/> [Last accessed 10.11.2016]. Also, based on information provided by a focal point to the Public Defender of Georgia.

⁵ Public Defender of Georgia, Situation in Human Rights of the Conflict Affected Communities of Georgia, 2015, P. 28.

⁶ "Who and how provides support to female victims of domestic violence in Abkhazia", Mariana Kotova, 19.11.16, Netgazeti. Available at: http://netgazeti.ge/south_caucasus/155426/ [Last accessed 30.11.2016].

⁷ "Opportunities for combating domestic violence discussed at Z. Achba Center", 28 November, 2012, Apsniyepress. Available at: <http://www.apsniyepress.info/news/vozmozhnosti-razresheniya-problem-svyazannykh-s-domashnim-nasilie-obsuzhdalis-v-tsentre-im-z-achba/> [Last accessed 9.11.2016].

Domestic violence was considered a serious issue in Abkhazia as early as 2012 when a local women's organization, *Women's Association of Abkhazia*, developed a draft law devoted to combating domestic violence.⁸ Although the law was never adopted, the initiative still managed to stir discussions around issues of combating domestic violence. Development of the draft law was preceded by a region-wide survey administered by the Women's Association of Abkhazia. Sixty women from different occupations, age groups, and ethnic backgrounds were interviewed in the course of the survey. Findings suggested that most of the respondents considered domestic violence to be an issue in Abkhazia, however, they also thought it to be a latent problem. At the same time, the respondents believed the state must punish perpetrators of such violence, but that local law enforcement agencies were currently unable to protect women from perpetrators.⁹

According to representatives of the Women's Association of Abkhazia, the organization is often approached by female victims of physical, psychological, or economic violence. Unfortunately, there are no mechanisms in place to provide these victims with effective protection.¹⁰ Women who have tried to appeal to the police claim that police officers refuse to process their statements, rather advising them to calm down.¹¹

Based on information available to the Public Defender of Georgia, only a few domestic violence victims have managed to cross over to Georgian-controlled territory and seek available services, including both state and non-state administered shelters and medical, psychological, and legal support services. However, the absence of a domestic violence shelter in Zugdidi, which would be the closest point of access for victims of domestic violence in Abkhazia, remains a problem.

The situation faced in Tskhinvali region is much graver compared to that in Abkhazia, as the number of activists working on domestic violence issues is extremely low. In addition, there are no protection or prevention mechanisms currently in place. As disclosed to the Public Defender's Office by one resident of Akhlagori, she would not dare to report domestic violence to local law enforcement for fear of subsequently being ridiculed by them and possibly the entire community.¹²

In 2015, the Public Defender's Office became aware of an alarming case taking place in Tskhinvali region, which was also reported in the parliamentary report. In 2015, the Public Defender of Georgia was approached by a citizen of Georgia, according to whom, her daughter J.T., currently residing in occupied Tskhinvali region had been consistently abused physically and psychologically by her spouse, eventually resulting in deterioration of her health condition. The Public Defender found that J.T.'s husband worked in law enforcement and did not allow her to cross the Administrative Boundary Line to return to her parents residing in Shida Kartli. The situation severely and negatively affected their children, ages 7 and 9.

⁸ 'Public pressure in Abkhazia to adopt a law against domestic violence', Anaid Gogorian, 8 December 2012, Institute for War and Peace Reporting. Available at: <https://goo.gl/nvcWDI> [Last accessed 09.11.2016].

⁹ 'Opportunities for combating domestic violence discussed at Z. Achba Center', 28 November, 2012, Apsnypress.

¹⁰ 'Opportunities for combating domestic violence discussed at Z. Achba Center', 28 November, 2012, Apsnypress.

¹¹ Information provided by a focal point to the Public Defender of Georgia, 2015.

¹² Information provided by a focal point to the Public Defender of Georgia, 2015

The Public Defender addressed local and international organizations working in Tskhinvali region, who confirmed that J.T. was in dire need of medical and psychological assistance. However, their involvement further complicated the situation. Even though local de facto police, as well as de facto Prosecutor's Office and representatives of Ossetian delegation to the Incident Prevention and Response Mechanism (IPRM) have been informed on the situation, there have been no measures taken to protect the victim from the perpetrator or render adequate assistance.

Central government agencies responsible for providing services to victims of domestic violence are unable to provide the necessary support and services to individuals residing on the occupied territories, unless victims of violence are able to cross the Administrative Boundary Line and enter Georgian-controlled territory.¹³

Early Marriage

Based on the information available to the Public Defender's Office, early marriage among girls represents a common social problem. As law enforcement agencies tend to refrain from responding to early marriage cases, justice rests within families. However, in most cases families refuse to accept the return of female victims of early marriage, as they believe it will damage the family's honor and public reputation. The Public Defender is aware of 11 cases of early marriage among girls in Gali over the past three years (in 2016, the number of school children in Gali totaled 4,363) including one case where both spouses were minors.¹⁴ It can be assumed that the practice of early marriage is just as common in other parts of Abkhazia, in Tskhinvali region, and in Georgian-controlled territory.¹⁵ However, the Public Defender has no direct access which would allow it to acquire the full picture.

Honor Killings

So-called honor killing constitutes one particularly egregious form of violence against women. Women who are believed to have dishonored their families or clans by deviating from established social norms are at risk of honor killings, which tend to occur in patriarchal societies where such crimes are met with silence.

A recent case involving the death of a young woman in Abkhazia raised concerns among local organizations working on women's issues. According to the official version of events, the young woman committed suicide. In a statement issued by women's organizations on 21 September 2016, the signatories argued that there had been several cases involving revenge against women by their family members for alleged violation of established moral norms, which was never a tradition upheld in Abkhaz society. The authors appealed to law enforcement structures to take adequate measures and effectively investigate the case in order to prevent further such occurrences of violence.¹⁶

¹³ Public Defender of Georgia, Situation in Human Rights of the Conflict Affected Communities of Georgia, 2015, PP. 28-31.

¹⁴ Information provided by Gali Resource Center. 13.12.2016.

¹⁵ See a special report of the Public Defender of Georgia on Early Marriage: Challenges and Solutions 2016. Available at: <https://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3488.pdf>.

¹⁶ A statement made by the Women's Initiative Club. 21.09.2016, Asarkia. The text of the statement is available in Russian at: <http://asarkia.info/society-mix/1888/> [Last accessed 17.11.2016].

Information circulating among members of Abkhaz society suggests that a young woman hanged herself in Gudauta. Many people believe that she was in fact murdered, or pushed to commit suicide by members of her family for allegations of infidelity to her husband. The victim had reportedly been threatened shortly before her death.¹⁷ Notably, according to a friend of the victim, no forensic examination was performed on the body, as postmortem investigation is not a common practice in Abkhazia. The Head of Gudauta District Division of the Ministry of Interior of Abkhazia responded that no statement or claim had been filed with the police and, therefore, no criminal investigation was launched. He also rejected the possibility that the incident could be qualified as an honor killing and argued that social-economic conditions may have led the victim to take her own life. On the other hand, the Prosecutor's Office pledged to investigate the case and said they were ready to take part in discussions about it.¹⁸

International law treats violence against women as a form of discrimination against women and a violation of human rights.¹⁹ So-called honor killings, which are often motivated by deep-rooted prejudices and attitudes, represent one form of violence against women. Such prejudiced views regard women as subordinate to men and justify gender-based violence as a form of protection or attempt to control women.²⁰ The UN General Assembly resolution (on Working towards the elimination of crimes against women and girls committed in the name of honour) calls for prompt investigation and thorough documentation of crimes committed in the name of honor, as well as prosecution of perpetrators. At the same time, the Resolution highlights the importance of awareness-raising measures and efforts to eradicate gender stereotypes.²¹

2. Women's Reproductive Health and the Ban on Abortion in Abkhazia

On 9 February 2016, the Abkhazian authorities passed a law fully banning termination of pregnancy, even in cases when pregnancy threatens the health of the mother. The only exception was made with regard to antenatal death, commonly referred to as stillbirth. Official statistics suggest that 700 abortions were performed in Abkhazia in 2015, only 15 of which were justified by medical reasons, with social factors accounting for most of the remaining cases.²²

Efforts to combat demographic decline have provided the rationale behind adoption of the law. According to the law, life must be protected from its very conception. The law also provides additional provisions for the protection of motherhood and maternal health. For instance, a new employment law prohibits women from working underground or in activities which require heavy labor in hazardous conditions. The law also provides the right to

¹⁷ 'Apsuara does not imply such methods', Elena Zavodskaya, 22 September 2016, Radio Echo Kavkaza. Available in Russian at: <http://www.ekhokavkaza.com/a/28007260.html> [Last accessed 17.11.2016].

¹⁸ 'Women calling on to stop honor killings in Abkhazia', Ana Gritsevich, 26 September 2016, 'Kavkazski Uzel'. Available in Russian at: <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/289993/> [Last accessed 17.11.2016].

¹⁹ Recommendation N19 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 1992, Para 1.

²⁰ Ibid, Para 11.

²¹ Resolution 59/165 adopted by the UN General Assembly on 20 December 2004, Para 3.

²² 'Anti-abortion law takes effect in Abkhazia', Internet publication 'Kavkazski Uzel', 10.02.2016. Available in Russian at: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/277361/> [Last accessed 10.02.2016].

maternity leave.²³ Only two de facto MPs chose not to back the law, one of them being the only female member of Abkhazia's de facto parliament.²⁴

The adoption of the law was met with vitriol from civil society organizations and de facto government agencies. For instance, representatives of the de facto Ministry of Health urged the parliament to revisit the law as, in its current form, it is unlikely to augment the birth rate and is instead likely to result in a series of healthcare challenges.²⁵ Abkhaz doctors also share this view, highlighting financial factors and arguing that an increase in the birth rate depends on the economic wellbeing of families.²⁶ As of today, families who raise three or more children are eligible for a monthly allowance. However, civil society representatives argue that the allowance amount is too small to improve the economic livelihoods of families. In addition, considering the fact that contraceptives are not widely used in Abkhazia, the abortion ban is expected to lead to an increase in illegal abortions, which pose danger to women's lives and health.²⁷

With the efforts of women's organizations and activists, the newly-established *Women's Initiative Club* has already held a series of meetings, including meetings devoted to the abortion ban, to cultivate the idea of amending the law to permit abortion based on medical concerns.²⁸ In addition, the Club's activists have conducted a sociological poll to ascertain the population's general attitude about the abortion ban.²⁹ The poll's findings suggest that the majority of respondents (85 percent) disagree with the decision of parliament to impose a ban on abortion.³⁰

Tskhinvali region is also affected by demographic decline. However, there has been no initiative to ban abortion. Abortion is regarded as taboo there and women are reluctant to discuss it openly. International practice suggests that banning abortion is not a solution to demographic problems, rather it results in an increased rate of illegal abortions and higher mortality rates among women.³¹ Statistical data suggests that in those places where abortion is illegal, unsafe abortion is one of the biggest contributors to high mortality rate among women. Measures aiming to improve families' social standing and support single

²³ De-facto Law of Abkhazia on Healthcare, Article 40. Available in Russian at: <https://goo.gl/jpwZwe> [Last accessed 16.11.2016].

²⁴ 'Agreement to ban abortions signed', Elena Zavodskaya, Radio 'Ekho Kavkaza'. 18.12.2015. Available in Russian at: <http://www.ek-hokavkaza.com/content/article/27436256.html> [Last accessed 11.01.2016].

²⁵ 'Medical experts decry Abkhazia's 'rash' abortion ban', Anaid Gogoryan, 17 March 2016, Institute for War and Peace Reporting. Available at: <https://goo.gl/h2eob1> [Last accessed 16.11.2016].

²⁶ 'Fatima Kharzalia: „MPs should be aware of international practice', Elena Zavodskaya, 'Ekho Kavkaza', 21.12.2015. Available in Russian at: <http://www.ek-hokavkaza.com/content/article/27441072.html/> [Last accessed 11.01.2016].

²⁷ Ibid.

²⁸ 'The law against abortion accelerated activities of women's organizations in Abkhazia', Anaid Gogoryan, 29 July 2016. Available at: <https://goo.gl/ln9pxs> [Last accessed 11.01.2016].

²⁹ The sociological survey was administered as a joint effort of the Women's Initiative Club and civil activists. Overall, 809 individuals were interviewed as part of the quantitative research while 10 in-depth interviews and three focus group discussions were conducted under the qualitative part of the research.

³⁰ Overall, 809 individuals were interviewed, the majority of whom were women. Those who approved of the ban on abortion were mainly from Gali and Gudauta. Review of Public Opinion Poll Concerning the Ban on Abortion, Women's Association of Abkhazia, 15 July 2016. Available in Russian at: <http://www.awa-abkhazia.com/events/20/?month=7&year=2016&bxajaxid> [Last accessed 16.11.2016]. 'Survey: What the Abkhaz Society Thinks about the Ban on Abortion', Anaid Gogoryan, 19 August 2016. Available in Russian at: <https://goo.gl/Zi7OSV> [Last accessed 16.11.2016].

³¹ Facts and Consequences: Legality, Incidence and Safety of Abortion Worldwide, Susan A. Cohen, Guttmacher Policy Review, Autumn 2009, Volume 12, Issue 4. Available in English at: <https://www.guttmacher.org/pubs/gpr/12/4/gpr120402.html> [Last accessed 11.01.2016].

mothers are considered more effective measures for resolving demographic problems.³²

As highlighted in a 2014 statement by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, safe abortion is an integral part of the right to sexual and reproductive health. The same statement argues that unsafe abortion is a key factor causing maternal mortality, and therefore abortion should be allowed at least in cases when sexual violence, incest, female health risks, or life threatening conditions are involved, or when the embryo is severely damaged.³³ Prohibiting abortion in such circumstances violates the rights of woman to health and privacy and in some instances the right to protection from cruel, inhuman, or degrading treatment.³⁴

3. Women's Political Participation

Political participation among women in Abkhazia and Tskhinvali region is very low, a trend shared with the rest of Georgia. According to the 2015 parliamentary report of the Public Defender of Georgia, only one woman managed to obtain a seat in Abkhazia's 35-member parliament as a result of the 2012 de facto parliamentary elections (constituting only 2.8 percent of total representation, while in previous years the number of female MPs ranged from two to four).³⁵ By December 2016, there were two women in Abkhazia's 12-member cabinet (16.6 percent). The female members serve as the minister of culture and protection of historical monuments and the minister of justice, respectively.³⁶ In de-facto local self-government elections held on 3 April 2016, women constituted approximately 7.5 percent out of 170 candidates.³⁷

The issue of women's political participation has been a long-term challenge for Abkhazia. Research conducted in 2013 demonstrated that despite formal equality, serious problems persist in Abkhazian society. The research also revealed disappointment regarding politics which discourages women from engaging in political activities. Underdeveloped local self-governance in Abkhazia further weakens the role of local communities, which is another contributing factor. These findings corroborate that there are few women in the political leadership who serve as role models for others to boost women's political participation.³⁸

³² 'Application of the Convention for the Elimination of all Forms of Discrimination against Women for Advocating Reproductive Rights', Global Justice Center. Available in English at: http://www.globaljusticecenter.net/index.php?option=com_mtree&task=att_download&link_id=171&cf_id=34 [Last accessed 11.01.2016].

³³ Statement of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women on sexual and reproductive health and rights. Fifty-seventh session, 10-28 February 2014. Available in English at: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CEDAW/Statements/SRHR26Feb2014.pdf> [Last accessed 11.01.2016].

³⁴ Information series on sexual and reproductive health and rights: abortion, UN High Commissioner for Human Rights. Available in English at: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/SexualHealth/INFO_Abortion_WEB.pdf [Last accessed 02.2016].

³⁵ For further analysis see Karolina Ó Beacháin Stefanczak and Aileen Connolly (2015) Gender and Political Representation in the De-facto States of the Caucasus: Women and Parliamentary Elections in Abkhazia, Caucasus Survey, 3:3, PP. 258-268.

³⁶ The structure of the cabinet of ministers of the Republic of Abkhazia. Available in Russian at: <http://www.km-ra.org/index.php/ru/struktura> [Last accessed 20.01.2017].

³⁷ 'Re-elections to be held in 4 precincts', 4 April 2016, Abkhazia-Inform. Available in Russian at: <http://abkhazin-form.com/item/3475-v-chetyrekh-okrugakh-sostoyatsya-povtornye-vybory-v-organy-mestnogo-samoupravleniya> [Last accessed 18.11.2016].

³⁸ 'Women's role in Abkhazia's public life: How to make it stronger?' 4 February 2013, Apsnypress. Available in Russian at: <http://www.apsnypress.info/news/rol-zhenshchin-v-obshchestvennoy-zhizni-abkhazii-kak-ee-usilit/> [Last accessed 18.11.2016].

The authors of the study believe that revocation of the majoritarian electoral system is one way to improve the situation. International practice suggests that proportional systems improve women's chances of being elected as MPs. The authors also believe that introducing quotas for women and fostering stronger engagement of local communities in political processes would also contribute to improvement. The authors argue that it is important to raise public awareness of the importance of gender equality to overcome prejudices and stereotypes.³⁹

Local NGOs argue that traditional views which do not regard politics as a suitable arena for women, coupled with low self-esteem on the part of many women, reinforce limits on women's political participation. The newly-established Women's Initiative Club, which unites several public organizations and includes women of diverse professions and experiences, aims to change this trend and support women candidates.⁴⁰

The picture in Tskhinvali region looks somewhat better, as the number of women in de facto parliament during the last two terms was six out of a total of 34 members (17.6 percent).⁴¹ As for the government, by December 2016 4 women served as ministers with 8 fellow male ministers (33.3 per cent).⁴² Those figures are higher than those from Abkhazia as well as from the rest of Georgia.⁴³ Alla Jioeva, a presidential candidate Tskhinvali region in 2011 and presidential runner-up, actually won the election based on information provided by the Tskhinvali region election commission.⁴⁴ However, due to ensuing political developments, she did not manage to become president and currently serves as prime minister.⁴⁵

In Georgia, including Abkhazia and Tskhinvali region, women are more active in the civil sector and in the fields of education and healthcare.⁴⁶

4. Women, Peace and Security

With the UN Security Council's adoption of Resolution 1325 on Women, Peace and Security in 2000, the international community recognized the important role women play in conflict resolution and tasked participating countries with taking measures to encourage women's participation in all types of representative bodies and mechanisms for conflict resolution. In addition, the Resolution highlights the need for consideration of women's needs in the process of conflict resolution negotiations.

³⁹ Ibid

⁴⁰ 'Akaba: The number of women in the authorities is on a steady decline', 31.03.2016, 'Sputnik Abkhazia'. Available in Russian at: <http://sputnik-abkhazia.ru/analytics/20160331/1017743614.html> [Last accessed 18.11.2016].

⁴¹ 'Members of the Republic of Tskhinvali region Parliament of the 6th Term'. Available in Russian at: <http://www.parliament-rso.org/node/42> [Last accessed 11.01.2016].

⁴² 'Ministries, the Government of the Republic of Tskhinvali region'. Available in Russian at: <http://rso-government.org/struktura-pravitelstva-respubliki-yuzhnaya-osetiya/ministerstva-i-vedomstva/ministerstva-ryuo/> [Last accessed 11.01.2016].

⁴³ As of December 2016 there are two female ministers in the cabinet of 18 (11.1 percent) while 24 out of 150 members of the Georgian Parliament are women (16 percent).

⁴⁴ Central Election Commission of Tskhinvali region: Jioeva collects 57 percent of votes in the presidential elections, 87 percent of votes have been counted. Internet publication 'Kavkazski Uzel', 28.11.2011. Available in Russian at: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/196577/> [Last accessed 9.03.2016].

⁴⁵ 'Supreme court of Tskhinvali region: results of the elections are declared invalid', Radio 'Ekho Kavkaza', 29.11.2011. Available in Russian at: <http://www.ekho-kavkaza.com/content/article/24406138.html> [Last accessed 9.03.2016].

⁴⁶ Public Defender of Georgia, Situation in Human Rights of the Conflict Affected Communities of Georgia, 2015, P. 30

In 2011, the Parliament of Georgia adopted an action plan on the implementation of Resolution 1325 on Women, Peace and Security. However, the equal participation of women in conflict resolution mechanisms and consideration of their needs in negotiations remain challenges throughout the entire territory of Georgia.

In Georgia's two official negotiation formats – the Geneva International Discussions (GID) and the Incident Prevention and Response Mechanism (IPRM), women's participation is very low. At IPRM meetings Georgia is represented by a delegation of six members, one or two of whom are women, while, usually there is no female participant in the Abkhazian and Tskhinvali region delegations. Media reports and images show that even if there are female participants at IPRM, they are seated to the back, instead of negotiation table. The situation with respect to female participation is somewhat better in the Geneva International Discussions: there are three or four women among 10 members of the Georgian delegation, while there is only one woman among five participants from Tskhinvali region and Abkhazia.

The year 2015 gave rise to concerns regarding women's security in Tskhinvali region, in the wake of self-liquidation of two NGOs led by women and working on women's and youth issues. One reason behind the decisions to shut down the organizations was societal pressure exerted on them due to their participation in the peace processes. In his 2015 parliamentary report, the Public Defender stated that "because of the pressure heads of two of the most reputable and experienced non-governmental organizations (Agency for Social-Economic and Cultural Development and the Association of South Ossetian Women for Democracy and Human Rights) made a decision to shut down their respective organizations. As they put it the decision was a response to and a form of a protest against the situation with respect to non-governmental organizations."⁴⁷

Women have shouldered the brunt of economic hardship and armed conflict since the collapse of the Soviet Union, taking on responsibilities to provide for the economic livelihood of their families. This added responsibility has also exposed women to greater security risks. For instance, by the time of the conclusion of the war in Abkhazia, Abkhazian men were not allowed to cross the border into the Russian Federation. Therefore, only women and occasionally children were allowed to engage in cross-border trade with the purpose of providing for their families. Even today, women in Gali are more audacious in crossing the Administrative Boundary Line into Georgian-controlled territory and often use bypass routes to avoid being detained and possibly abused. As women from Gali claim, women are more active in the district and at the border crossing as well, as "men are less likely to endure abuse and intimidation and a stake for them to get involved in confrontation is high, while women tend to keep quiet and stay calm."⁴⁸

Women's needs in conflict-affected contexts come to the fore in particular when they are detained. Even though the Russian Federation's border forces detain all people – men, women, and children – women and children are more severely affected by detention, as

⁴⁷ The human rights situation of the conflict-affected population in Georgia, Public Defender of Georgia, 2015, P. 68. Available at: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3768.pdf>.

'Self-liquidation as a form of protest' 05.10.2015, Radio 'Ekho Kavkaza'. Available in Russian at: <http://www.ekhoavkaza.com/content/article/27289604.html> [Last accessed 03.02.2015].

⁴⁸ Interview of Public Defender to residents of Gali, November 2016.

they are usually released upon payment of a fine during late hours, when there is no transport with which to get home. This situation poses serious risks to the security and safety of women and children.

The below table provides official statistics for the number of detainees:

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Total number of detainees	224	300	532	517	504	327
Including minors	7	8	16	14	22	21
Including Women	15	62	111	98	57	32

Source: State Security Service.

Noteworthy, that this is incomplete statistics, due to the fact that the central government is not able to document the detention cases happening on occupied territories. Information possessed by the State Security Service on the number of detentions on Abkhazian division line comprises only 5-10% of total number of detentions here.

The purpose of UN Resolution 1325 was to highlight the risks of insecurity affecting women and raise awareness of women’s needs which may differ from those of men. These risks and needs should be adequately reflected in local, national, and international policies. It is of paramount importance that principles laid out in the UN Resolution be effectively implemented in everyday life and the needs of women residing in conflict-affected areas be given due consideration.

III. THE RIGHTS OF CHILDREN

In Georgian, Abkhaz and Ossetian societies, prevailing social attitudes have traditionally treated children as inferior subjects. In these societies, abusive treatment and indifference toward children is often justified. Traditions impose restrictions on children from expressing their opinions openly, whether in the household, school, or in public. Consequently, violations of the rights of children are rarely identified or even recognized. Abuse and violation of the rights of children fail to receive headlines, even in particularly grave cases.

Protection of the rights of children in conflict-affected regions is an issue addressed by local and international organizations. However, efforts of local civil society organizations are limited to small initiatives and charity, cultural, and sporting events, while international organizations such as the UN's Children Fund (UNICEF) and World Vision are mostly preoccupied with projects concerning access to healthcare, awareness raising and capacity building. By the end of 2015 the Abkhazian president ordered the office of the special representative for children's issues to be set up,⁴⁹ however, as of today, the position remains vacant. Although a new special representative for children's affairs was appointed in Tskhinvali region, few of the representative's activities are known to the broader public.⁵⁰

General assessments by local and international partners suggest that the situation regarding the rights of children is similar in Abkhazia, Tskhinvali region, and the rest of Georgia. Common problems include child poverty, violence against children, an insufficient number of pre-school education facilities and care institutions for children with disabilities, and a general lack of financial resources, among others. In addition to these constraints, inconsistent or non-existent public policies for the protection and development of children remain major challenges in the conflict-affected regions.

It should be noted, however, that in some respects the situations in Tskhinvali region and Abkhazia are better than those in other parts of Georgia. For instance, these regions do not have children living on the streets or engaged in child labor. Additionally, there are no large-scale childcare institutions in Abkhazia, and extended families or relatives are usually called on to care for orphaned children.

Of all the conflict regions, however, the rights of children are specifically and most severely affected in Gali region, which directly reflects existing problems in general. Disagreement between parties and the politicization of issues coupled with grave socio-political problems further exacerbate the situation with respect to the rights of children.

1. The Rights of Children to Life and Health

Underdeveloped medical services and infrastructure, as well as the general low qualification of medical personnel and high cost of medical services on the occupied territories, have negative impacts on the health status of local communities and in particular that of children.

Several hospitals have been rehabilitated in Tskhinvali region in recent years. However, these hospitals are used mainly for primary medical purposes by local communities, while most residents prefer to commute to Vladikavkaz or Tbilisi to seek more sophisticated treatments. Minors treated under the State Referral Program from Tskhinvali region in 2014-2016 accounted for, on average, 10 percent of the program's total beneficiaries, compared to 20.5 percent in 2011-2013.⁵¹ Unverified information suggests that 99

⁴⁹ 'Lawyer: 'the institute of the ombudsman for children is not likely to solve the problem'. 27.01.2016. 'Sputnik Abkhazia.' Available in Russian at: <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20160127/1017005533.html> [Last accessed 06.01.2017].

⁵⁰ 'Gulnara Kozaeva appointed as a person in charge for the rights of the child in South Ossetia', 22.04.2016. 'Kavkazski Uzel'.

⁵¹ Letter N01/90714 of the Georgian Ministry of Labor, Health and Social Affairs to the Public Defender's Office (14 December 2016).

percent of the region's women prefer to go to Vladikavkaz to give birth.⁵² In addition to better conditions and equipment, the Russian Federation allocates a financial allowance for each newborn baby.

Healthcare provisions in Abkhazia are somewhat better, in part due to the involvement of various international organizations in the spheres of children's and maternal health. The UNICEF, UNDP, and World Vision routinely support vaccination programs for children as well as trainings for healthcare professionals working with children (doctors, nurses, psychologists, teachers, and police officers). UNICEF has donated medical equipment and materials to district hospitals, maternity hospitals, and rural primary healthcare centers and provided support in the implementation of evidence-based treatment protocols for children's and maternity health. It also supported an immunization program for children that included the introduction of an electronic database for effective vaccination measures.⁵³

The Georgian authorities have also taken measures to contribute to an improved healthcare system and access to healthcare services in Abkhazia and Tskhinvali region. During the past several years, ambulances, various equipment and medical items, and tuberculosis and diabetes medication have been provided to the Abkhazian side.⁵⁴ Individuals holding Georgian citizenship documents but residing in Abkhazia and South Ossetia are included in Georgia's universal healthcare program, while those who do not possess such documents are eligible to benefit from the State Referral Program.

In spite of the above-mentioned measures, problems still persist. A high rate of infant mortality has given rise to concerns among the wider public. In October 2016, Abkhaz media reports on frequent cases of infant mortality in Sukhumi maternity hospital were released to the public. In most cases, the cause of death remains unclear as families refuse to consent to postmortem examinations and medical staff refuse to comment.⁵⁵

According to data provided by the de facto Ministry of Health of Abkhazia, there have been five reported cases of neonatal death in 2016. Five more newborns died in a children's hospital.⁵⁶ In addition, two newborns were presumably infected by blue pus bacillus. Concerns have also been raised about outdated and insufficient medical equipment when dealing with complicated infant health conditions.⁵⁷

Identification of these problems has sparked public discussion in Abkhazia. Abkhazian healthcare practitioners argue that "children's inpatient treatment suffers from low professional level", while "protocols for the treatment of children in intensive care units are not followed, treatment is not administered according to syndromes, medical records

⁵² 2016 Information provided to the Public Defender. November 2016.

⁵³ Information bulletins of the UN Children's Fund for 2015 and 2016.

⁵⁴ Office of the State Minister of Georgia for Reintegration. Available at: <http://smr.gov.ge/Uploads/ecd28e.pdf> [Last accessed 06.01.2017]; Office of the State Minister of Georgia for Reconciliation and Civil Equality, Report on the activities implemented in 2014-2015. Available at: http://smr.gov.ge/Uploads/merged_doc_1b4900cc.pdf [Last accessed 06.01.2017].

⁵⁵ 'What is going on in Sukhumi maternity hospital?' Vitali Sharia, 28 October 2016. Radio 'Ekho Kavkaza'. Available in Russian at: <http://www.ekhokavkaza.com/a/28076804.html> [Last accessed 16.11.2016].

⁵⁶ 'Existence of an infection in Sukhumi maternity hospital is yet to be confirmed', Elena Zavodskaya, 2 November 2016, Radio 'Ekho Kavkaza'. Available in Russian at: <http://www.ekhokavkaza.com/a/28091372.html> [Last accessed 16.11.2016].

⁵⁷ Ibid.

do not contain information on main and accompanying diagnosis and number of tests performed on children raises questions.”⁵⁸

Serious problems have been identified in Gali district, in particular. Local hospitals lack intensive care units and, therefore, many Abkhazians prefer to use healthcare facilities located either in the Russian Federation or in Georgian-controlled territory. Minors supported by the State Referral Program accounted for, on average, 13-14 percent of the total patients from Abkhazia over the past three years.⁵⁹ Minors face a particularly difficult situation: not only does Gali district lack an intensive care unit for children; Zugdidi doesn't have one, either. Zugdidi municipality does not have an ambulance equipped appropriately for children. Children from Abkhazia and Semgrelo-Zemo Svaneti are thus usually transported to Kutaisi or Tbilisi using specially-requested ambulance cars.

The Public Defender is particularly concerned with the fact that the rights of children to life and health are challenged by political status and other formalities that often contribute to delayed treatment.

First and foremost, a 2011 decision made by the Abkhazian administration to prohibit ambulance vehicles from crossing the Enguri bridge has been regarded as extremely problematic. Due to that decision, patients have to change ambulances at the checkpoint. When checkpoints are closed (from 8 PM to 7 AM), patients can cross over to the Georgian-controlled territory only with the consent of the Head of the Gali Security Service or covertly through bypass routes.⁶⁰ The Public Defender is aware of numerous cases involving the death of minors because of inappropriate or delayed treatment.

The Public Defender of Georgia was informed of a case involving a 13-year old comatose girl being treated at Gali district hospital. It took her parents more than one hour to find a driver with a 'crossing permit' and a vehicle to transport the child onto Georgian-controlled territory.⁶¹ In the end, they managed to transport the girl in a car unsuitable for transporting patients in critical condition. Local community has long demanded that Gali ambulances have the right to cross onto Georgian-controlled territory without restrictions.

In addition, restrictions on movement due to the lack of adequate documents is yet another major problem facing Gali residents, who must have either an Abkhazian passport or Form N9. Other residents of Abkhazia can cross only with special permits issued by the Security Service. However, it is impossible to obtain such a permit in emergency situations. For instance, on 4 May 2015, a 12-year-old resident of Gali died on the Administrative Boundary Line. According to information provided to the Public Defender, due to the poor quality of health services in Gali the child's family decided to cross the Administrative Boundary Line to Zugdidi to receive medical treatment. However, as they had no documents with which to pass through the checkpoint, they decided to take a bypass route.

⁵⁸ 'What is the Ministry of Health hiding?' 21 December, 2016, 'Aishara'. Available at: <https://goo.gl/FBC53B> [Last accessed 20.01.2017].

⁵⁹ Letter N01/90714 of the Georgian Ministry of Labor, Health and Social Affairs to the Public Defender's Office (14 December 2016).

⁶⁰ Information provided to the Public Defender of Georgia, 2016.

⁶¹ See 'Situation in the Human Rights of the Conflict Affected Communities in Georgia'. The Public Defender of Georgia, 2014. p.18.

That took longer than expected and the child died en route, without having received medical assistance. The Public Defender released a statement on the above, calling upon the parties to cease manipulating with human rights issues for political purposes. The Public Defender also called for cooperation between the parties so that problems related to access to healthcare are effectively addressed in a timely manner.⁶²

In 2016, the Public Defender was notified of three cases where critically ill minors had to travel via bypass routes as they had no documents with which to cross through the checkpoint, and thus spent two to three days waiting in villages along the Administrative Boundary Line for an opportunity to cross covertly (when Russian border guards are not present). Gali residents maintain that there have been hundreds of such cases, with some of them resulting in serious health complications.⁶³

Such cases must be regarded as violations of the right to health, which is enshrined in a number of international documents and ensures the right to unrestricted access to healthcare services, prevention of diseases, and awareness raising regarding children's health issues. Pursuant to Article 24 of the UN Convention on the Rights of Child, children shall enjoy the highest attainable standard of health and facilities for the treatment of illnesses and rehabilitation of health.

The UN Committee on the Rights of the Child stresses that children are entitled to quality health services. At the primary level, these services must be available in sufficient quantity and quality, be functional, and physically and financially accessible for all sections of the youth population without discrimination.⁶⁴ The right to the highest attainable standard of healthcare implies not only the right to treatment, but also the prevention of illness and injuries, including investment in safe public spaces, road safety, provision of information, etc.⁶⁵

2. Child Poverty

It is beyond doubt that armed confrontations and unresolved conflicts have severely affected social and economic conditions throughout Georgia. However, the situation is particularly dire in places where armed clashes actually took place, resulting in unemployment, poor living standards, and poverty. These problems are particularly widespread in Abkhazia and Tskhinvali region and badly affect children.

There are no specific data related to child poverty to help identify particular risks and patterns on the occupied territories. However, the Public Defender is routinely approached by families requesting help appealing to respective agencies for inclusion in social assistance programs and the provision of accommodation.

⁶² See the statement made by the Public Defender at: <http://www.ombudsman.ge/ge/news/saxalxo-damcvelis-gancxade-ba-afxazetis-gamyof-xazze-mozardis-gardacvalebastan-dakavshirebit.page>.

⁶³ Interviews conducted by representatives of the Public Defender of Georgia, 2016.

⁶⁴ CRC/C/GC/15, General comment N15(2013) on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24). UN Committee on the Rights of the Child CRC/C/GC/15, Para 25.

⁶⁵ Ibid, Para 26.

Cases examined by the Public Defender (mostly concerning Gali residents) suggest that children raised in large families including many children are generally the poorest: they are more likely to live in inadequate conditions and have limited access to healthcare and education, factors negatively affecting their wellbeing and future prospects.

Gali-based doctors maintain⁶⁶ that rickets and other skin diseases are common among children. These afflictions can be attributed to malnutrition, lack of medication, and generally poor living conditions. Based on the information available to the Public Defender, children in Tkvarcheli and Ochamchire districts suffer the most from poor socio-economic conditions, and therefore the subjective perception of poverty and abandonment is common in these communities. It should be noted, however, that the Public Defender is not aware of specific data or concrete cases to verify this observation.

Unlike the rest of Georgia's citizens, families residing on the occupied territories are not eligible for social programs provided by the Georgian government because the Social Service Agency is unable to examine the means and conditions of families at the places of residence. Moreover, if families are unable to cross over to Georgian-controlled territory due to lack of adequate documents, they cannot receive the status of Internally-Displaced Persons (IDPs) and the respective allowance to which IDPs are entitled.

Case of N.M.'s family

The Public Defender was made aware of the situation faced by 35-year-old N.M.'s family (with a spouse and three children), who currently reside in a neighbor's house in Gali. The house is dilapidated and near ruin. The family's income consists of the spouse's IDP allowance and N.M.'s minimum wage income. Neither N.M. nor her underage children have IDP status. The children also lack birth certificates. The situation is further worsened by the fact that the parents do not have Abkhazian documents and are therefore unable to cross onto Georgian-controlled territory.

N.M.'s residence

⁶⁶ Interviews conducted by the representatives of the Public Defender of Georgia, 2016.

Case of E.G.'s family

E.G. is 54-years-old and raising two underage grandchildren in Gali district. The family lives in poverty. The children's father has IDP status. However, since he has neither Form N9 nor an Abkhazian passport he cannot cross over to Georgian-controlled territory and collect the allowance to which he is entitled. The children have no birth certificates and, therefore, no IDP status.

Article 27 of the UN Convention on the Rights of the Child recognizes the right of every child to living standards adequate for his or her physical, mental, spiritual, and social development. In spite of parents' primary responsibility for providing conditions enabling the child's development, the state is obliged to help those in charge of children in realizing those rights and conditions. The state's assistance should be directed at providing children with food, clothes, and accommodation.⁶⁷

3. Documentation and Related Violation of Rights

In 2014, the Abkhazian authorities revoked passports issued in Gali on grounds that they were issued with violations.⁶⁸ As of today, the authorities have made the decision to issue residence permits to those individuals who admit to having Georgian citizenship,⁶⁹ while those seeking Abkhazian citizenship must present documents confirming that they have renounced Georgian citizenship. However, no residence permits have been issued as of yet,⁷⁰ while in 2016 some residents were issued Form N9 with which to cross the Administrative Boundary Line.

The process described above means that the majority of the population of Gali as well as some communities in Ochamchire and Tkvarcheli have no access to documents with which to realize their rights, including the rights to movement, private property, and access to education and health, among others.

The problem is further exacerbated by the fact that if neither parent holds an Abkhazian passport, the children are not eligible for birth certificates and, therefore, have no identification documents. Without ID documents, local community members cannot cross onto Georgian-controlled territory to obtain documents confirming their Georgian citizenship. For these reasons, many of the residents of the above-mentioned districts hold neither Abkhazian nor Georgian documents. As a result of this situation, in many instances, children cannot be registered at pre-school or general education institutions. This can be regarded as a breach of their right to education. Nor are these individuals able to receive the allowances or healthcare services the Georgian government provides to citizens of Georgia and IDPs. Those with disabilities are particularly affected by these limitations, as they have limited capacity to cross the Administrative Boundary Line to obtain the necessary documents.

⁶⁷ The UN Convention on the Rights of the Child, Article 27(2)(3).

⁶⁸ See 'Situation in the Human Rights of the Conflict Affected Communities in Georgia'. The Public Defender of Georgia, 2014, PP. 27-28.

⁶⁹ See 'Situation in the Human Rights of the Conflict Affected Communities in Georgia'. The Public Defender of Georgia, 2015. PP. 25-26.

⁷⁰ 'The budget has been approved, the Gali communities will be issued documents', „Ekho Kavkaza“ 29.12.2016, Available in Russian at: <http://www.ekhoavkaza.com/a/28204249.html> [Last accessed 06.01.2017].

4. Issues Related to Children's Safety, Illegal Detentions, and Inappropriate and Degrading Treatment

Since the border forces of the Russian Federation consolidated their control over the Administrative Boundary Lines with Abkhazia and Tskhinvali region in 2011, detentions of children, including those with illnesses, have acquired a regular character.

For those residing in Abkhazia, the lack of appropriate documents (Abkhazian passport, Form N9) is the main justification for detentions. Importantly, Abkhazian passports and Form N9 are not issued to children under the age of 14 and, therefore, entries are made in the Abkhazian passport held by one of the parents. Considering that few Gali residents hold an Abkhazian passport, the number of children without valid travel documents is quite high. Consequently, children are forced to take bypass routes to cross onto Georgian-controlled territory and are thus exposed to the risk of detention. As for minors detained on the Administrative Boundary Line with Tskhinvali region, in most cases they live on the Georgian-controlled side and are detained by Russian border guards on the outskirts of their villages, and in gardens and pastures.

The Public Defender is aware of an increasing number of cases of children detained by Russian border guards being subject to inappropriate and degrading treatment, usually at the Russian military bases where they are detained. Such treatment involves verbal abuse and limited access to food and drinking water, among other things. This problem particularly affects detainees from Gali. Explanations provided by the detained citizens to the Public Defender's Office suggest that there are poor conditions in the Russian military base deployed in Gali. Detainees are not provided with food and water, and often dozens of them are placed in a single room regardless of sex or age.

Restriction of the right of children to move freely across the Administrative Boundary Line also violates the right to health and education, as attending school is one of main reasons for which children cross the Administrative Boundary Line. In addition, according to Article 37 of the UN Convention on the Rights of the Child, no child shall be subject to torture or other cruel, inhuman, or degrading treatment or punishment. Pursuant to the same article, the arrest, detention, or imprisonment of a child shall be used only as a measure of last resort. However, with respect to children in Gali, detentions are mostly used to secure the payment of fines. Article 37 of the UN Convention on the Rights of the Child stresses that every child deprived of liberty shall be treated with humanity and respect for the inherent dignity of the human person. Also pursuant to the same article, children deprived of liberty shall be separated from adults unless it is considered in the child's best interest not to do so.

Explanation provided by citizen E.K.

Based on the information provided to the Public Defender by a witness, in September 2015 several Georgian citizens crossed onto Abkhazian territory via a bypass route, where they were eventually detained by Russian border guards near the village of Nabakevi. They were accused of illegally crossing the Administrative Boundary Line. The detainees then were transferred to the basement of the Russian military base where they joined roughly 20 detainees. More detainees joined later and by evening the number of detainees had reached 40. According to the witness, they were supposed to be transferred to the Gali

militia building but, for unknown reasons, the transfer was called off until the next morning. Children, including a four-month old infant, were also among the detainees placed in a single room lacking basic conditions: there were insufficient chairs and no access to food and water. The witness recalled that they demanded food and water for the baby, which resulted in a verbal altercation with Russian soldiers. During the night, the children slept on the tables while the adults remained seated on the floor and chairs. The next morning, the detainees were transferred to Gali and released after the payment of fines.

Explanation provided by citizen Sh.K.

In October 2016, 47-year-old Sh.K. was detained by Russian border guards while trying to cross over to Gali from the Georgian-controlled side of the Administrative Boundary Line. Sh.K. was taken to the Russian military base where roughly 10-12 other detainees were being held, including an infant and a pregnant woman. The detainees were held from 6 PM to 10 PM without food and water. In addition, they were not allowed access to a bathroom. Sh.K. reported that only the infant was allowed to keep its food bottle.

Explanation provided by citizen J.G.

Gali resident J.G. was detained in October 2016 while attempting to cross the Administrative Boundary Line, and subsequently taken to the Russian military base. According to an eyewitness account, there were other detainees at the military base, including a woman with a three-month-old infant. The baby was crying due to hunger. However, in spite of repeated requests by the detainees, it took the Russian border guards nearly half an hour to attend to the detainees and bring hot water for the baby's food. In addition, the detainee and six other young people were taken separately and asked to cut the heads off nails. When they refused, the Russian guards assaulted J.G. (hit him in the waist with a rubber stick). After being held for several hours, the citizens were transferred to Gali and released after paying the fine.

Explanation provided by citizen L.B.

A representative of the Public Defender had a conversation with citizen L.B., who was detained together with her ill 12-year-old daughter in December 2014 while attempting to cross the Administrative Boundary Line to get to Tbilisi for a medical operation. Upon being detained, they were forced to spend five hours in a freezing basement, as a result of which the child developed a fever and asthma attacks. Because of complications the operation had to be postponed for several months.⁷¹ The child, together with other detainees, was transferred to Gali and released after paying the fine. In spite of this incident, the family still managed to cross to the Georgian-controlled side of the Administrative Boundary Line.

⁷¹ Information provided to the Public Defender of Georgia by the focal point, 2016

An explanation provided by resident of the village of Dvani, Kareli Municipality

Representatives of the Public Defender's Office interviewed a 15-year-old resident of the village of Dvani, a student at a local school, who was detained by Russian border guards in November 2014 while attending to cattle on the territory of the village. According to the teenager, he was forced to spend two days in a cold and damp basement together with three other detainees, which caused his health to deteriorate. On the third day, he was moved to better conditions after intervention by his relatives from Tskhinvali region. He was eventually released after paying the fine.

Incidents near the villages of Khurcha and Ganmukhuri in Zugdidi Municipality

The Public Defender's Office learned that in May 2015, Russian border guards detained 10th and 11th grade girls for several hours and intimidated them to the extent that they had to stop attending school for a certain period of time. In October 2016, T.S., a school child who travels from Abkhazia to attend Ganmukhuri School, was detained at an informal crossing point and taken to the Russian military base in occupied Nabakevi. He was detained from 10AM to 8PM and did not receive any food or water during that time.

5. The Right to Education in one's Native Language and Issues Related to Quality of Education

The state of the right to education in one's native language and access to education has been particularly grave in Gali district. The situation deteriorated further during 2015-2016 academic year. In 1995, the Abkhazian authorities developed an education plan for introducing Russian as a language of instruction in Georgian language schools in Gali, Ochamchire, and Tkvarcheli districts.⁷² That process has been implemented gradually: in schools assigned to Tkvarcheli and Ochamchire,⁷³ all 11 grades simultaneously moved to Russian-language instruction. Russian was introduced as a language of instruction in schools of the Upper Zone under a first-grade principle, meaning that every first grader would start his or her education in Russian. Consequently, since 2005 to the present, students of every grade in Upper Zone schools have had to use Russian as the language of instruction. As for schools in the Lower Zone villages, they managed to keep Georgian as the language of instruction. However, the 2015-2016 academic year saw the introduction of Russian as the language of instruction for students attending from the first through fourth grades, and every first grade will start education in Russian. Therefore, within six years, Georgian will be completely replaced as the language of instruction for children in Gali.⁷⁴

The right to education is guaranteed by international law and enshrined in binding agreements initiated by the UN and the Council of Europe. International law stresses that education must be provided within safe physical reach and be affordable to all without discrimination. It must also be acceptable, meaning that the form and substance of educa

⁷² Living in Limbo, Human Rights Watch, 2011, p.48.

⁷³ This implies old borders of Gali district including 10 schools now belonging to Tkvarcheli district and one now in Ochamchire district. Also, Gali district is divided in "Upper" and "Lower" zones.

⁷⁴ See "the Right to Education in Gali district: New Developments and Challenges of the Academic Year 2015-2016" A special report of the Public Defender of Georgia, 2015.

tion, including curricula and teaching methods, must be relevant and culturally appropriate to students and parents as well as of good quality.⁷⁵ The UN Convention on the Rights of the Child additionally states that education shall be directed to the development of respect for each child's own and his or her parents' cultural identity, language, and values.⁷⁶

In order for their children to receive education in their native language, many parents have had to leave their homes in Abkhazia and move to the Georgian-controlled territory. Based on statements provided by parents, in September and October 2015, the recognition committee at the Ministry of Education and Culture of the Autonomous Republic of Abkhazia recognized the education received on the occupied territory of 54 students who wished to pursue their studies across the Enguri River in Georgian-controlled territory.⁷⁷ In documents provided to the Public Defender, several parents openly stated that the reason behind the decision to change schools was the introduction of Russian as the language of instruction. Those teachers who refused or were unable to teach in Russian had to give up teaching altogether, while teachers of Georgian language and literature were fired following the subject's removal from the curriculum.

Importantly, other ethnic groups residing in Abkhazia have maintained their right to receive education in their native languages, while ethnic Georgians have been deprived of that right. The situation worsens from year to year and should be regarded as discrimination based on ethnicity.

Replacement of the Georgian language with Russian has significantly deteriorated the quality of education not only in schools in Gali district but also those in Ochamchire and Tkvarcheli districts. Many students struggle to learn subjects in Russian. The same situation applies to the great majority of teachers, as they are ethnic Georgians who received education in Georgian. There have been frequent cases of unspecialized individuals taking over teaching activities only because they have (often poor) knowledge of the Russian language.⁷⁸ Local non-governmental organizations and parents argue that this situation has led to a lack of both Russian and Georgian language skills by children whose parents cannot afford to pay private tutors.

Respective statistics confirm the poor quality of education: overall, 190 students from the final grade from Gali district were registered for 2015 national final exams, and only 11 managed to obtain State scholarships based on test results, constituting only six percent of the total number.⁷⁹ By contrast, the percentage of students obtaining the state grant was 13 percent in Zugdidi municipality and 16 percent nationwide.⁸⁰

⁷⁵ General Comment 13, Paragraph 6 of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights.

⁷⁶ The UN Convention on the Rights of the Child, Articles 28 and 29(1)(c).

⁷⁷ Gali resource center of the Ministry of Education and Culture of the Abkhaz Autonomous Republic.

⁷⁸ Information provided to the Public Defender of Georgia, 2016.

⁷⁹ Gali resource center of the Ministry of Education and Culture of the Abkhaz Autonomous Republic

⁸⁰ One hundred thirty-five out of 1,024 final grade students registered at Zugdidi municipality's education resource center managed to obtain the state grant, constituting 13 percent of the total number of registered students, while out of 40,076 students registered for the state entrance exams throughout the country, 6,742 (16 percent of the total registered) were awarded the grant. Letter MES 3 16 00097362 of 4 February 2016 of the National Assessment and Exams Center.

Restrictions imposed on movement across the Administrative Boundary Line have also affected access to education for those students who cross the Line on a daily basis due to the geographic proximity of schools. Because of these restrictions, the number of such students decreases from year to year. In addition, only those students who are on a special list kept by the Russian border guards are able to cross the Administrative Boundary Line to attend school. First graders cannot be included in the list.⁸¹ In spite of such special lists, students are still affected by the restrictions on movement and some have to use bypass routes to get to school. In December 2016, the Public Defender was approached by a resident of Gali district whose children attended a school in the village of Ganmukhuri, Zugdidi Municipality. The applicant related a story that in November 2016, Russian border guards restricted the students' movement and demanded that they cross the Administrative Boundary Line through the checkpoint. The checkpoint nearest to their permanent place of residence is a checkpoint in the village of Orsantia, 18 km from Ganmukhuri. Due to this circumstance, some of the affected students moved to the Georgian-controlled territory while others transferred to a school in the village of Pichori, Gali district, with Russian as the language of instruction.

As for Tskhinvali region, the situation with respect to education is better than that in Abkhazia. The situation in Akhgori district has remained largely unchanged since the last year. Six of 11 schools provide instruction in Georgian, while the remaining five use Russian as the language of instruction. Students have no problem receiving education in their native language as there have been no drastic changes in the situation since the Russian occupation in 2008.⁸²

6. Rights of Children with Disabilities

Persons with disabilities, including children, represent the most vulnerable group in Georgia, including Abkhazia and Tskhinvali region. The list of problems facing members of this group is long and includes an inadequate physical environment, limited access to infrastructure, transport, and information, and lack of adequate educational, social, and healthcare services, as well as marginalization and stigmatization. In many instances, parents themselves choose to isolate their disabled children from the rest of the society. Focus group discussions facilitated by the Public Defender's Office revealed that in many cases parents prefer that their children attend specialized daycare centers rather than kindergartens or schools. The findings of the focus group discussions suggest that children with disabilities are often subject to abusive treatment.⁸³ The Abkhazian authorities offer meager social assistance to children with disabilities.⁸⁴

⁸¹ See 'Situation in the Human Rights of the Conflict Affected Communities in Georgia'. The Public Defender of Georgia, 2015, PP. 19-20.

⁸² According to official statistics, there are 20 preschool institutions in South Ossetia, 14 of which are located in the town while the rest operate in rural areas. 2,747 children of pre-school age attend nursery schools while 1,070 children do not attend at all because of the lack of preschool institutions. As for school education, the total number of school children in South Ossetia is 4,797, with 547 attending private schools. The total number of schools is 52. See 'Education' Republic of South Ossetia, an official web portal. Available at: <http://south-ossetia.info/obshchestvo/obrazovanie> [Last accessed 20.01.2017].

⁸³ Interviews conducted by the Public Defender of Georgia in November-December, 2016.

⁸⁴ 'The law of the Republic of Abkhazia on social protection measures of families of patriotic war invalids and the deceased'. Available at: <https://goo.gl/waHqL5> [Last accessed 02.12.2016].

According to data from 2014,⁸⁵ there were 515 children with disabilities registered in Abkhazia benefitting from services provided by three children's development centers in Ochamchire, Tkvarcheli, and Gali. The centers set up and supported by UNICEF and World Vision provide physiotherapeutic, psychological, and speech therapy, as well as other services. The supporting organizations have also retrained 25 representatives of the centers, while 272 children and their parents have been provided with basic services (life skills development, speech therapy, psychotherapy, and psychological counseling).⁸⁶ The Gali rehabilitation center provides transportation services to children living in the villages. However, it should be noted that these centers operate with financial support provided by donors and are at risk of becoming defunct if and when that support is phased out. In 2017, Gali's administration committed to contributing 20 percent of the center's funding from the annual budget. Sukhumi rehabilitation center, set up in 2015 with financial support from the Russian Federation, provides services to up to 300 children per year.⁸⁷

Unfortunately, there are no statistics available on either number or needs of children with disabilities available in Tskhinvali region. Nor are there organizations to support the physical rehabilitation, education, and development of these children. Children with disabilities in Tskhinvali region have no access to special educational or health programs.

The Public Defender of Georgia is aware of cases involving the violation of rights of children with disabilities. However, because of the inability of the Public Defender to carry out his mandated responsibilities on these territories, the office is limited in providing an effective response to such cases.

Domestic violence against children with disabilities

Based on the information available to the Public Defender, teachers in one education institution noticed bruises on the face of a child with a disability. The teachers believe that the child was beaten by its drunken father. In spite of the fact that the teachers approached the child's family members, the situation did not change. The teachers also assert that there is no point in referring the case to law enforcement because of the prevailing attitude of 'whatever happens in the family is a family issue.'

Restriction of the right of children with disabilities to education

The Public Defender was informed that a ninth-grade student with disabilities was expelled from school in Abkhazia. The child's family wishes for the child to continue its studies. The Public Defender's Office provided legal counseling to the parents. It is expected that, thanks to the support of the Gali resource center and the authorities, the problem will be resolved by the next academic year.

⁸⁵ "All children with disabilities to receive pensions in a timely manner", 5.08.2015, 'Apsnipress'. Available at: <http://www.apsny-press.info/news/vse-invalidy-s-detstva-svoevremennno-poluchayut-pensii/> [Last accessed 02.12.2016].

⁸⁶ An information bulletin of the UN Children's Fund, 2015-2016.

⁸⁷ Sukhumi Rehabilitation Center to celebrate an anniversary", 26.04.2016, „Sputnik Abkhazia“, Available at: <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20160426/1018067825.html> [Last accessed 02.12.2016]; „Agrba: the Abkhaz authorities protect the right of invalids“ 05.05.2016, "Sputnik Abkhazia". Available at: <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20160505/1018156320.html> [Last accessed 02.12.2016].

The case of a beneficiary of the Akhagori children's institution

The Public Defender found that one of beneficiaries of the Akhagori children's institution suffers from disabilities. For this reason, the child often falls victim to physical abuse, humiliation, and ridicule both from teachers and other children. In addition, the child has not attended school in two years and is often spotted without supervision.

The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities recognizes the rights of children with disabilities to education without discrimination and based on the principles of equal opportunities (Article 24(1)). Importantly, children with disabilities should not be excluded from the general education system because of their disabilities. They should have access to inclusive, free, and quality primary and general education just like other members of society (24 (2)).

7. Child Development Opportunities

Participation of Abkhazian children's folk groups and sports teams in international festivals and tournaments has long been a serious reason for confrontation in Georgian-Abkhazian relations. The Abkhazian side, including the de-facto authorities and civil society organizations, has been regularly criticizing the Georgian Government for Abkhazian groups' inability to participate in international events. For instance, in 2013 a children's troupe could not participate in an international children's festival in Turkey. The Abkhazian side argues that organizers of the event, upon the insistence of the Georgian authorities, had to refuse to allow the troupe to perform on behalf of Abkhazia as an independent state. The Abkhazian side regards such instances as violation of the right of Abkhazian children, as well as discrimination by the Georgian authorities.⁸⁸

On the other hand, the Georgian authorities argue that they resist Abkhazian participation in international events only when its representatives compete in such events as representatives of an independent country.

It is evident that human rights issues, including those of children, often fall victim to politicization. Participation in various cultural, creative, and sporting events is important for the development of children. This right is enshrined by Article 31 of the UN Convention on the Rights of the Child and obliges member states to support children in its realization. Therefore, both the Georgian and Abkhazian authorities should find mutually acceptable remedies so that children, regardless of their geographic location, are able to participate in international cultural and sports events.

IV. RECOMMENDATIONS

1. The parties involved to immediately stop manipulating with children's rights and linking them to issues related to political status.

⁸⁸ "Children's Foundation of Abkhazia' is concerned with the removal of Abkhazia from a list of participating countries of children's international festival in Turkey", 09.04.2013, "Abkhazworld". Available at: <http://abkhazworld.com/aw/diaspora/134-the-childrens-fund-of-abkhazia-expresses-outrage> [Last accessed 02.12.2016].

2. The Russian Federation and the de-facto authorities to ensure the unrestricted operation of human rights organizations and international missions in Abkhazia and Tskhinvali region.
3. Ambulance services to be allowed to resume unrestricted movement on the Administrative Boundary Line.
4. All involved parties to ensure that minors no longer be detained and patients be permitted to cross at any point of the day. Issues related to treatment during detentions and the practice of nighttime release of detainees should be discussed during the negotiations.
5. The Georgian Government to demonstrate maximum flexibility in the process of negotiations in order to ensure the protection of human rights in Georgia's conflict regions.
6. The Government of Georgia to take all available measures to improve social conditions in communities located on the occupied territories, including interventions in social assistance, health, and living conditions. For this purpose, specially designated programs should be developed, including programs addressing the shortage of social workers in conflict regions by assigning social work function to doctors and teachers working in such regions. In addition, NGOs offering services to women, children, persons with disabilities, and victims of violence should be rendered financial support. Also, the Georgian authorities, with the support and engagement of international organizations, should take measures to renovate houses damaged in the course of the conflicts, and to improve living conditions for those residing in the conflict regions.
7. The Georgian Ministry of Education and Science to intensify financial and material support to Gali schools and their staff and broaden educational programs for Gali school students and teachers based on their needs and requirements.
8. The Georgian Ministry of Labor, Health and Social Affairs to allocate additional resources for financial and material assistance, as well as professional training for local medical staff. In addition, the Ministry should also ensure that medical facilities operating on the occupied territories be adequately equipped.
9. The Georgian Ministry of Labor, Health and Social Affairs to ensure that the children's emergency treatment unit in a hospital under construction in the village of Rukhi, Zugdidi municipality, is set up. It should also provide an ambulance adequate for the needs of children. The ambulance should also serve those crossing the Administrative Boundary Line from Abkhazia.
10. The Government of Georgia to develop a mechanism for ensuring improved access to identification documents or other documents of legal force by those residing on the occupied territories.
11. The Government of Georgia and the de-facto authorities to find mutually-acceptable means to ensure that children, regardless of their geographic location, are able to participate in international culture and sporting events.
12. The Government of Georgia to inform shelters for victims of domestic violence and other service providers living on the Georgian-controlled side of the Administrative

Boundary Line on the situations faced on the occupied territories. A shelter for victims of domestic violence should be built in Zugdidi to serve also residents of Abkhazia.

13. The Georgian Government to ensure women's greater participation in the Geneva International Discussions and the Incidents Prevention and Response Mechanism, and initiate discussions about the specific needs of women and children, including issues related to domestic violence.

14. International organizations to take all possible measures to further bolster their activities in Abkhazia and Tskhinvali region on issues related to the rights of children, gender equality, and domestic violence.

НАРОДНЫЙ ЗАЩИТНИК
ГРУЗИИ

СПЕЦИАЛЬНЫЙ ОТЧЕТ НАРОДНОГО ЗАЩИТНИКА ГРУЗИИ

ПРАВА ЖЕНЩИН И ДЕТЕЙ В РЕГИОНАХ, ПОСТРАДАВШИХ ОТ КОНФЛИКТОВ

ОБЗОР 2014-2016 ГГ.

ТБИЛИСИ
2017 г.

Содержание

I. ВСТУПЛЕНИЕ	63
II. ПРАВА ЖЕНЩИН	64
1. Насилие по отношению к женщинам по гендерному признаку	64
Домашнее насилие	64
Ранние браки	66
«Убийства чести»	66
2. Репродуктивное здоровье женщин и запрет аборт в Абхазии	67
3. Политическое участие женщин	69
4. Женщины, мир и безопасность	71
III. ПРАВА ДЕТЕЙ	73
1. Право детей на жизнь и здоровье	74
2. Детская бедность	78
3. Документация и связанные с ней нарушения прав	80
4. Вопросы безопасности детей, незаконного ограничения свободы и неподобающего и унижающего достоинство обращения	80
5. Право образования на родном языке и проблема качественного образования	83
6. Права детей с ограниченными возможностями	85
7. Возможности развития детей	87
IV. РЕКОМЕНДАЦИИ	88

I. ВСТУПЛЕНИЕ

Существующее на сегодняшний день состояние прав человека на оккупированных территориях Грузии – Абхазии и т.н. Южной Осетии – в большей степени определено конфликтами 1990-х годов и впоследствии развившимися событиями. Конфликты особо тяжело отражаются на состоянии женщин и детей: изменилась социально-экономическая роль женщин, из-за чего они находятся под риском возросшей опасности, травма от конфликта и тяжелые социальные условия находят прямое отражение в домашнем насилии, жертвами которого чаще всего становятся женщины и дети; а в пост-конфликтной среде нет механизмов защиты от насилия, кризисных центров, услуг психологической реабилитации. Эти проблемы характерны для всех конфликтных контекстов, в том числе и для Грузии, и особенно для тех регионов, где непосредственно проходили военные действия. Несмотря на то, что военные противостояния в Абхазии закончились 25 лет назад, а в Южной Осетии 8 лет назад, с точки зрения защиты прав человека перед обществом по-прежнему стоят многочисленные серьезные вызовы.

Ситуация также осложняется тем, что международные организации по мониторингу прав человека, такие как Верховный Комиссар по правам человека ООН, Комиссар по правам человека Совета Европы, Верховный Комиссар ОБСЕ по вопросам меньшинств и другие, сталкиваются с препятствиями при въезде на оккупированные территории. Следует отметить, что до 2010 года визиты этих организаций в Абхазию и Южную Осетию осуществлялись беспрепятственно. Офисы по защите прав человека функционировали в г. Сухуми и г. Гали под эгидой ООН до тех пор, пока на основе вето Российской Федерации не произошло прекращение мандата миссии.

Что касается местных гражданских организаций, неправительственные организации работают при наличии минимальных ресурсов, в основном по вопросам повышения осведомленности, юридических консультаций и здравоохранения. По правам женщин и детей сравнительно более активно работают в Абхазии, где они смогли добиться определенных положительных изменений. Например, еще в 2008 году в результате активности гражданского общества, в Абхазии приняли закон об обеспечении равных прав для женщин и мужчин.¹ Закон упорядочивает такие вопросы, как запрет дискриминации, равные права на месте трудоустройства, равная оплата труда для равных работ, гендерный анализ законодательства и т.д. К сожалению, не создано достаточно механизмов для реальной работы закона, хотя его существование уже говорит о признании проблемы. Несколько местных организаций работают в направлении защиты прав детей и неформального образования.

Однако в конфликтных регионах не происходит систематического мониторинга и исследования прав женщин и детей. Не существует количественных исследований, статистических или другого рода данных, которые создали бы определенную картину о тенденциях и нуждах. Соответственно, аппарат Народного защитника Грузии также стоял перед вызовом в период подготовки данного отчета, т.к. в Абхазии и Южной Осетии у омбудсмана нет представительства и невозможен прямой охват этих регионов. Поэтому отчет не покрывает исчерпывающе все проблемы, с

¹ «Закон Республики Абхазия о предоставлении равных прав и возможностей мужчинам и женщинам», доступен на странице: <https://goo.gl/aDzYbl> [последний доступ 30.11.2016].

которыми могут сталкиваться женщины и дети. Представленная в отчете информация основана на заявлениях поступивших в аппарат Народного защитника Грузии, информации, полученной от контактных лиц или местных партнеров и опубликованной в открытых источниках. Для максимальной точности в отчете представлены только факты, перепроверенные аппаратом Народного защитника Грузии.

II. ПРАВА ЖЕНЩИН

1. Насилие по отношению к женщинам по гендерному признаку

Домашнее насилие

По оценке Народного защитника Грузии и местных неправительственных организаций, а также отдельных лиц, работающих по данной теме, в обществах Абхазии и Южной Осетии домашнее насилие представляет одну из сложных и в то же время скрытых проблем. Как в абхазском, так и в юго-осетинском обществе не принято обращаться в правозащитные органы в случае домашнего насилия. Часто жертва продолжает жить с супругом-наильником. В милиции жертв домашнего насилия не воспринимают серьезно и избегают вмешиваться в такие случаи.² Это еще более снижает доверие жертвы насилия к правозащитным органам. Не существует убежищ или кризисных центров для жертв, где они смогли бы получить временное безопасное укрытие. В Гальском районе функционировало убежище на базе одной из неправительственных организаций, где жертвы домашнего насилия могли оставаться от 3 до 15 дней, однако ввиду нехватки финансирования убежище было закрыто.³

Несмотря на малое количество организаций, работающих по данной теме, в Гали до сих пор действует мобильная группа, которая регулярно посещает села, оказывает женщинам психологическую, медицинскую и юридическую помощь и повышает осведомленность населения по вопросам прав женщин.⁴

К сожалению, в Абхазии и Южной Осетии не существует точной статистики по преступлениям домашнего насилия. По неофициальной информации, ставшей доступной Народному защитнику, в течение 2015 года в Гальском районе 5 случаев домашнего насилия закончились убийством, а в одном случае жертва исчезла.⁵ По информации действующей в Гальском районе неправительственной организации «Авангард», с января по сентябрь 2016 года в Очамчирском, Ткварчельском и Гальском районах было зафиксировано 75 случаев домашнего насилия, в то время как в 2015 году это число составляло 44 случая.⁶

² Информация предоставлена Народному защитнику Грузии контактным лицом, 2016 г.

³ Информация предоставлена Народному защитнику Грузии контактным лицом, 2016 г.

⁴ «Мобильная группа является единственным шансом женщин попасть к гинекологу», Kvinna till Kvinna, 30.09.2014, <http://kvinna.tillkvinna.se/en/2014/09/30/the-mobile-team-is-womens-only-chance-to-see-a-gynecologist/> [10.11.2016], также информация предоставлена Народному защитнику Грузии контактным лицом.

⁵ Народный защитник Грузии, Правовое положение населения Грузии, пострадавшего от конфликта, 2015 г., стр. 28.

⁶ «Кто и как помогает женщинам Абхазии, ставшим жертвами домашнего насилия», Марианна Котова, 19.11.16, Нетгазета, доступ на вебстранице: http://netgazeti.ge/south_caucasus/155426/ [30.11.2016].

Представители местных неправительственных организаций связывают большое количество фактов домашнего насилия с новейшей историей региона, в частности, вооруженными конфликтами 90-х и последующими экономическими сложностями.⁷

Проблема домашнего насилия была актуальна в Абхазии и в 2012 году, когда неправительственная организация «Ассоциация женщин Абхазии» разработала законопроект для борьбы с проблемой домашнего насилия.⁸ В конечном итоге закон не был принят, однако эта инициатива способствовала возникновению в обществе дискуссии по вопросам борьбы с домашним насилием. Разработке законопроекта предшествовало исследование, в рамках которого Ассоциация женщин Абхазии опросила 60 женщин разных профессий, возраста и этнического происхождения на территории всей Абхазии. Результаты показали, что большинство опрошенных подтверждают существование домашнего насилия в Абхазии, но говорят, что это скрытая проблема. Кроме того, они считают, что государство должно карать любой факт насилия. Несмотря на это, большинство из них считает, что на данном этапе милиция не может защитить женщину от насильника.⁹

По словам Ассоциации женщин Абхазии, к ним часто обращаются женщины, являющиеся жертвами физического, психологического или экономического насилия, однако эффективных механизмов защиты не существует.¹⁰ Женщины, пытавшиеся обратиться в милицию, говорят, что иногда милицейские даже не принимают жалобу от женщины, ставшей жертвой насилия, и советуют ей успокоиться.¹¹

По имеющейся у нас информации, небольшой части женщин, ставших жертвами насилия, удастся перейти на контролируруемую Грузией территорию и воспользоваться существующими здесь услугами. Для женщин, ставших жертвами насилия, доступны убежища как на основе государственных, так и неправительственных организаций, медицинская, психологическая и юридическая помощь. Однако проблеме создает отсутствие убежища для жертв домашнего насилия в г. Зугдиди, которое стало бы географически наиболее близко расположенным убежищем для жертв насилия, переходящим из Абхазии.

Ситуация в Южной Осетии по сравнению с Абхазией еще более сложная. Здесь очень мало число активистов, работающих по вопросам домашнего насилия. Кроме того, не существует механизмов защиты и превенции домашнего насилия. Как заявила одна из жительниц Ахалгори аппарату Народного защитника, она не сможет заявить в местную милицию о факте домашнего насилия, т.к. по ее словам, в милиции над ней посмеются, а впоследствии она может стать посмешищем для всего Ахалгори.¹²

⁷ «Разрешение проблем, связанных с домашним насилием, рассматривали в Центре им. З. Ачбы», 28 ноября 2012 г., Апснипресс, <http://www.apsnypress.info/news/vozmozhnosti-razresheniya-problem-svyazannykh-s-domashnim-nasiliem-obsuzhdalis-v-tsentre-im-z-achba/> [9.11.2016].

⁸ «Общественное давление в Абхазии для принятия закона против домашнего насилия», Анаид Гогорян, 8 декабря 2012 г., Институт репортажа мира и войны, <https://goo.gl/nvcWDI> [09.11.2016].

⁹ «Разрешение проблем, связанных с домашним насилием, рассматривали в Центре им. З. Ачбы», 28 ноября 2012 г., Апснипресс

¹⁰ «Разрешение проблем, связанных с домашним насилием, рассматривали в Центре им. З. Ачбы», 28 ноября 2012 г., Апснипресс

¹¹ Информация предоставлена Народному защитнику Грузии контактным лицом, 2015 г.

¹² Информация предоставлена Народному защитнику Грузии контактным лицом, 2015 г.

Возмутительный случай был зарегистрирован аппаратом Народного защитника в 2015 году, который был отмечен и в парламентском отчете. К аппарату Народного защитника обратился гражданин, по заявлению которого, его дочь Дж. Т. проживает в оккупированной Южной Осетии и постоянно находится под физическим и психологическим насилием со стороны супруга, в результате чего ухудшилось состояние ее здоровья. Народному защитнику стало также известно, что супруг Дж. Т. является сотрудником силовых структур де факто, он не позволяет жене пересечь разделительную линию и вернуться к родителям, проживающим в регионе Грузии Шида Картли. Ввиду создавшихся обстоятельств в тяжелом психологическом состоянии находятся их несовершеннолетние дети (7 и 9 лет).

Аппарат Народного защитника письменно обратился к международным и неправительственным организациям, работающим в Южной Осетии, которые подтвердили, что Дж. Т. нуждалась в медицинской и психологической помощи. Однако их заинтересованность еще более усложнила и напрягла обстановку. Несмотря на то, что о деле была уведовлена местная милиция де факто, прокуратура де факто, а также члены осетинской делегации на встречах в рамках Механизма превенции инцидентов и реагирования (IPRM), на них они не приняли никаких мер для изолирования жертвы от насильника и оказания соответствующей помощи.

Центральные грузинские учреждения, предоставляющие услуги по вопросам домашнего насилия, не могут предоставлять соответствующие услуги лицам, проживающим на оккупированных территориях, пока они не попадают на территорию, контролируемую Грузией.¹³

Ранние браки

По имеющейся у нас информации, проблему также представляют ранние браки среди девочек. Правозащитники не реагируют на такие факты и фактически осуществление правосудия находится в руках семей. В основном же семьи противятся возвращению дочерей, т.к. считают, что этим нарушат честь семьи. По имеющейся у Народного защитника информации среди учащихся школ Гальского района (всего 4363 ученика в 2016 г.) за последние 3 года было зафиксировано 11 случаев ранних браков среди девочек, в одном случае же в брак вступили двое несовершеннолетних.¹⁴ Можно предположить, что случаи ранних браков также имеют место и на остальной территории Абхазии и Южной Осетии, как и по всей Грузии.¹⁵ Однако, к сожалению, Народный защитник Грузии не обладает полноценной информацией.

«Убийства чести»

Одной из форм насилия по отношению к женщине признаны т.н. преступления/убийства «честь», когда женщину наказывают за нарушение т.н. «достоинства» моральных норм семьи или рода. Такое преступление распространено в патриархальном обществе, и часто общество не высказывает соответствующего порицания такого действия.

¹³ Народный защитник Грузии, Правовое положение населения Грузии, пострадавшего от конфликта, 2015 г., стр. 30-31.

¹⁴ Информация предоставлена Гальским ресурс-центром. 13.12.2016.

¹⁵ См. специальный отчет Народного защитника Грузии «Ранние браки: вызовы и пути разрешения», 2016 г. <https://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3486.pdf>.

В последнее время возмущение женских организаций Абхазии вызвала смерть молодой женщины, которая, согласно официальной версии, покончила жизнь самоубийством. 21 сентября 2016 года женские организации распространили заявление, в котором речь шла о том, что за последний период было зафиксировано несколько случаев расправы членов семьи за нарушение моральных норм, что никогда не было характерно для абхазского общества. Авторы заявления обращаются к правоохранительным структурам с призывом принять соответствующие меры и эффективно расследовать это дело для предотвращения подобных расправ в будущем.¹⁶

Согласно распространенной информации, в г. Гудаута повесилась молодая женщина. Многие же считают, что ее либо убили, либо довели до самоубийства члены семьи, т.к. суициду предшествовали обвинения в измене и угрозы в адрес молодой женщины со стороны супруга.¹⁷

Также следует отметить, что по заявлению одного из друзей погибшей, не была проведена экспертиза покойной, т.к. это не принято в обществе, на что начальник Гудаутского районного отделения де факто Министерства внутренних дел заявил, что никто не обращался в полицию с заявлением или жалобой, соответственно, не было возбуждено уголовное дело. Он также отрицал возможность убийства «чести» и назвал возможной причиной самоубийства социально-экономическое положение. В отличие от него в де факто Прокуратуре Абхазии отметили, что будут расследовать дело и готовы принять участие в дискуссии касательно данной темы.¹⁸

Международное право рассматривает насилие по отношению к женщине как одну из форм дискриминации по отношению к женщине и нарушение прав человека.¹⁹ Одной из форм насилия по отношению к женщине признаны т.н. убийства «чести», которые часто являются результатом устоявшихся в обществе стереотипных взглядов и отношений, выставляющих женщину как подчиненную мужчине, и насилие по отношению к женщине оправдывает мотивом контроля женщины или ее защитой.²⁰ Согласно резолюции Ассамблеи ООН, важно быстро расследовать и задокументировать преступления «чести» и наказать виновных. Также важно повышать сознание общества и способствовать уничтожению гендерных стереотипов.²¹

2. Репродуктивное здоровье женщин и запрет аборт в Абхазии

9 февраля 2016 г. в Абхазии вступил в силу закон, который полностью запрещает искусственное прерывание беременности даже в случаях, когда беременность создает опасность для здоровья матери. Единственным исключением является случай антенатальной смерти, т.е. смерть плода в утробе. По имеющимся данным, в

¹⁶ Заявление клуба «Женская инициатива», 21.09.2016, Асаркия, текст заявления доступен на русском языке на вебстранице: <http://asarkia.info/society-mix/1888/> [17.11.2016].

¹⁷ «Апсуара не предусматривает такие методы», Елена Заводская, 22 сентября 2016 г., радио «Эхо Кавказа», доступно на русском языке на вебстранице: <http://www.ekhokavkaza.com/a/28007260.html> [17.11.2016].

¹⁸ «Женщины потребовали прекращения «убийств чести» в Абхазии», Анна Грицевич, 26 сентября 2016 г., «Кавказский узел», доступно на русском языке на вебстранице <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/289993/> [17.11.2016].

¹⁹ Рекомендация №19 Комитета по устранению всех форм дискриминации по отношению к женщинам, 1992 г., пар. 1.

²⁰ Там же, пар. 11.

²¹ Резолюция 59/165, пар. 3 от 20 декабря 2004 г. Ассамблеи ООН.

течение 2015 г. в Абхазии было сделано до 700 аборт, из них 15 было по медицинским причинам, остальные же по социальным.²²

Мотивацией принятия закона в основном стала борьба с демографическими проблемами. Согласно регуляции, жизнь человека должна быть защищена с момента зачатия. Закон также предусматривает другие положения для защиты материнства и здоровья матери. Например, согласно новому закону, в области трудоустройства запрещается труд женщин на подземных работах, также на тяжелых и опасных для здоровья производствах. Также, закон предусматривает отпуск для женщин в связи с беременностью и родами.²³ Закон не поддержали только два парламентария, в том числе единственная женщина-депутат.²⁴

За принятием закона последовала критика как со стороны гражданского общества, так и правительственных ведомств. Например, представители де факто Министерства защиты здоровья Абхазии обратились к де факто Парламенту с просьбой пересмотреть закон, т.к. в такой форме он не будет способствовать росту рождаемости, а наоборот, создаст проблемы со здоровьем.²⁵ Эту позицию в Абхазии разделяют и медики. Они заостряют внимание на материальной стороне проблемы и считают, что рост рождаемости связан с благополучием семей.²⁶ На сегодняшний день в Абхазии выдается ежемесячное пособие для тех, у кого есть трое и больше детей, хотя судя по разъяснениям гражданского общества, эта помощь очень мала и реально не улучшает положение семей. Кроме того, с учетом того, что противозачаточные средства не широко распространены на территории Абхазии, запрет абортов вызовет рост числа нелегальных абортов, что опасно для жизни и здоровья женщины.²⁷

Усилиями женских организаций и активистов был создан клуб «Женская инициатива», который провел несколько встреч, в том числе по вопросу запрета абортов, на которых прозвучала информация о возможных изменениях в законе для разрешения аборта в случае медицинских показаний.²⁸ Кроме того, для выяснения отношения населения, активисты клуба провели социологический опрос о запрете абортов.²⁹ Выяснилось, что большинство опрошенных (85%) не соглашается с

²² «В силу вступил закон о запрете аборта в Абхазии», интернет-издание «Кавказский узел», 10.02.2016, информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/277361/> [10.02.2016].

²³ Закон де факто Абхазии о защите здоровья, статья 40. Доступен на русском языке на вебстранице: <https://goo.gl/jpwZwe> [16.11.2016].

²⁴ «Аборты запретили, соглашение подписано», Елена Заводская, радио «Эхо Кавказа», 18.12.2015, информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.ekhokavkaza.com/content/article/27436256.html> [11.01.2016].

²⁵ «В Абхазии критикуют «поспешный» запрет абортов», Анаид Гогорян, 17 марта 2016 г., Институт репортажа войны и мира, доступно на вебстранице: <https://goo.gl/h2eob1> [16.11.2016].

²⁶ «Фатима Харзалия: «Депутаты должны ознакомиться с международной практикой», Елена Заводская, «Эхо Кавказа», 21.12.2015, информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.ekhokavkaza.com/content/article/27441072.html/> [11.01.2016].

²⁷ Там же.

²⁸ «Закон о запрете абортов активировал работу женских организаций в Абхазии», Анаид Гогорян, 29 июля 2016 г., <https://goo.gl/ln9pxs> [11.01.2016].

²⁹ Соцопрос проводился силами клуба «Женская инициатива» и гражданских активистов. Во время количественного опроса было опрошено 809 лиц, во время качественного исследования были проведены 10 подробных интервью и 3 встречи фокус-групп.

решением парламента де факто о запрете абортв.³⁰

В Южной Осетии также стоит демографическая проблема, однако тут не возникал вопрос запрета абортв. Аборт в юго-осетинском обществе является табуированной темой, и женщины не говорят об этом вслух.

Международная практика показывает, что запрет абортв не устраняет проблему, а вызывает рост числа нелегальных абортв, а соответственно, смертности женщин.³¹ Для разрешения демографических проблем гораздо эффективнее использование таких мер, как например, улучшение социального положения семей, поддержка матерей-одиночек и т.д. Согласно статистике, там, где аборт находится под запретом, в любом случае одной из главных причин смертности женщин является именно небезопасный аборт.³² Как отмечается в заявлении 2014 г. Комитета ООН по устранению дискриминации по отношению к женщинам, безопасный аборт является частью права на сексуальное и репродуктивное здоровье. В этом же заявлении отмечается, что небезопасный аборт является одной из главных причин смертности матерей, поэтому аборт должен быть допущен как минимум в случаях сексуального насилия, инцеста, опасности для здоровья или жизни женщины и сильного повреждения эмбриона.³³ В подобных ситуациях недопущение аборта представляет собой нарушение права женщины на здоровье и частную жизнь, а в некоторых случаях и запрета жестокого, нечеловеческого и унижительного обращения.³⁴

3. Участие женщин в политических процессах

Политическое участие женщин в Абхазии и Южной Осетии, так же, как и на остальной территории Грузии, очень низкое. Как отмечено в парламентском отчете Народного защитника за 2015 год, в результате выборов в 2012 году в 35-местный де факто парламент Абхазии вошла только 1 женщина (2.8%) (в прошедшие годы число женщин в парламенте колебалось от 2 до 4).³⁵ В абхазском правительстве де факто на декабрь 2016 года из 12 министров только 2 – женщины, что составляет 16.6%.

³⁰ Всего было опрошено 809 человек, из них большинство женщин. Также интересно, что число тех, кто соглашался с запретом абортв, было более высоким в Гальском и Гудаутском районах. Обзор общественного мнения о запрете абортв, Ассоциация женщин Абхазии, 15 июля 2016 г., информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.awa-abkhazia.com/events/20/?month=7&year=2016&bxajaxid> [16.11.2016]. «Опрос: мнение абхазского общества о запрете абортв», Анаид Гогорян, 19 августа 2016 г., «Женщины объединяются для мира», информация доступна на русском языке на вебстранице: <https://goo.gl/Zi7OSV> [16.11.2016].

³¹ «Факты и результаты: законность, частота и безопасность абортв в мире», Сюзан А. Коэн, «Гутмахер Полиси Ревью», осень 2009 г., том 12, номер 4, информация доступна на английском языке на вебстранице: <https://www.guttmacher.org/-pubs/gpr/12/4/gpr120402.html> [11.01.2016].

³² «Использование Конвенции об устранении всех форм дискриминации по отношению к женщине для адвокатиования репродуктивных прав», «Глобал Джастис Центр», информация доступна на английском языке на вебстранице: www.global-justicecenter.net/publications/advocacy-resources/272-using-cedaw-to-advocate-for-reproductive-rights [11.01.2016].

³³ Заявление Комитета по устранению дискриминации против женщин о правах на сексуальное и репродуктивное здоровье, 57-ая сессия Комитета, 10-28 февраля 2014 г. Информация доступна на английском языке на вебстранице: <http://www-ohchr.org/Documents/HRBodies/CEDAW/Statements/SRHR26Feb2014.pdf> [11.01.2016].

³⁴ Информационные серии Верховного Комиссара ООН по правам человека, сексуальное и репродуктивное здоровье и права, аборт. Информация доступна на английском языке на вебсайте: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/SexualHealth/INFO_Abortion_WEB.pdf [02.2016].

³⁵ Для подробного анализа см. Каролина О'Бихен Стефанжак и Эйлин Конноли (2015 г.) «Гендер и политическое представительство в де факто государствах Кавказа: женщины и парламентские выборы в Абхазии», «Кауказус Сурвей» 3:3, 258-268.

Женщины занимают посты министра культуры и защиты культурного наследия и министра юстиции.³⁶ В проведенных 3 апреля 2016 года выборах местного самоуправления из 170 кандидатов около 7.5% составляли женщины.³⁷

В этом отношении показатели лучше в Южной Осетии, где в парламенте де факто двух последних созывов из 34 депутатов было 6 женщин (17.6%).³⁸ Что касается правительства, на декабрь 2016 года из 12 министров 4 женщины (33.3%).³⁹ Эти показатели опережают данные как Абхазии, так и всей Грузии.⁴⁰ В президентских выборах де факто Южной Осетии участие принимала кандидат-женщина, Алла Джигоева, которая, согласно данным де факто избирательной комиссии Южной Осетии, к тому же выиграла выборы,⁴¹ однако, ввиду развившихся политических событий Алла Джигоева не стала президентом де факто и сейчас занимает пост заместителя премьер-министра.⁴²

Как и в остальной части Грузии, так и в Абхазии и в т.н. Южной Осетии женщины более активны в гражданском секторе, сферах образования и здравоохранения.⁴³

Вопрос политического участия женщин уже на протяжении ряда лет остается актуальным в Абхазии. Проведенное в 2013 году исследование показало, что несмотря на формальное равноправие, в абхазском обществе остаются серьезные проблемы. Исследование показало, что в обществе существует разочарование в отношении политической деятельности, ввиду чего женщины теряют мотивацию на участие в политике. Кроме того, местное самоуправление слабо, что снижает роль местной общины. Результаты исследования также показали, что не существует политических лидеров среди женщин, которые в качестве примера смогли бы поощрить политическое участие женщин.⁴⁴

Выход из создавшейся ситуации авторы исследования видят в изменении мажоритарной избирательной системы. Из международной практики известно, что пропорциональная избирательная система дает женщинам больше возможности попасть

³⁶ «Структура кабинета министров Республики Абхазия», информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.km-ra.org/index.php/ru/struktura> [20.01.2017].

³⁷ «В 4 округах проведутся повторные выборы местного самоуправления», 4 апреля 2016 г., «Абхазия-Информ», доступно на русском языке на вебстранице: <http://abkhazinform.com/item/3475-v-chetyrekh-okrugakh-sostoyatsya-povtornye-vybory-v-organy-mestnogo-samoupravleniya> [18.11.2016].

³⁸ «Депутатский корпус 6-го созыва парламента Республики Южная Осетия», информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.parliamentso.org/node/42> [11.01.2016].

³⁹ «Министерства, правительство Республики Южная Осетия», информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://rso-government.org/struktura-pravitelstva-respubliki-yuzhnaya-oseitiya/ministerstva-i-vedomstva/ministerstva-ryuo/> [11.01.2016].

⁴⁰ По данным на декабрь 2016 г. в правительстве Грузии 2 из 18 министров являются женщинами (11.1%), а в парламенте 24 из 150 депутатов (16%).

⁴¹ «Центральная избирательная комиссия Южной Осетии: в президентских выборах Джигоева набирает 57% голосов, посчитано 87% бюллетеней», интернет-издание «Кавказский узел», 28.11.2011, информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/196577/> [9.03.2016].

⁴² «Верховный суд Южной Осетии: результаты выборов отменены», радио «Эхо Кавказа», 29.11.2011, информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.ekho-kavkaza.com/content/article/24406138.html> [9.03.2016].

⁴³ Народный защитник Грузии, Правовое состояние населения Грузии, пострадавшего от конфликтов, 2015 г., стр. 30.

⁴⁴ «Роль женщин в общественной жизни Абхазии: как усилить?», 4 февраля 2013 г., Апсипресс, доступно на русском языке на вебстранице: <http://www.apsnypress.info/news/rol-zhenshchin-v-obshchestvennoy-zhizni-abkhazii-kak-ee-usilit/> [18.11.2016].

в парламент. Кроме того, они считают, что надо установить квоты для женщин и и приобщать к большему участию в партийную деятельность местные общины. Авторы также указывают, что важно распространять идею гендерного равенства в обществе и изменять взгляды и стереотипы.⁴⁵

По оценке представителей неправительственных организаций, участию женщин мешают как установившиеся в обществе традиционные взгляды о том, что политика – не женское дело, так и низкая самооценка женщин, т.к. женщины принимают решение участвовать в выборах только в том случае, когда им это предложат и убедят в их возможностях. Недавно созданный в Абхазии клуб «Женская инициатива», который объединяет несколько общественных организаций и женщин разных профессий и опыта, ставит одной из своих целей именно изменение этих тенденций и поддержку кандидатов-женщин.⁴⁶

4. Женщины, мир и безопасность

Согласно резолюции №1325 Совета безопасности ООН за 2000 г. «Женщины, мир и безопасность», международное общество признало роль женщины в процессе урегулирования конфликтов и обязало государства увеличить участие женщин во всех типах представительских органов и механизмов, которые работают по вопросам урегулирования конфликтов. В резолюции подчёркнуто, что сторонам конфликта в процессе переговоров необходимо принимать во внимание особые нужды женщин.

В 2011 г. Парламент Грузии принял план действий для выполнения резолюции Совета безопасности ООН «Женщины, мир и безопасность», однако на всей территории Грузии все еще остается проблемой как равное участие женщин в механизмах разрешения конфликтов, так и необходимость принимать во внимание нужды женщин в процессе переговоров.

В двух форматах официальных переговоров – Женевские международные дискуссии и Встречи по превенции инцидентов и механизмы реагирования на них (IPRM) – участие женщин довольно низкое. На встречах IPRM из 6 участников грузинской делегации – 1 или 2 женщины, в то время как у абхазских и осетинских участников как правило нет ни единой женщины. Из распространенных в СМИ видео и фото материалов хорошо видно, что и в тех случаях, когда в IPRM принимают участие женщины, они сидят не за столом переговоров, а в основном в задних рядах. В Женевских международных дискуссиях участие женщин сравнительно лучше: в грузинской делегации 3 или 4 из 10 участников – женщины, что же касается абхазских и осетинских участников, из 5 представителей на каждую делегацию – только одна женщина.

⁴⁵ Там же.

⁴⁶ «Акаба: число женщин в правительстве стабильно снижается», 31.03.2016, «Спутник Абхазия», доступно на русском языке на вебстранице: <http://sputnik-abkhazia.ru/analytics/20160331/1017743614.html> [18.11.2016].

С точки зрения безопасности женщин озабоченность вызывали события, развившиеся в 2015 году в Южной Осетии, когда две неправительственные организации, руководимые женщинами и работающие по правам женщин и молодежи, объявили о самоликвидации. Одной из причин этого стало давление, которому подвергались эти организации из-за участия в мирном гражданском диалоге. Народный защитник Грузии в своем Парламентском отчете за 2015 год писал, что в начале октября 2015 г. «ввиду созданного давления руководители двух самых авторитетных и опытных неправительственных организаций («Агентство социально-экономического и культурного развития» и «Ассоциация женщин Южной Осетии за демократию и права человека») решили ликвидировать свои организации. По их же оценке, это была реакция и своеобразная форма выражения протеста против созданной для неправительственных организаций обстановки».⁴⁷

После распада Советского Союза и вооруженных конфликтов, женщины взяли на себя ответственность за содержание семей. Часто это было единственным выходом для семей, однако из-за этого также возросли риски безопасности. Например, после окончания войны в Абхазии, для абхазских мужчин были закрыты границы Российской Федерации, соответственно, женщинам, а иногда и детям приходилось пересекать границу для торговли, что было единственным путем пропитания для семьи. И сегодня гальские женщины более смело переходят разделительную линию, в том числе обходными путями, и этим уберегают мужчин от задержаний и возможного риска насилия. Как говорят жительницы Гали, в районе и во время передвижений женщины более активны потому, что «мужчина не переносит оскорбления и унижения и может вступить в противостояние, в то время как женщина промолчит и потерпит».⁴⁸

То, что в конфликтных ситуациях женщины обладают специфическими нуждами, также видно во время задержаний. Действительно, российские пограничники на разделительной линии задерживают как мужчин, так и женщин и детей, и часто задержания более тяжело отражаются на женщинах и детях, т.к. освобождение задержанных в Гальском районе после уплаты штрафа происходит в ночное время, когда транспорт до их места проживания уже не ходит. А это создает серьезную проблему безопасности женщин и детей.

⁴⁷ Народный защитник Грузии, Правовое состояние населения Грузии, пострадавшего от конфликтов, 2015 г., стр. 22-23; «Самоликвидация как форма протеста» 05.10.2015, радио «Эхо Кавказа», информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.ekhokavkaza.com/content/article/27289604.html> [03.02.2015].

⁴⁸ Интервью Народного защитника с жителем Гали. Ноябрь 2016 г.

Официальная статистика задержаний выглядит следующим образом:

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Общее число задержанных	224	300	532	517	504	327
В том числе несовершеннолетних	7	8	16	14	22	21
В том числе женщин	15	62	111	98	57	32

Источник: служба государственной безопасности Грузии.

Следует отметить, что это неполная статистика, ввиду того, что центральные власти не могут документировать каждое задержание, которое происходит на оккупированной территории. Касательно абхазской разделительной черты, информация, имеющаяся у службы государственной безопасности, составляет приблизительно 5-10% от общего числа задержаний.

Главной целью резолюции ООН является подчеркнуть , что во время конфликта женщины находятся под возросшей угрозой и имеют особые, отличные от мужчин нужды, что должно отражаться в местной, национальной и международной политике. Соответственно, важно проводить в жизнь те принципы, на которых основана резолюция №1325 ООН и соответствующе принимать во внимание нужды женщин в конфликтных регионах.

III. ПРАВА ДЕТЕЙ

В грузинском, абхазском и осетинском обществах ребенок воспринимается как неравноправный субъект, насилие в отношении которого и игнорирование мнения которого оправдывается обществом. Традиции создают определенные ограничения детям в публичном высказывании собственных мыслей, будь то в семье, школе или обществе. Соответственно, не происходит идентификация и даже признание нарушения прав детей. Их права неактуальны для общества, несмотря на на случаи грубых нарушений Прав детей.

Защита прав детей в конфликтных регионах в основном находится на попечении местных и международных организаций и то на уровне малых инициатив. Действия

гражданского общества ограничиваются благотворительными, культурными и спортивными мероприятиями. Международные организации, такие как Детский Фонд ООН (UNICEF) и World Vision, в основном осуществляют проекты по доступности здравоохранения, повышению сознательности и развитию квалификации. В конце 2015 года, де факто Президент Абхазии создал должность специального представителя по вопросам прав детей,⁴⁹ хотя на эту должность еще никто не назначен. В Южной Осетии, правда, назначен новый особый представитель по защите прав детей, но обществу мало известно об осуществляемой им деятельности.⁵⁰

По общей оценке местных и международных партнеров, в отношении прав детей положение в Абхазии и Южной Осетии такое же, как и в остальной части Грузии. Общие проблемы включают бедность детей, насилие по отношению к детям, недостаточное количество заведений дошкольного образования и специального ухода за детьми с ограниченными возможностями, отсутствие финансовых средств и т.д. Однако в конфликтных регионах серьезную проблему представляет непоследовательность общественной политики по направлению защиты прав и развития детей либо полное ее отсутствие.

Хотя следует отметить, что в определенных случаях в Абхазии и Южной Осетии отмечается лучшее положение, чем в других частях Грузии. Например, в этих регионах почти не существует живущих или работающих на улице детей. В Абхазии нет крупных институтов по уходу за детьми, поэтому заботу об осиротевших детях берут на себя, как правило, близкие родственники.

Среди конфликтных регионов наиболее проблематичным в вопросе нарушения прав детей и наличия самых тяжелых проблем является Гальский район, который представляет собой прямое отражение общего тяжелого положения. Вместе с социально-экономическими проблемами правовое положение детей еще более отягчается разногласиями между сторонами и политизированием вопросов.

1. Право детей на жизнь и здоровье

Неотлаженные сервисы медицинских услуг и инфраструктура, а также недостаточный уровень квалификации медперсонала и высокие цены на услуги на оккупированных территориях оказывают отрицательное влияние на здоровье населения, в том числе детей.

В последние годы в Южной Осетии были отремонтированы несколько больниц, однако местные жители обращаются туда только за первой помощью. Большинство населения едет на лечение во Владикавказ или Тбилиси. Число несовершеннолетних из Южной Осетии, профинансированных в рамках «Государственной программы

⁴⁹ «Юрист: Институт омбудсмана по правам детей не решит проблему», 27.01.2016, Спутник Абхазия, доступно на русском языке на вебстранице: <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20160127/1017005533.html> [06.01.2017].

⁵⁰ «Гульнара Козаева назначена уполномоченной по правам детей в Южной Осетии», 22.04.2016, «Кавказский узел», доступно на русском языке на вебстранице: <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/281368/> [06.01.2017]; «В Южной Осетии участники круглого стола рассмотрели идею создания закона о подростках», 20.10.2016, «Кавказский узел», доступно на русском языке на вебстранице: <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/175744/> [06.01.2017].

реферальной помощи» в 2014-2016 гг., в среднем составляло 10% от общего числа пациентов, в то время как в 2011-2013 гг. это число в среднем составляло 20.5%⁵¹ По неофициальным данным 99% женщин едут рожать во Владикавказ.⁵² Помимо лучших условий и оборудования, Российская Федерация выдает денежное пособие на каждого новорожденного.

В несколько лучшем состоянии находится система здравоохранения в Абхазии, что, частично, обусловлено участием различных международных организаций в сфере здравоохранения матерей и детей. При помощи программы ООН по развитию, Детского фонда ООН и «World Vision», в Абхазии регулярно осуществляется вакцинация детей и проводятся тренинги по повышению квалификации работающих с детьми профессионалов (врачи, медсестры, психологи, учителя и полицейские). Детский фонд ООН передал районным больницам, роддомам и сельским центрам первой помощи малогабаритное медицинское оборудование и материалы, помог им с внедрением медицинских протоколов, основанных на положениях в сфере здравоохранения матери и ребенка, и оказал помощь программе иммунизации детей, включая введение электронных данных вакцинаций.⁵³

Определенное внимание по улучшению системы здравоохранения в Абхазии и Южной Осетии и роста доступности услуг здравоохранения также оказывают власти Грузии. В последние годы абхазской стороне были переданы машины скорой помощи, различное оборудование и предметы медицинского назначения, медикаменты для лечения туберкулеза и диабета.⁵⁴ Лица, проживающие в Абхазии и имеющие документ, подтверждающий гражданство Грузии, включены в программу всеобщей защиты здоровья, а лица, не имеющие подобного документа, включены в государственную программу реферального обслуживания.

Несмотря на это, по-прежнему остаются проблемы и обеспокоенность населения вызывают показатели смертности новорожденных. В октябре 2016 г. в абхазских СМИ распространилась информация об учащении фактов смерти новорожденных, появившихся на свет в Сухумском родильном доме. Точная причина смерти часто не устанавливается, потому что семья отказывается от вскрытия трупа, а медперсонал не говорит об этих фактах.⁵⁵

По данным де факто Министерства здравоохранения Абхазии, в течение 2016 года было зафиксировано 5 случаев неонатальной смерти, еще 5 новорожденных скончались в детской больнице.⁵⁶ Кроме того, еще двое новорожденных были предполо-

⁵¹ Письмо №01/90714 Министерства труда, здоровья и социальной защиты Грузии от 14 декабря 2016 года аппарату Народного защитника.

⁵² Информация предоставлена Народному защитнику, ноябрь 2016 г.

⁵³ Информационный бюллетень Детского фонда ООН, 2015 и 2016 гг.

⁵⁴ Аппарат Народного защитника Грузии по вопросам реинтеграции, отчет 2013 г. доступен на вебстранице: <http://smr.gov.ge/Uploads/ecd28e.pdf> [06.01.2017]; аппарат Народного защитника по вопросам примирения и гражданского равенства, отчет о деятельности за 2014-2015 гг., доступен на вебстранице: http://smr.gov.ge/Uploads/merged_doc_1b4900cc.pdf [06.01.2017].

⁵⁵ «Что происходит в Сухумском роддоме?» Виталий Шария, 26 октября 2016 г., радио «Эхо Кавказа», информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.ekhokavkaza.com/a/28076804.html> [16.11.2016].

⁵⁶ «Пока что неизвестно, присутствует ли инфекция в Сухумском роддоме», Елена Заводская, 2 ноября 2016 г., радио «Эхо Кавказа», информация доступна на русском языке на вебстранице: <http://www.ekhokavkaza.com/a/28091372.html> [16.11.2016]. «Сухумский роддом: носители инфекции временно отстранены от работы», Елена Заводская, 14.11.2016, «Эхо Кавказа», доступно на русском языке на вебстранице: <http://www.ekhokavkaza.com/a/28116706.html> [06.01.2017]

жительно заражены синегнойной палочкой. Медики также говорят о несовершенстве медицинской аппаратуры, что создает проблему в случае осложнения здоровья новорожденного.⁵⁷

Выявление данной проблемы дало толчок общественной дискуссии. По оценке абхазских врачей «стационарная помощь детям находится на низком профессиональном уровне», а «для реанимационных пациентов детского возраста не соблюдаются медицинские протоколы, лечение по синдромам не проводится, в заключениях не указаны точные основные и сопутствующие диагнозы и в целом число осмотра детей вызывает вопросы».⁵⁸

Серьезные проблемы существуют и в Гальском районе, в больницах которого вообще не функционируют реанимационные отделения. Соответственно, в случае серьезных заболеваний жители Абхазии предпочитают лечиться в Российской Федерации или на территории, контролируемой Грузией. Число профинансированных несовершеннолетних из Абхазии за последние 3 года в рамках «государственной программы реферальной помощи» в среднем составляет 13-14% абхазских пациентов.⁵⁹ Ситуация в отношении несовершеннолетних еще более сложная, т.к. детского реанимационного отделения нет не только в г. Гали, но и в г. Зугдиди. В Зугдидском муниципалитете также нет машины скорой помощи с соответствующим оборудованием для несовершеннолетних. Несовершеннолетних пациентов, проживающих в Абхазии и Самегрело-Верхней Сванетии, в основном перевозят в Кутаиси или Тбилиси на специально вызванном реанимобиле.

У Народного защитника вызывает крайнюю озабоченность факт, что из-за политического статуса или формальностей, которые являются основной причиной запоздалого лечения, часто имеет место нарушение прав детей на жизнь и здоровье.

В первую очередь, очень проблематично, что с 2011 года по решению администрации де факто властей Абхазии машины скорой помощи не пропускают по мосту Энгури. На пропускном пункте пациентам приходится менять машину скорой помощи. В ночные часы, когда пропускной пункт закрыт (с 20:00 до 07:00), перевоз пациентов на территорию, контролируемую Грузией, происходит по личному согласованию с руководителем службы безопасности Гали, либо тайно, обходными путями.⁶⁰ Народному защитнику стало известно о ряде случаев смерти несовершеннолетних, причиной чего стало несоответствующее или запоздалое лечение.

В 2014 году Народному защитнику стало известно о случае, когда в Гальской районной больнице членам семьи 13-летней девочки в коматозном состоянии, для обеспечения транспортировки на территорию, контролируемую Грузией, понадобилось больше часа, чтобы найти водителя с «проездным пропуском» и машину.⁶¹ В итоге, транспортировка девочки осуществилась простым легковым автомобилем,

⁵⁷ Там же.

⁵⁸ «Что скрывает министерство здравоохранения?», 21 декабря 2016 г., «Аишара», <https://goo.gl/FBc53B> [20.01.2017].

⁵⁹ Письмо №01/90714 от 14 декабря 2016 г. от Министерства труда, здоровья и социальной защиты Грузии аппарату Народного защитника.

⁶⁰ Информация предоставлена Народному защитнику Грузии, 2016 г.

⁶¹ См. «Правовое положение населения Грузии, пострадавшего от конфликтов», Народный защитник Грузии, 2014 г., стр. 18.

который, естественно, не подходит для транспортировки тяжелых пациентов. На протяжении многих лет местное население просит, чтобы машинам скорой помощи Гальского района дали право беспрепятственно переходить на территорию, контролируемую Грузией.

Кроме этого, проблему создает отсутствие необходимых для передвижения документов. Для пересечения разделительной границы жителям Гальского района требуется абхазский паспорт или форма №9, а другим жителям Абхазии – пропуск, выданный службой безопасности де факто Абхазии, получить который в чрезвычайной ситуации невозможно. Для примера, 4 мая 2015 года на абхазской разделительной линии скончался 12-летний житель Гальского района. Согласно информации, предоставленной аппарату Народного защитника, по причине несовершенства системы здравоохранения Гальского района, семья решила перевести ребенка на лечение в г. Зугдиди. Однако ввиду отсутствия документов они не смогли воспользоваться проходным пунктом на разделительной линии и поэтому попытались перейти на территорию, контролируемую Грузией, обходным путем, что затянулось во времени, и ребенок погиб до получения медицинской помощи. В связи с данным случаем Народный защитник распространил заявление, в котором говорилось о необходимости прекращения использования прав человека в политических целях и связывание этих вопросов с политическим статусом. Народный защитник Грузии также призвал стороны к сотрудничеству для своевременного устранения проблем, связанных с доступностью здравоохранения.⁶²

В 2016 году Народный защитник Грузии был извещен о 3 случаях, когда ввиду отсутствия соответствующих документов несовершеннолетние пациенты обходными путями пересекали разделительную линию и из-за этого задерживались в селах на 2-3 дня, чтобы найти подходящее время для пересечения линии (когда российских пограничников нет на месте). По заявлению жителей Гальского района, существует сотни таких случаев и часто они заканчиваются серьезным осложнением состояния здоровья.⁶³

Такие факты должны оцениваться как нарушение права на защиту здоровья. Право на защиту здоровья признано рядом международных документов и включает в себя своевременный доступ к услугам здравоохранения, превенцию заболеваний и рост информированности по вопросам здоровья детей. Согласно статье 24 Конвенции ООН по правам ребенка, ребенок должен иметь доступ к самому полноценному обслуживанию системы защиты здоровья, лечения болезней и средствам восстановления здоровья.

По разъяснению Комитета ООН о правах ребенка у ребенка есть право на качественные услуги здравоохранения. Услуги первичного здравоохранения должны быть соответствующего качества и количества, функционально, физически и финансово доступны и приемлемы для всех детей без дискриминации.⁶⁴ Право на самый

⁶² В связи с указанным случаем см. Заявление Народного защитника <http://www.ombudsman.ge/ge/news/saxalxo-damcvelis-gansxadeba-afxazetis-gamyof-xazze-mozardis-gardacvalebastian-dakavshirebit.page>

⁶³ Интервью проведены представителями Народного защитника Грузии, 2016 г.

⁶⁴ Общий комментарий №15 (2013) право ребенка пользоваться наиболее высоким возможным стандартом здравоохранения (статья 24), Комитет по правам ребенка CRC/C/GC/15, пар. 25.

высокий имеющийся стандарт здоровья подразумевает не только право на лечение, но и превенцию болезней и повреждений, в том числе, путем предоставления соответствующей информации о заболеваниях, обеспечением безопасности дорог и мест проживания и т.д.⁶⁵

2. Детская бедность

Бесспорно, что вооруженные противостояния и неразрешенные конфликты нанесли тяжелый удар по социальному и экономическому положению Грузии, однако ситуация особо тяжела там, где непосредственно проходили военные действия. В результате безработица, низкий уровень жизни и бедность стали распространенной проблемой в Абхазии и Южной Осетии, что прямо отражается на состоянии детей.

Не существует конкретных показателей детской бедности на оккупированных территориях, что выявило бы определенные тенденции и риски. Однако к аппарату Народного защитника обращаются семьи с просьбой посредничества с соответствующими органами для назначения социальной помощи или реабилитации жилья.

Из конкретных фактов, изученных Народным защитником (семьи, проживающие в Гальском районе), установлено, что наиболее бедные дети происходят из многодетных семей, живут в неподходящих условиях, у членов семьи не в порядке документация, и они испытывают нехватку здравоохранения и образования, что отражается на их благополучии и будущих перспективах.

По заявлению работающих в Гальском районе врачей,⁶⁶ не так редки случаи рахита и кожных заболеваний среди детей, что в первую очередь связано с нерациональным питанием, нехваткой медикаментов и несоответствующими жилищными условиями. По информации, имеющейся у Народного защитника, с социально-экономической точки зрения наиболее трудное положение в Ткварчельском и Очамчирском районах, субъективное восприятие бедности и заброшенности наиболее распространено именно в этих районах, хотя Народному защитнику не известны конкретные показатели или случаи.

В отличие от других граждан Грузии, семьи, проживающие на оккупированных территориях, не включены в социальные программы, предназначенные для граждан Грузии, по той причине, что агентство социального обслуживания Грузии не может провести оценку социально-экономического положения семей на местах. В случае, если у семьи не в порядке документация и они не могут перейти на территорию, контролируемую Грузией, у них также нет статуса вынужденно перемещенных лиц и соответствующей денежной помощи.

⁶⁵ Там же, пар. 26.

⁶⁶ Интервью проведены представителями Народного защитника Грузии, 2016 г.

Дело семьи Н.М.

Народному защитнику предоставили информацию о семье 35-летнего Н.М., который проживает в г. Гали с супругой и 3 детьми в аварийной квартире соседа, т.к. его дом почти полностью разрушен. Доход семьи состоит из помощи для беженцев супруги и минимального оклада Н.М. Ни у него, ни у детей нет статуса беженцев. У детей также нет свидетельства о рождении. Проблема усложняется фактом отсутствия у родителей абхазской документации в следствии чего они не могут перейти на территорию, контролируруемую Грузией.

Жилищные условия Н.М.

Дело семьи Э.Г.

Аппарату Народного защитника стало известно о семье 54-летнего Э.Г., который растит двух малолетних внуков в Гальском районе. Семья живет в бедности. У отца детей есть статус беженца, но нет формы №9 и абхазского паспорта, с которыми он бы смог перейти на территорию, контролируемую Грузией, и получить помощь для беженцев. У детей нет свидетельства о рождении и, соответственно, статуса беженцев.

Статья 27 Конвенции ООН о правах ребёнка признает право каждого ребенка на адекватные стандарты жизни для их физического, умственного, духовного, морального и социального развития. Несмотря на то, что в первую очередь родители несут ответственность за создание соответствующих условий для развития детей, государство обязано помочь ответственным за детей лицам в осуществлении этих прав. В особенности помощь государства должна быть направлена на обеспечение детей питанием, одеждой и жильем.⁶⁷

⁶⁷ Статья 27 (2)(3) Конвенции ООН по правам детей.

3. Документация и связанные с ней нарушения прав

В 2014 году де факто правительство Абхазии аннулировало т.н. абхазские паспорта, выданные в Гальском районе, на основе мотива, что они были выданы с нарушениями.⁶⁸ На данный период де факто правительство приняло решение, что население, заявившее о наличии грузинского гражданства, получит вид на жительство. Те же, кто желает получить абхазское гражданство, должны предоставить документ, подтверждающий отказ от грузинского гражданства.⁶⁹ Однако до сих пор выдача свидетельства о проживании не началась,⁷⁰ а в 2016 году определенной части населения снова выдали форму №9 для пересечения разделительной линии.

Вышеописанный процесс для большей части населения Гальского района, а также определенной части Очамчирского и Ткварчельского района означает, что у них нет необходимых документов для реализации таких своих прав, как свобода перемещения, право на собственность, право на образование и здоровье и др.

Проблему усложняет тот факт, что детям, хотя бы у одного из родителей которых нет абхазского паспорта, не выдается свидетельство о рождении и, соответственно, какой-либо документ идентификации личности. Из-за отсутствия документов местные жители не могут пересечь разделительную линию и получить документ, подтверждающий грузинское гражданство. По этой причине в вышеперечисленных районах живут люди, в том числе несовершеннолетние, у которых нет ни абхазских, ни грузинских документов. В результате, в определенных случаях детей не регистрируют в дошкольных и школьных заведениях, что должно оцениваться как нарушение их права на образование. Также, они не могут получить ту малую социальную помощь, установленную правительством Грузии, и услуги здравоохранения, предназначенные для граждан Грузии и вынужденно перемещенных лиц. Особенно проблематичен вопрос с документацией для лиц с ограниченными возможностями, которым сложно пересечь границу для урегулирования документов.

4. Вопросы безопасности детей, незаконного ограничения свободы и неподобающего и унижающего достоинство обращения

С 2011 года, после того, как пограничные силы Российской Федерации взяли под полный контроль границу на абхазской и юго-осетинской разделительных чертах, задержания местного населения приняли регулярный характер, в том числе факты ограничения свободы детей и несовершеннолетних пациентов.

В случае Абхазии основным мотивом задержания является отсутствие соответствующих документов (абхазский паспорт, форма №9). Следует отметить, что детям до 14 лет форма №9 и паспорт не выдаются, их вписывают в абхазский паспорт родите-

⁶⁸ См. «Правовое положение населения Грузии, пострадавшего от конфликтов», Народный защитник Грузии, 2014 г., стр. 27-28.

⁶⁹ См. «Правовое положение населения Грузии, пострадавшего от конфликтов», Народный защитник Грузии, 2015 г., стр. 25-26.

⁷⁰ «Бюджет принят, гальцам выдадут документы», «Эхо Кавказа» 29.12.2016, доступно на русском языке: <http://www.ekhokavkaza.com/a/28204249.html> [06.01.2017].

лей, в случае наличия такового. . Если принять во внимание, что только у небольшой части населения Гали есть абхазский паспорт, число детей, не имеющих действующих путевых документов, выданных де факто правительством Абхазии, довольно велико. Соответственно, им приходится переходить на территорию, контролируемую Грузией, обходными путями, что и становится причиной их задержания.

Что касается несовершеннолетних, задержанных на юго-осетинской разделительной линии, как правило, они являются жителями территории, контролируемой Грузией и их задерживают российские пограничники в садах или на пастбищах на краю села.

Народному защитнику становится известно о все большем количестве случаев, когда на российских военных базах, во время задержания детей, имеют место факты неподобающего и унижающего обращения, в том числе, словесного унижения, ограничения пищи и питьевой воды и т.д. Эта проблема особенно остро стоит в случае задержания жителей Гальского района.

По заявлениям задержанных граждан, полученных аппаратом Народного защитника, выясняется, что в подвальных помещениях военной базы Российской Федерации, расположенной в Гальском районе, отсутствуют соответствующие условия; задержанным не дают воду и пищу; десятки человек помещают в одну комнату, вне зависимости от пола и возраста.

Ограничением передвижения по разделительной линии также нарушается право детей на жизнь, здоровье и доступность образования, т.к. именно с этими целями несовершеннолетние пересекают разделительную линию. Кроме того, согласно статье 37 Конвенции ООН о правах ребенка ни один ребенок не должен подвергаться пыткам и другому жестокому, нечеловеческому и унижающему достоинство обращению или наказанию. По этой же статье, арест, задержание или тюремное заключение ребенка допускается только как крайняя мера, хотя в случае детей, проживающих в Гали, очевидно, что их задержание российскими пограничниками используется как способ получения штрафа.

Статья 37 Конвенции ООН о правах ребенка также указывает, что дети, лишенные свободы, должны получать гуманное обращение и неотделимое уважение достоинства их личности. Каждый лишенный свободы ребенок должен быть изолирован от взрослых, кроме случаев, когда признано, что делать этого не стоит в лучших интересах ребенка.

Заявление гражданина Э.К.

Согласно информации, полученной Народным защитником от свидетеля, в сентябре 2015 года, он и несколько граждан Грузии обходным путем перешли на территорию Абхазии, они были задержаны российскими военными у села Набакеви по обвинению в незаконном пересечении т.н. границы. Задержанных перевели в подвал российской военной базы, где уже было около двадцати задержанных. После этого привели еще несколько человек и к вечеру число задержанных дошло до сорока. По заявлению свидетеля, их должны были перевести в здание милиции г. Гали, но по непонятным им причинам перевод отложили до утра. Среди задержанных были и

дети, в том числе самый маленький – четырехмесячный младенец. Несмотря на это, все задержанные были помещены в одну комнату. На месте задержания не было соответствующих условий: в комнате не было достаточного количества стульев, задержанным не давали пищу и воду. По словам свидетеля, они потребовали еду и воду для детей, из-за чего произошёл словесный конфликт с российскими военными. Ночью дети спали на столах, а взрослые на полу и стульях. На следующее утро задержанных перевели в г. Гали и после выплаты штрафа всех отпустили.

Заявление гражданина Ш.К.

В сентябре 2016 года 47-летний гражданин Ш.К. был задержан российскими пограничниками, когда он пытался перейти с территории, контролируемой Грузией, в Гальский район. По его объяснению, на военной базе вместе с ним было задержано 10-12 человек, в том числе один младенец и одна беременная женщина. Их держали с 18:00 до 22:00 и в течение этих четырех часов не давали пищу и воду. Кроме того, им не дали возможности удовлетворения естественных нужд. По заявлению гражданина Ш.К., только младенцу оставили его еду в бутылке.

Заявление гражданина Дж.Г.

Жителя Гали Дж. Г. задержали в октябре 2016 года при попытке пересечения разделительной линии. По предоставленной свидетелем информации, когда его привели на российскую военную базу, там уже находились другие задержанные, в том числе женщина с трехмесячным младенцем. Ребенок плакал от голода. Несмотря на крики и стук задержанных, российские военные только спустя полчаса вошли в комнату задержания и по просьбе задержанных принесли горячую воду для приготовления детского питания. Кроме того, задержанного и других 6 молодых людей по отдельности вывели и потребовали срезать шляпки гвоздей. После получения отказа российский военный нанес Дж.Г. физические побои (ударил резиновой дубинкой в область поясницы). После нескольких часов задержания граждан перевели в Гали и после выплаты штрафа отпустили.

Заявление гражданина Л.Б.

Представитель Народного защитника также беседовал с гражданином Л.Б., которого вместе с больной 12-летней дочерью в декабре 2014 года российские пограничники задержали, когда они ехали из Гальского района на операцию в Тбилиси. Им пришлось провести 5 часов в холодном подвале российской базы, в результате чего у ребенка поднялась температура и начались приступы астмы. Из-за ухудшения здоровья подростка операция для была отложена на несколько месяцев.⁷¹ Подростка вместе с другими задержанными перевели в Гали и после выплаты штрафа освободили. Несмотря на это, спустя несколько дней семья все равно перевела ребенка на территорию, контролируемую Грузией, обходными путями.

⁷¹ Информация предоставлена Народному защитнику Грузии контактным лицом, 2016 г.

Заявление жителя села Двани Карельского муниципалитета

Представители Народного защитника беседовали с жителем села Двани Карельского муниципалитета – 15-летним учащимся школы, которого в ноябре 2014 года российские пограничники задержали, когда он искал скот на территории села. По его объяснению, он провел два дня вместе с 3 задержанными в холодном сыром подвале, из-за чего у него возникли проблемы со здоровьем. На третий день, после вмешательства цхинвальских родственников, его перевели в сравнительно лучшие условия и после выплаты штрафа освободили.

Инциденты в селах Хурча и Ганмухури Зугдидского муниципалитета

Народному защитнику стало известно, что в мае 2015 года российские пограничники на несколько часов задержали учениц 10 и 11 класса из села Хурча и напугали их, ввиду чего им пришлось на некоторое время оставить учебу. В октябре 2016 года учащийся школы Т.С., который ходит в школу Ганмухури с оккупированной территории, был задержан во время передвижения окружным путем и переведен в расположенную в селе Отобая российскую военную базу, где его продержали с 10:00 до 20:00. В течение 8 часов, до освобождения, он не получал воду и еду.

5. Право на образования на родном языке и проблема качественного образования

Проблема права на образования на родном языке и его доступность особенно остро стоит в Гальском районе, где в 2015-2016 учебном году еще более усложнилась ситуация в плане получения школьного образования на грузинском языке. С 1995 года де-факто правительство Абхазии разработало план, который предусматривал переход грузиноязычных школ Гальского, Очамчирского и Ткварчельского районов обучение на русском языке.⁷² Этот процесс прошел поэтапно: в школах ткварчельского и очамчирского районов⁷³ все одиннадцать классов перешли на обучение на русском языке одновременно; в «верхних зонах» Гали было введено обучение на русском языке по «принципу с первого класса», что означало, что каждый первый класс с началом нового учебного года будет начинать образовательный процесс на русском языке. Соответственно, с 2005 года и до сегодняшнего дня во всех классах «верхней зоны» Гали обучение проходит на русском языке. Что касается сел «нижней зоны» Гали, если до сих пор они сохраняли форму обучения на грузинском языке, с 2015-2016 учебного года было принято решение о переходе на обучение на русском языке с первого по четвертый класс, с началом нового учебного в каждом последующем первом классе обучение также будет начинаться на русском языке. В итоге, через 6 лет в школах Гальского района возможность получения образования на грузинском, который является родным языком детей, прекратится.⁷⁴

⁷² «Жизнь в неопределенности» [Living in Limbo], Human Rights Watch, 2011 г., стр. 48.

⁷³ Имеются в виду старые границы Гальского района, включая 10 школ, приписанных Ткварчельскому и 1 школу, приписанную Очамчирскому району властями де-факто. Также Гальский район поделен на «верхнюю» и «нижнюю» зоны.

⁷⁴ См. «Право на образование в Гальском районе: новости 2015-2016 учебного года и сопутствующие проблемы», специальный отчет Народного защитника Грузии, 2015 г.

Право на образование гарантировано международным законодательством по правам человека. Оно утверждено в обязательных к выполнению соглашениях как ООН, так и Совета Европы. Согласно международному праву, образование должно быть физически и экономически доступным для всех, без какой-либо дискриминации, и кроме того – приемлемым, что означает, что форма и суть образования, в том числе учебный план и методы обучения, должны быть соответствующими, культурно релевантными и качественными для учеников и родителей.⁷⁵ Кроме того, согласно Конвенции по правам ребёнка, образование должно быть направлено на развитие уважения к культуре, языку и ценностям ребенка и его родителей.⁷⁶

Согласно информации Народного защитника, ввиду перехода на русскоязычную форму обучения, ряд семей были вынуждены покинуть место жительства и перевести детей на территорию, контролируемую Грузией, чтобы они имели возможность продолжить обучение в школе на родном языке. В сентябре-декабре 2015 года комиссия по признанию образования Министерства образования и культуры Абхазской АР, на основе заявления родителей, признало полученное на оккупированной территории образование тех 54 учащихся, которые хотели продолжить образование по эту сторону Энгури.⁷⁷ В документации, предоставленной Народному защитнику, несколько родителей открыто признавали, что причиной смены школы стал именно переход на русскоязычное образование. Оставить работу пришлось и тем учителям, которые отказались либо не смогли обучать на русском языке. Учителей грузинского языка и литературы освободили от работы из-за того, что этот предмет в школах больше не изучается.

Следует отметить, что другие этнические группы в Абхазии имеют возможность получать образование на родном языке, в то время как этнические грузины не имеют такого же права, либо из года в год оно все более ограничивается, что однозначно должно оцениваться как дискриминация по этническому признаку.

Переход на русскоязычную форму обучения серьезно ухудшило качество образования, как в школах Гальского района, так и в школах Очамчирского и Ткварчельского районов, ранее числившихся как школы Гальского района. Учащимся сложно учить, а учителям преподавать предметы на русском языке, т.к. их абсолютное большинство являются этническими грузинами, а учителя получали образование на грузинском языке. Помимо этого, часты случаи найма непрофессиональных педагогов только потому, что они на определенном уровне, хоть и не полноценно, владеют русским языком.⁷⁸ По заявлению местных неправительственных организаций и родителей, в результате, выявляется тенденция когда у семьи нет возможности дополнительно готовить детей, дети не знают ни русского, ни грузинского языка.

На несоответствующий уровень образования указывает и статистика: в 2015 году на единый национальный экзамен из Гальского района было зарегистрировано 190 абитуриентов, из которых государственный учебный грант ввиду высоких результатов на экзаменах получили только 11 студентов – что составляет 6% зарегистриро-

⁷⁵ Общий комментарий №13, пар. 6, Комитета ООН по экономическим, социальным и культурным правам.

⁷⁶ Конвенция ООН по правам детей, статья 28 и статья 29(1)(с).

⁷⁷ Министерство образования и культуры Абхазской автономной республики, Гальский ресурс-центр.

⁷⁸ Информация предоставлена Народному защитнику Грузии, 2016 г.

ванных абитуриентов.⁷⁹ Такой же показатель в Зугдидском муниципалитете равен 13%, а в масштабах страны – 16%.⁸⁰

Из-за созданных ограничений перемещения по разделительной черте, проблема доступности образования создается у тех учеников, которые ежедневно пересекают разделительную линию из-за географической близости школ. Из-за установленных ограничений число таких учащихся каждый год уменьшается. Кроме того, пересечь разделительную линию могут только те учащиеся, которые есть в специальном списке российских пограничников, хотя первоклассники в этот список не попадают.⁸¹ Несмотря на специальные списки, у учащихся все равно возникают проблемы с перемещением – многим учащимся по-прежнему приходится передвигаться к школе обходными путями. В декабре 2016 года к Народному защитнику обратился житель одного из сел оккупированного Гальского района, чьи дети ходили в школу села Ганмухури Зугдидского муниципалитета. Из заявления выяснилось, что в ноябре 2016 года российские пограничники ограничили передвижение школьников и потребовали пересечение разделительной черты через пропускные пункты. Ближайший к их постоянному месту жительства пропускной пункт Орсантия находится в 18 км от села Ганмухури. Из-за этого часть учащихся перешла на проживание на территорию, контролируемую Грузией, а часть стала ходить в школу села Пичори Гальского района, где обучение ведется на русском языке.

Что касается Южной Осетии, положение в вопросе школьного образования там сравнительно лучше, чем в Абхазии. Положение в Ахалгорском районе по сравнению с прошлым годом не изменилось. Из находящихся там 11 школ 6 грузинских, 5 русских и у учащихся нет проблем с получением образования на родном языке, т.к. после оккупации 2008 года ситуация кардинально не менялась.⁸²

6. Права детей с ограниченными возможностями

Лица с ограниченными возможностями, в том числе дети, принадлежат к самой уязвимой категории как грузинского, так и абхазского и осетинского общества. Перечень проблем длинный: непригодности физического и социального окружения, доступность инфраструктуры, транспорта и информации, недостаток соответствующих образовательных, социальных и здравоохранительных услуг, маргинализация и стигматизация. Нередко родители изолируют от общества детей с ограниченными возможностями. В результате проведенных Народным защитником опросом фокус-групп выяснилось, что часто родители предпочитают, чтобы их дети ходили в специализированные дневные центры, чем в детский сад или школу. Кроме

⁷⁹ Министерство образования и культуры Абхазской АР, Гальский ресурс-центр.

⁸⁰ Из 1024 абитуриентов, зарегистрированных в образовательном ресурс-центре Зугдидского муниципалитета, 135 получили государственный учебный грант, что составляет 13% общего числа зарегистрированных абитуриентов. Из 40076 абитуриентов, зарегистрированных в масштабе страны, 6742 получили грант, что составляет 16% зарегистрированных абитуриентов. Письмо MES 3 16 00097362 от 4 февраля 2016 года Национального центра оценки и экзаменов.

⁸¹ См. «Правовое положение населения, пострадавшего от конфликтов», Народный защитник Грузии, 2015 г., стр.19-20.

⁸² По официальной информации, в Южной Осетии 20 дошкольных образовательных заведений. Из них 14 в городах, остальные в селах. В ясли и детсад ходят 2747 воспитанников. Ввиду нехватки детсадов без них остаются 1070 детей. Что касается школьного образования, здесь всего 4797 учащихся, из них 547 учатся в частной школе. Число школ составляет 52. См. «Образование», Республика Южная Осетия, официальный портал, <http://south-ossetia.info/obshhestvo/obrazovanie> [20.01.2017].

того, факты насилия против детей с ограниченными возможностями являются не редкостью.⁸³ Правительство де факто Абхазии предоставляет им небольшую социальную помощь.⁸⁴

По данным за 2014 год,⁸⁵ в Абхазии было 515 детей с ограниченными возможностями. Их обслуживают три центра детского развития (Очамчире, Ткварчели и Гали). Эти центры созданы и финансируются UNICEF и World Vision и предлагают детям физиотерапию, психологическую поддержку, услуги логопеда и т.д. Переподготовку прошли 25 представителей этих центров, а 272 детям с ограниченными возможностями и их родителям предоставили базовые услуги (развитие жизненных навыков, терапия речи, психотерапия, консультация психолога).⁸⁶ В Гальском реабилитационном центре есть услуга транспортного обслуживания для детей, проживающих в селах. Однако следует отметить, что эти центры работают при финансовой поддержке доноров и в случае прекращения финансирования их функционированию может угрожать опасность. С 2017 года де факто администрация Гальского района взяла на себя финансирование 20% годового бюджета Гальского дневного центра.

Почти 300 детей обслуживал в течение года Сухумский реабилитационный центр, который был открыт в 2015 году при финансовой помощи Российской Федерации.⁸⁷

Что касается Южной Осетии, не существует никакой статистики о числе или нуждах детей с ограниченными возможностями. В отличие от Абхазии, также не существует организаций, работающих по вопросам их физической реабилитации, образования или развития. Также не существует специальных программ по здравоохранению или образованию для детей с ограниченными возможностями.

Народному защитнику стало известно о конкретных случаях нарушения прав детей с ограниченными возможностями, однако исходя из того, что у Народного защитника нет возможности осуществлять на территории Южной Осетии обязанности возложенные на него мандатом, у него нет возможности эффективного реагирования.

Насилие в семье в отношении ребенка с ограниченными возможностями

По информации Народного защитника, в одном из образовательных заведений Абхазии учителя заметили синяки на лице ребенка с ограниченными возможностями. По их информации, ребенка физически наказал находящийся в состоянии опьянения отец. Несмотря на то, что педагоги беседовали с семьей, ситуация не улучшилась. По объяснениям педагогов, не имеет смысла обращаться к правоохранительным структурам, т.к. они не вмешаются в «дела семьи».

⁸³ Интервью аппарата Народного защитника, ноябрь-декабрь 2016 г.

⁸⁴ «Закон Республики Абхазия о мерах защиты семей инвалидов и погибших на Отечественной войне», доступно на вебстранице: <https://goo.gl/waHqL5> [02.12.2016].

⁸⁵ «Каждый инвалид с детства вовремя получит пенсию», 5.08.2015, «Апснипресс», доступно на вебстранице: <http://www.apsnypress.info/news/vse-invalidy-s-detstva-svoevremennno-poluchayut-pensii-/> [02.12.2016].

⁸⁶ Информационный бюллетень Детского фонда ООН, 2015-2016 гг.

⁸⁷ «Сухумскому реабилитационному центру исполнился год», 26.04.2016, «Спутник Абхазия», доступно на вебстранице: <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20160426/1018067825.html> [2.12.2016]; «Аррба: правительство Абхазии защищает права инвалидов» 05.05.2016, «Спутник Абхазия», доступно на вебстранице: <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20160505/1018156320.html> [2.12.2016].

Ограничение права на образование ребенка с ограниченными возможностями

Народному защитнику стало известно, что в Абхазии, из одной из школ исключили девятиклассника с ограниченными возможностями. Семья ребенка хочет, чтобы он продолжил обучение. Аппарат Народного защитника оказал юридическую консультацию родителям. При помощи Гальского ресурс-центра и де факто властей Абхазии с будущего учебного года проблемы будут устранены.

Дело воспитанника детского дома Ахалгорского района

Народному защитнику стало известно, что в детском доме Ахалгорского района живет ребенок с ограниченными возможностями, который часто становится жертвой насмешек, унижения и физического насилия со стороны как учителей, так и воспитанников. Кроме того, ребенок более двух лет не ходит в школу и часто перемещается по территории района без присмотра.

Конвенция ООН по правам лиц с ограниченными возможностями признает право ребенка с ограниченными возможностями на образование, которое должно осуществляться с учетом принципов запрета дискриминации и обеспечения равных возможностей (Статья 24(1)). Важно не оставлять ребенка с ограниченными возможностями за пределами системы общего образования из-за ограниченных возможностей, детям с ограниченными возможностями должен быть предоставлен доступ к инклюзивному, бесплатному и качественному начальному и базовому образованию подобно другим членам их общества (Статья 24(2)).

7. Возможности развития детей

В грузино-абхазских отношениях участие абхазских детских фольклорных ансамблей и спортивных команд в международных фестивалях и турнирах стало предметом серьезных разногласий. Абхазская сторона – как де факто власти, так и гражданское общество – постоянно критикуют правительство Грузии за то, что абхазским группам не дается возможность принимать участие в международных мероприятиях. Например, в 2013 году абхазский детский ансамбль не смог участвовать в международном детском фестивале в Турции, т.к., по заявлению абхазской стороны, организаторы, по требованию грузинских властей, отказались от их участия, как независимого государства. По оценке абхазской стороны, это нарушение прав абхазских детей и их дискриминация со стороны властей Грузии.⁸⁸

В правительстве Грузии заявляют, что они только тогда сопротивляются участию абхазов в международных мероприятиях, когда они представляют Абхазию на этих мероприятиях как независимую страну.

⁸⁸ «Фонд детей Абхазии» выражает возмущение ввиду удаления Абхазии из списка стран, приглашенных на международный детский фестиваль в Турции», 09.04.2013, «Абхазурлд», доступно на английском языке на вебстранице: <http://abkhazworld.com/aw/diaspora/134-the-childrens-fund-of-abkhazia-expresses-outrage> [2.12.2016].

Явно, что права человека, в том числе права детей, становятся предметом политической прений. Для развития детей важно принимать участие в различных культурных, творческих и спортивных мероприятиях. Это право утверждено статьей 31 Конвенции ООН по правам ребёнка и обязывает государство способствовать реализации этого права детьми. Соответственно, правительство Грузии и де факто правительство Абхазии, с целью урегулирования проблемы и на основе взаимного соглашения, должны найти пути, чтобы дети, вне зависимости от их географического местонахождения, получили возможность принимать участие в международных культурных и спортивных мероприятиях.

IV. РЕКОМЕНДАЦИИ

1. Прекратить использование прав человека, в особенности прав детей, для политических целей и увязывания этих вопросов с политическим статусом;
2. Российская Федерация и де факто правительство Абхазии должны обеспечить беспрепятственную работу международных организаций и миссий по правам человека;
3. Правительство Грузии должно проявить максимальную гибкость в процессе переговоров, чтобы сделать возможным обеспечение защиты прав человека в конфликтных регионах;
4. Восстановить беспрепятственное перемещение скорой медицинской помощи через разделительную линию;
5. Немедленно прекратить задержания несовершеннолетних на разделительной линии, а пациенты должны пропускаться беспрепятственно в любое время дня. Вопрос должного обращения при задержании и тема освобождения задержанных в ночные часы должны быть рассмотрены во время переговоров;
6. Правительство Грузии должно позаботиться об улучшении социального положения проживающих на оккупированных территориях лиц, в том числе по вопросам улучшения социальной помощи, здоровья и жилищных условий. Для этого возможна разработка специальных программ, например, работающих в конфликтных регионах врачей и педагогов наделить обязанностями социального работника. Также оказывать финансовую помощь тем неправительственным организациям, которые на оккупированных территориях предлагают услуги женщинам, детям, лицам с ограниченными возможностями, жертвам насилия и т.д. Кроме того, правительство Грузии, при участии и помощи международных организаций, должно обеспечить реабилитацию поврежденных от конфликтов домов и улучшение жилищных условий проживающего в конфликтных регионах населения;
7. Министерство образования и культуры Грузии должно улучшить финансовую и материальную поддержку школ и их персонала в Гальском районе; исходя из их нужд улучшить и расширить образовательные программы для учащихся и учителей школ Гальского района;

8. Министерство труда, здоровья и социальной защиты Грузии должно выделить дополнительные ресурсы для финансовой и материальной поддержки работающего на оккупированной территории медицинского персонала и их профессиональной переподготовки. Министерство должно обеспечить соответствующим оборудованием медицинские учреждения, действующие на оккупированных территориях;

9. Министерство труда, здоровья и социальной защиты Грузии должно обеспечить создание детского отделения реанимации в строящейся больнице села Рухи Зугдидского муниципалитета и передать региону машину скорой помощи, оборудованную для нужд медицинской помощи детей, которая будет также обслуживать лиц, перешедших из Абхазии;

10. Правительство Грузии должно разработать механизмы, чтобы выдача удостоверений личности или любого другого, имеющего юридическую силу, документа была доступна для жителей оккупированных территорий;

11. Правительство Грузии и правительство де факто властей Абхазии, с целью урегулирования проблемы и на основе взаимного согласия, должны найти пути, чтобы дети, вне зависимости от их географического местоположения, имели возможность принимать участие в международных культурных и спортивных мероприятиях;

12. Правительство Грузии, на территории, контролируемой Грузией должно обеспечить информацией существующие убежища и другие организации, предоставляющие услуги жертвам домашнего насилия, о существующем положении по данному вопросу на оккупированных территориях и возможных бенефициариях.

13. Правительство Грузии должно обеспечить рост участия женщин, как в процессе Женевских переговоров, так и на встречах Механизма превенции инцидентов и реагирования на них и внести в повестку дня для рассмотрения специфические нужды женщин и детей, в том числе проблемы домашнего насилия;

14. Международные организации должны направить больше усилий и активизировать работу по вопросам прав детей, гендерного равенства и домашнего насилия в Абхазии и Южной Осетии.

